

**KUZEY KAFKASYA:
BÜTÜNLEŞME ÇABALARI (I),
ETNİK KÖKEN VE ÇATIŞMA**

Avrupa Raporu Sayı: 220 - 19 Ekim 2012

Uluslararası **Kriz Grubu**
TÜM DÜNYADA
İHTİLAFLARA ENGEL
OLMAK ÜZERE
ÇALIŞIYORUZ

İÇİNDEKİLER

İDARİ ÖZET VE TAVSİYELER	i
I. GİRİŞ	1
II. GENEL ÇERÇEVE	3
A. Etnik ve Kültürel Çeşitlilik.....	3
1. ETNİK KÖKEN	3
2. DİN.....	4
3. SOSYAL YAPILAR, ADETLER VE GELENEKLER	5
B. SÖMÜRGELEŞME VE RUS DEVLETİNE KATILMA.....	6
C. Beraber Var Olmanın Karşısındaki Yasal ve Toplumsal Zorluklar	8
III. ÇEÇEN KARGAŞASI	9
A. ETNİK AYRIMCILIK VE İLK SAVAŞ	9
B. AYRIMCILIKTAN İSLAMCILIĞA	11
C. İkinci Savaş	11
1. GÜVENLİK STRATEJİSİ	12
2. KARMAŞANIN ÇEÇENLEŞTİRİLMESİ.....	13
3. MODERN ÇEÇENİSTAN	14
IV. DİĞER ETNİK KARGAŞA VE GERGİNLİKLER	16
A. İnguş-Osetya Kargaşası	17
B. DAĞISTAN: TARİHİ ADALETİN YENİDEN TESİS EDİLMESİ SORUNU.....	19
C. KABARDEY-BALKARYA: Topraklar Üzerinde Mücadele	21
D. STAVROPOL KRAI'DE ÇATIŞMALAR.....	23
V. ULUSAL HAREKETLER YENİDEN CANLANIYOR	25
A. Nogay İdari Birim Özerklik İstiyor.....	25
B. GÜÇ PAYLAŞIMI: KUMUKLAR ETNİK TEMSİLİYET İSTİYOR.....	27
C. Bölünmüş Halklar: Dağıstan ve Azerbaycan'ın Lezgileri.....	28
D. Tarihi İhtilaflar ve Çözümleme Süreci: Çerkezler	29
E. Kazakların Ayrı Bir Etnik Grup Olarak Tanınması	30
VI. SONUÇ	32
EKLER	
A. Kuzey Kafkasya Haritası	33
B. KISALTMALAR DİZİNİ	34
C. Terimler Sözlüğü	35
D. Kuzey Kafkasya'daki Etnik Gruplar ve Nüfusları.....	37
E. Uluslararası Kriz Örgütü Hakkında	38
F. 2009'dan Beri Kriz Örgütünün Avrupa'daki Rapor ve Brifingleri	39
G. Kriz Örgütü Mütevelli Heyeti.....	40

KUZEY KAFKASYA: BÜTÜNLEŞME ÇABALARI (I), ETNİK KÖKEN VE ÇATIŞMA İDARİ ÖZET

Avrupa'nın en ölümcül çatışmaları Rusya'nın Kuzey Kafkasya bölgesinde gerçekleşiyor ve ölümler yakında son bulacak gibi görünmüyor. Devlet, ilk başta Çeçen ayrılıkçılar tarafından çıkarılan şu anda ise Cihat amacı güden direnişçilerin eseri olan Moskova'yla diğer başlıca şehirleri ve birçok Kafkas topluluklarını vuran saldırılara karşılık verdi. Fakat güvenlik odaklı direniş karşıtı stratejisi, esnek ve kapsamlı siyasi yanıt gerektiren etnik, dini siyasi ve ekonomik ihtilaflarla beslenen çatışmaların birçok sebebine hitap etmede yetersiz kaldı. Moskova zorluğun git gide daha çok farkına varıyor ve ancak nihayet on dokuzuncu yüzyılda Rus İmparatorluğuna katılmış olan ve Rus devleti için tarih boyunca sorun çıkarmış bu bölgeyle bütünleşmek için yeni yaklaşımlar deniyor. Dini ve etnik çeşitlilikler, tarihsel deneyim, siyasi bağlılıklar ve istekler arasındaki farklılıklar bölgesel gerginlikleri yatıştırma ve ülkenin geri kalanıyla bütünleştirme çabalarını daha güç hale getiriyor. Bu çoğulculuğu anlamak, farklılıkları daha uzlaşması zor bir hale getirmek yerine sorun çözümünü destekleyen yasalar çıkarmak ve politika belirlemek adına hayati önem taşıyor.

Etnik milliyetçilik sorunu en çok on binlerce ölüme sebebiyet veren iki kanlı savaşın yapıldığı Çeçenistan'da gözle görünür oldu. 1990'ların başında ayrılıkçılar kendi cumhuriyetleri için tam bağımsızlık talep ettiler fakat devlet inşa etme projelerinin başarısızlığa uğraması ve Moskova'nın takındığı acımasızca savaş tavrı, ulusal mevzuu cihat içeriği olan dini bir dava haline getirdi. Çeçen savaşçılar ülkede yaygın bir şekilde terör estirmeye başladılar ve Devlet ayırım gözetmeyen yoğun bir güçle karşılık verdi. 2003'ten sonra ise Çeçen kökenlileri önemli idari siyaset ve güvenlik görevlerine getirerek bir Çeçenleşme politikası benimsedi. Bugün, Çeçen cumhuriyeti büyük bir değişimden geçti ve başkanı Ramzan Kadyrov neredeyse sınırsız yetkiye sahip. İdare ve hukukun üstünlüğü hala başlıca endişe meseleleri arasında fakat insan kaybı gözle görünür oranda azaldı. Halen daha devam etmekte olan direnişin etkileri, direnişin kökten dinci İslamcılığa seferberliği tetiklediği Kuzey Kafkasya'da hissedilmeye devam ediyor.

Sovyet Birliğinin sonunda ortaya çıkan etnik gruplar arasındaki bazı çatışmalar gerginlikleri körüklemeye devam ederek hala çözümlenmemiş bir şekilde duruyor. İnguş – Osetya çatışması, iki taraf da Prigorodny bölgesi üzerinde hak iddia edince 1992'de tam anlamıyla bir savaşa sebebiyet verdi. Rusya'nın yerlerinden edilen insanları geri getirmek adına büyük tutarlar yatırmasına ve halklarını uzlaştırma çabalarına rağmen, Prigorodny'deki İnguşlar Kuzey Osetya'nın geri kalanıyla bütünleşmemiş bir halde. Ayrılıkçı tarihi anlatımlar ve bölge üzerindeki rekabet özellikle Dağıstan, Kabardey-Balkarya ve Stavropol Krai olmak üzere çok etnik kökene sahip insanı içinde barındıran diğer cumhuriyetlerde çatışmaları körüklüyor. İç sınırların değişmesi ve yeni etnik oluşumların kurulması da dâhil olmak üzere bazı grupların istekleri en üst düzeyde oluyor.

Etnik gruplar arasındaki gerginlik şu anda başlıca şiddet için bir tehdit unsuru oluşturmuyor fakat bu gerginlikler özellikle 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında güçlü olan milli akımların son zamanlarda yeniden güçlenmesiyle artabilir. Herhangi bir dini veya milli kimliğe dayanan siyasi partilerin yasaklanmasına rağmen tescilli basitleştiren yeni çıkan bir yasa milliyetçi gündeme sahip olan siyasetçilerin küçük partilere göz yummasını daha kolay hale getirecek gibi görünüyor. Eğer yerel topluluklar haklarının ve çıkarlarını devlet tarafından yeteri kadar gözetilmediğini hissederse büyük yatırımlar ve bölgesel seçimlere geri dönüş etnik rekabet ve seferberliği kolaylaştıracak gibi görünüyor. Hali hazırda Dağıstan'daki Nogaylar, Kumuklar ve Lezgilerle Kafkaslar ve Kazaklar gibi topluluklar, bölgeye erişim, daha fazla özerklik, ana dil ve kültürle gelişim için devlet yardımı, uzlaş ve adalet yönünde meyilli olan siyasi talepleriyle organizasyonel kapasitelerini artırırlar. Yasal çerçevenin bu taleplere cevap vermede yetersiz kaldığı, hali hazırdaki yasaların

uygulanmadığı ve polisle yerel idari kapasitenin belli etnik önyargılara sahip olduğu ve rüşvet aldığı düşünüldüğü yerlerde gerginlikler baş gösteriyor.

Bu tartışma ve gerginliklerin çoğu bugünkü şiddetin büyük kısmına sebep olan İslamcı direnişi körüklüyor. Yirmi yıl önce şikâyetlerini dile getirmek için milliyetçi harekâta katılacak olan genç neslin bir kısmı bu akımlardan etkilendi ve onun yerine İslamcı direnişe katılmayı tercih etti. İslamcı direniş sadece federal güçler ve yerel polise saldırmakla kalmayıp aynı zamanda devlet memurları ve İslam'ın kökten dinci yorumlanmasına karşı çıkan elit kesime de saldırarak ve her türlü etnik kökenden gençleri kendine çekerek bütün bölge boyunca git gide eylemlerini artırıyor.

Rus güvenlik görevlilerine bir saldırının olmadığı veya terörle mücadele harekâtında direnişçi olduğu iddia edilen birisinin öldürülmediği bir gün geçmiyor. 2011'de 750 kadar kişi öldürüldü ve 2012'nin ilk sekiz ayı içerisinde beş yüzü aşan ölü sayısı ile beraber sadece birkaç yıl önce huzur içinde olan Kuzey Kafkasya'nın kesimlerine sızramış bu şiddetin durulma şansının çok az olduğu görülüyor. Mücahit grupların tehdidi tabii ki sadece Rusya'ya ya da Kuzey Kafkasya'ya ait değil ve birçok hükümet bu tehditle başa çıkmanın etkili yollarını arıyor. Rusya'nın terörle mücadele politikası başlıca sert kanun yaptırım önlemlerine odaklanmış durumda fakat Moskova ve yerel liderler arasında daha kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç git gide daha belirgin bir hale geliyor.

Kuzey Kafkasya yozlaşmış kurumlar, etkisiz yönetim, yetersiz hukukun üstünlüğü ve halinden memnun olmayan bazı gençleri, kararlı amaçları olduğu görünen bazı gruplara katılmaya iten bir boşluk oluşturan dengesiz ekonomik kalkınmadan dolayı da sıkıntılar yaşıyor. Ekonomik ve anayasal düzendeki zayıflıklar Moskova'nın aşırıcılıkla mücadele etme ve bölgenin kendisine daha iyi bir şekilde katılması için politika benimseme çabalarını baltalıyor. Kargaşayı çözme çabalarının başarıyla sonuçlanması için düzenle alakalı bu sorunlara da değinilmesi gerekecek.

Kriz Örgütü'nün Kuzey Kafkasya projesinin ilk raporu bölgenin etnik ve milli gruplarıyla bu grupların ihtilaf ve karmaşalarının altını çiziyor. Eş zamanlı yayımlanan ikinci rapor ise İslami etkeni; kökten dinci İslamcılığın artışı (başlıca Selefilik), topluluğun kesimlerinin radikalleştirilmesi, direniş ve sert güvenlik yöntemleriyle genel olarak aşırıcılığın kökünü kazımayı hedef alan fakat eski direnişçilerle uzlaşma ve diyalog da dâhil olmak üzere daha yumuşak yöntemleri de kullanmaya başlayan devletin direnişle mücadele çabaları olmak üzere ayrıntılarıyla inceliyor. Bir sonraki rapor ise bölgesel hükümetin kalitesi, hukukun üstünlüğü, ekonomi ve Moskova'nın bölgesel politikaları üzerinde ayrıntıyla duracak ve bu üç konu için benimsenecek politikalar hakkında tavsiyeler sunacaktır.

Moskova/İstanbul/Brüksel, 19 Ekim 2012

KUZAY KAFKASYA: BÜTÜNLEŞME ÇABALARI (I), ETNİK KÖKEN VE ÇATIŞMA

I. GİRİŞ

Rusya'nın Kuzey Kafkas bölgesi Avrupa'nın en ölümcül çatışmalarının yer aldığı yer. 2011'de aralarında güvenlik güçleri, sivillerin ve direnişçilerin de bulunduğu 750 ölüm de dâhil olmak üzere en az 1.378 kayıp verildi; Ocak ayından 1 Eylül 2012'ye kadar 516 kişi öldü ve 397'si yaralandı. Yıl içerisindeki en ölümcül vaka ise 3 Mayıs'ta Dağıstan'ın başkenti Mahaçkale'de bir erkek ve kız kardeşin yüzü aşkın kişiyi öldürerek ve geride 13 yaralı bırakarak kendilerini havaya uçurması oldu.¹ Bölge Sovyetler Birliği'nin 20'yi aşkın yıl önce dağılmasından beri epeyce hassas bir hâl aldı. Şiddet eylemleri en kötü, resmî terörle mücadele harekâtının ancak 2009'da sona erdiği yer olan ve iki top yekün savaş atlatmış Çeçenistan Cumhuriyetinde gerçekleşiyor. Fakat çatışma, geçtiğimiz son zamanlara kadar nispeten barış içerisinde olan yerlere de sıçrayarak bölge boyunca yayılıyor ve şiddetleniyor. İslamcı direniş istikrarsızlığın en belirgin ifadesi olarak görünürken, bu direniş Rus devletinin tarih boyunca bölgeyi kendisine dâhil etmede karşısına çıkan zorluğu, toplumsal sorunları ve birçok etnik grup arasındaki anlaşmazlıklarla gerginlikleri daha kötü bir hâle getiriyor.

Bugün bile Rus Federasyonu'nun diğer kısımlarında yaşayan insanların çoğu Kuzey Kafkasya'yı farklı, yeterince sadık olmayan ve istikrarsızlığa katkıda bulunan yurt içinde yabancı bir ülke olarak görüyor. Bölgede yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu ayrımcılık ve yabancı düşmanlığından dolayı kendisini dışlanmış olarak hissediyor. Çatışmalar, istikrarsızlık ve işsizlik; etnik gerginlik, milliyetçilik yanlısı söylemler ve şiddetin artmasına sebep olarak komşu Stavropol Krai, Krasnodar Krai ve Rostov bölgesiyle (vilayetiyle) Rusya'nın büyük şehirlerine göçte önemli artışa sebep oluyor. Kafkas karşıtlığı 2010'daki Manezhnaya meydanındaki çatışmada ve 2011'deki Rus Duma seçim kampanyası sırasında daha da belirgin hale geldi. Aynı sene Rus Bilimler Akademisi, Rus etnik kökenli vatandaşların %65'inin "beraber barış içinde yaşamak istemeyen insanlara" ayrılma hakkının tanınmasını desteklediğine dair bir bulgu yayımladı.²

Bütünleşme eksikliği aynı zamanda Kuzey Kafkasya'nın kendi içinde de var olan bir sorun. Kendilerine ait kimlikleri, ihtilafları ve istekleri olan birçok etnik ve milli grup da orada yaşamakta. Sovyet Birliği

¹ "B xoge BOopy^eHHoro KOH^^HKTa Ha CeBepHOM KaBKa3e B 2011 rogy noraö^H H 6H^H paHeHbi 1378 He^OBek" ["2011'de Kuzey Kafkasya'daki silahlı saldırıda 1.378 kişi öldü 2011"], Kafkas düğümü, www.kavkaz-uzel.ru, 12 Ocak 2012. "epTBaMH BOopy^eHHoro KOH^^HKTa Ha CeBepHOM KaBKa3e B nepBOM KBapT&ie 2012 roga cra^n 258 He^OBek" ["2012'nin ilk çeyreğinde Kuzey Kafkasya'da çıkan silahlı saldırıda 258 kişi öldü ve yaralandı"], ibid, 12 Nisan 2012. "epTBaMH BOopy^eHHoro KOH^^HKTa Ha CeBepHOM KaBKa3e B BTOpOM KBapT&e 2012 roga cra^H 355 He^OBek" ["2012'nin ikinci çeyreğinde Kuzey Kafkasya'da çıkan silahlı saldırıda 355 kişi öldü ve yaralandı"], ibid, 11 Temmuz 2012. "epTBaMH BOopy^eH- Horo KOH^^HKTa Ha CeBepHOM KaBKa3e B HKie CT&iH 118 ne^OBek" ["Temmuz'da Kuzey Kafkasya'da çıkan silahlı saldırıda 118 kişi öldü ve yaralandı"], ibid, 4 Ağustos 2012. "B aBpCTe ^epTBaMH BOopy^eHHoro KOH^^HKTa Ha CeBepHOM KaBKa3e CTa^n 182 ne^OBeka" ["Ağustos'ta Kuzey Kafkasya'da çıkan silahlı saldırıda 182 kişi öldü ve yaralandı."], ibid, 5 Eylül 2012. "HAK: y HHHTO ^eH opra- HH3aTop MaHKOpo TapaKTa B MaxaHKa^e" ["NAC: Mahaçkale'de Mayıs ayındaki terörist saldırıyı düzenleyen kişi öldürüldü], RIA Novosti, 16 Mayıs 2012. Kafkas Düğümü, Kuzey Kafkasya'daki en ciddi, bazen verilen zayıflar hakkında karşıtlık gösteren istatistik kaynağıdır. Kriz grubu bu veriyi tutarlı bir yöntem izlediği için bu raporunda kullanmıştır.

² Aralık 2010'da Moskova'daki Manezhnaya meydanındaki kargaşalar bir Rus futbol hayranının Kafkasya kökenli bir adam tarafından öldürülmesini protesto etmek amacıyla çoğunlukla futbolseverler ve milliyetçiler olmak üzere binlerce genci bir araya getirdi. Bu kargaşa Moskova ve diğer Rus şehirlerinde etnik kökenli şiddete yol açtı. Ivan Sukhov, "EoeBaa roTOBHOCTb" ["Dövüşe Hazır Olma"], Moskovskie Novosti (online), 23 Haziran 2011.

yıkıldıktan sonraki ilk yıllarda etnik farklılıklar ölümcül çatışmalara sebep oldu fakat şu anda bu farklılıklar; toplu protestolar, arbedeler, şahıslara saldırılar, toprakların ani istilası, siyasi zıtlık ve dışlamayla tehdit edici söylemler olarak kendilerini gösteriyorlar. Etnik köken siyasi ve sosyal düzeyi de etkileyerek yerel kimliklerin temel yapıtaşını oluşturuyor. Balkarlar, Çeçenler, Çerkezler, İnguşlar, Kabardeyler, Karaçaylar, Osetyalılar, Ruslar ve Dağıstanlılar genellikle sıkışık bir şekilde yerleşmişler ve komşularıyla şu anda içinde buldukları anlaşmazlıklar ve bir dizi tarihten gelen ihtilaflar kendilerini çoğunlukla dışlayıcı kimlik politikalarına önceden hazırlayan kendi etnik ana vatanları hakkında net bir kavrama sahipler. Seçkin kesim bazen etnik talepleri alet ediyor ve kendi menfaatine çevirmeye çalışıyor fakat görmezden geldiği zaman anlaşmazlıklar, istikrarsızlığa katkı sağlama veya kendi şiddet kaynağı olma riskini ortaya çıkarıyor.

Etnik gruplar arasındaki hala çözülmemiş anlaşmazlıklar- örneğin Kuzey Osetya'nın Prigorodny bölgesindeki³ Dağıstan'ın Kazbekovsky bölgesindeki ve Kabardey-Balkarya'yla Stavropol Krai'deki anlaşmazlıklar bugün çok fazla ölüme sebep olmuyor. Fakat taraflar bölgenin dağılımının nasıl olduğu veya bölgesel mevzuların nasıl çözüldüğü konusunda öfkeli ve bazıları Rus Federasyonu'ndan ayrılmak istememekle beraber hali hazırda cumhuriyetlerin idarî sınırlarını değiştirmek istiyorlar. Geçtiğimiz son birkaç yıldır yeniden hareketlenen milli hareketler, özellikle bölge anlaşmazlıkları konusunda kendi taleplerine cevap verme ve uyuşmazlıklara çözüm bulma konusunda teçhizatı yetersiz olan yargı sistemi ve devletten düzeltme talep ediyorlar. Bundan dolayı bazıları laik devlet ve yasalarını hiçe sayarak Kuzey Kafkasya'da ciddi sayıda insanın zihninde değişik İslam devleti seçenekleri seçeneklerinin döndüğü şeriata yöneliyor.

İslamcı direniş etnik çatışmaları ve gerginlikleri körükliyor. Direnişçiler; terörist saldırıların İnguş-Osetya çatışmalarını şiddetlendirmeyi amaçladığı Kuzey Osetya'daki gibi etnik gerginliklerin daha çok körüklediği bölgeleri hedef alıyorlar. Radikal internet siteleri etki altında kalmış nüfusun hoşuna gidiyor ve eski etnik ihtilafları değiştirmek ve gençleri devlete ve laik sisteme karşı cihata katılmaya ikna etmek için İslamcılık söylemini kullanıyorlar. Gençler bu konuda daha kolay ikna edilebilirler çünkü ne kendi ulusal liderlerinin ve de yasal mekanizmaların kendi etnik taleplerine yeteri kadar yanıt verdiğine inanmıyorlar.

Selefi İslam bölgede Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından önceden beri vardı fakat geçtiğimiz son on yılda unsurlar radikalleşti, şiddete başvurmada kullanılmaya başlandı ve devletle temsilcilerine karşı İslami bir halifelik kurma adına savaşmaya yoğunlaştı. Direnişin, Çeçenistan'dan bütün Kuzey Kafkasya'ya sıçraması 2005 itibarıyla büyük ölçüde tamamlanmıştı. Son üç yıl içerisinde neredeyse günlük saldırı ve patlamalarla şiddet Dağıstan'da önemli ölçüde arttı. Bölgenin batı kesimindeki olaylarda artış, direnişin 2014 Soçi Olimpiyatlarını vurma tehdidi yolunda ilerlediğine işaret ediyor.⁴

Rusya'nın milli direnişle mücadele kavramı terörizmin var olan "etnik kökenler arası, inançlar arası ve diğer farklılıklardan kaynaklandığını öne sürüyor fakat bu politikanın yürütülmesi çatışmayı daha da körükleyecek bir şekilde acımasızca oldu. Bazı liderler güvenliğin tesis edilmesi için bölgenin Federasyona daha iyi bir şekilde dâhil edilmesinin gerekli olduğu konusunda hemfikir. Kasım 2011'de o zaman görevde olan başkan Medvedev Rusya'daki etnik ilişkilerin gözle görünür bir şekilde kötüleştiğini kabul etti ve 1994'le 2001 yılları

³Kuzey Osetya'nın resmî adı Kuzey Osetya-Alanya Cumhuriyeti

⁴ onaylı, 5 Ekim 2009), Milli Terörle mücadele Komitesi, nak.fsb.ru/nac/documents/cjncept.htm.

"Rus Federasyonu'ndan terörle mücadele kavramı" (başkan tarafından ⁴

onaylı,5 Ekim2009),Milli Terörle mücadele Komitesi,nak.fsb.ru/nac/documents/cjncept.htm.

arasındaki etnik meselelerden sorumlu milli bakanlıkların yeniden kurulması gerektiğini ima etti.⁵

Başkan ve diğer üst düzey yetkililer işsizlik, yozlaşma ve yetersiz ekonomik kalkınmayı şiddetin sebepleri olarak göstermişlerdi.⁶ Haziran 2010'da Rusya'nın Avrupa Konseyi delegasyonu güvenlik güçleri tarafından kullanılan aşırı güç, şiddet ve kayıpları eleştirel bir şekilde tarif eden bir rapor hakkında oylamaya gitti.⁷ O zamandan beri, daha kucak açıcı dini politikalar ve direnişçilere barış içinde bir hayata dönmek için bir şans veren yeni mekanizmalar denendi ve toplumsal ve ekonomik kalkınmayı kolaylaştırmak için gayretli çabalar üstlenildi ve planlandı.

Kriz Örgütü'nün Kuzey Kafkas projesi analitik raporlar yazacak ve sonrasında bölgenin etnik, mezhepsel ve direnişle alakalı çatışmalarının sürdürülebilir ve barışçıl bir çözümünü sağlamak için ayrıntılı tavsiyelerde bulunacak. Başlangıçta üç parçalı olacak olan bu dizi Kuzey Kafkasya'yı ve yerel topluluklarını daha geniş olan Rus Federasyonu'na dâhil etmenin zorluklarını tarif edecek. Etnik çatışma ve gerginlikler (bir milyonun altında olan Çeçenler hariç) nispeten küçük grupları etkiliyor fakat oluşmasına sebep oldukları ayırım derin kesiler bırakabiliyor ve sonuçları tahrip edici olabiliyor. Serinin ilk iki parçası arka plan eş zamanlı olarak yayımlanıyor. Başlangıçtaki bu rapor etnik ve kültürel farklılıklar, etnik ve milli gruplar arasındaki karman çorman ilişkiler ve milli hareketlerin yeniden canlanmasıyla bu hareketlerin toprak dağılımı, sınır anlaşmaları ve yatırıma tepki olarak bulunduğu taleplere odaklanıyor.

İkinci rapor İslami etkeni, topluluğun kesimlerinin radikalleştirilmesini, direnişi ve direnişin terörist eylem ve yöntemleriyle, biri genellikle Çeçenistan'da uygulanan, savaşıları bertaraf etmeyi ve Selefilik'in kökünü kazımayı hedef alan diğeri ise Dağıstan'da uygulanan kanun yaptırım önlemleriyle beraber, ılımlı Selefi topluluklarla diyalog ve bu topluluklara daha geniş kapsamlı dini özgürlükler bahşederek savaşıları uzlaştırmayı ve böylece düşmanı değiştirmeyi hedef alan iki farklı yaklaşım da dâhil olmak üzere devletin direnişle mücadele operasyonlarını ele alıyor. 2013'ün başlarında yayımlanan rapor ise hükümetin bölge çatışmalarının çıkardığı zorluklara verdiği yanıtı da ele alan bir inceleme de dâhil olmak üzere bölgenin siyasi ve ekonomik durumunu inceleyecek. Raporlar dizisinin her bir parçası; etnik köken, dini aşırıcılık ve yerel kuruluşlarla bütün bunların çatışmaya ne tür etkilerde bulunduğu gibi özel bir konuya yoğunlaşacak. Hepsi birlikte bu raporlar; karmaşık ihtilafların düğümlerini çözmeyi ve incelemeyi, devlet dışı aktörlerle, federal merkez ve bölgesel yetkililerinin (direniş karşıtı önlemler de dâhil olmak üzere) daha etkili mevzuat, politika ve uygulamalar geliştirip uygulamaya sokmalarına yardım etmeyi hedefliyor. Bütün bu raporlar dizisiyle alakalı belirli tavsiyeler üçüncü raporda yayımlanacaktır.

⁵ Federasyon başkanı için bir danışma organı yerine, Haziran 2012 yılında Milliyetler için bir Başkanlık Konseyi kuruldu, "Создан Совет по делам национальностей" ["Milliyetler için konsey kurulmuştu"], OPRF (Rusya Federasyonu Kamu Odası), 7 Haziran 2012.

⁶ "Медведев призвал уделять особое внимание безработице на Кавказе" ["Medvedev, Kafkasya'daki işsizliğe özel dikkat edilmesi gerektiğinin altını çiziyor"], RIA Novosti, 13 Eylül 2011.

⁷ "Дело закрыто. Российская делегация в ПАСЕ впервые поддержала резолюцию по Северному Кавказу" ["Dava sonuçlandı. AKPM'ye giden Rus delegasyonu ilk defa Kuzey Kafkas çözümüne destek verdi."], Vremya Novosti (online), 23 Haziran 2010. AKPM; Avrupa Konseyi Parlamenterle Meclisi

II. GENEL ÇERÇEVE

Genellikle etnik, kültürel ve dini farklılıklar Kuzey Kafkasya'daki şiddetin açıklaması olarak görülüyor. Bölge diğer Rus Federal bölgeleriyle kıyaslandığında az bir nüfusa ve geniş bir alana sahip fakat tarihi ana vatani, belirgin bir etnik ve kültürel değerler hiyerarşisi, geleneksel kurum ve uygulamalar, hukuk kültürü ve dini bilinç hakkında her biri kendi fikrine sahip olan çok sayıda güçlü kültürü içerisinde barındırarak büyük ölçüde çeşitlilik gösteriyor. Bununla beraber, çoğu örnekte görüleceği üzere bu özellikler bölgenin halklarının çatışmalardan kaçınmasına, gerginliklerle başa çıkmasına ve gerginlikle çözüm getirmesine yardımcı oldu. Bu çoğulcu ortamdaki toplum dinamiklerini anlamak, çatışmanın başarılı bir şekilde çözümünün ve bütünleşme politikasının tesis edilmesi için bir ön koşul.

Bölgenin genellikle Kuzey Kafkasya Federal Bölgesinin yedi cumhuriyetiyle denk düştüğü düşünülür.⁸ Bununla beraber, komşu Adıgeya ve Krasnodar Krai bölgeleri de o bölgeyle bağlı olarak düşünülür ve onlar da, daha az dile getirilmesine rağmen Kriz Örgütünün analizine de dâhil edildiği gibi aynı şiddetten muzdariptir.

A. ETNİK VE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK 1. Etnik Köken

Yüksek dağlar, düzlükler ve steplerle dolu bir bölge olan Kuzey Kafkasya 9.86 milyonluk küçük, çeşitli bir nüfusa sahip. Düzinelerce milli ve etnik gruptan en kalabalık olanı Ruslar (3,178,128), Çeçenler (1,335,183) ve Avarlar (863,884).⁹ Başlıca yerli etnik gruplar Adıgeler, Avarlar, Balkarlar, Çeçenler, Çerkesler, Dargiler, İnguşlar, Kabardeyler, Karaçaylar, Kumuklar, Laklar, Lezgiler, Nogaylar, Osetyalılar, Ruslar, Tatlar ve Şapsığlar. En homojen cumhuriyetler Çeçenistan ve İnguşetya, en çeşitlilik gösteren bölge ise 30'un üstünde farklı etnik grubu içinde barındıran Dağıstan.¹⁰

Resmî devlet dili Rusça fakat cumhuriyetlerin de kendine özgü dilleri var bunlardan bazıları Nah-Dağıstan (Kuzey Doğu Kafkasya) ve Abhaz-Adıge (Kuzey Batı Kafkasya) dil ailelerine ait. Osetyaca ve Tatça Hint-Avrupa dil ailesinin İran koluna ait iken diğerleri (Nogaylar, Kumuklar, Karaçaylar ve Balkarlar) Türki diller konuşuyorlar.

Hepsi de Kiril alfabesini kullanıyor.¹¹ Rusça'nın hâkimiyeti özellikle homojen cumhuriyetlerde azalıyor fakat ortak dil olma özelliğini sürdürüyor. Çoklu etnik kökene sahip cumhuriyetlerde yerli dillerin de hâkimiyeti düşme eğiliminde. (Mahkemeler gibi) devlet kurumlarında, basında ve okullarda kullanılan dillerle beraber dil hakları genişliyor. Yerel millî hareketlere dâhil bazı eylemciler, okullarda daha yüksek kalitede ve daha yoğun ana dille eğitim talebinde bulunuyorlar.

2. Din

Beş cumhuriyette çoğunluğun dini olan İslam kuzey doğuda batıya göre daha belirgin fakat git gide her yerde rastlanır hale geliyor. Müslümanların çoğu Sünni Hanefi ve Şaafi *mezheplerinden* (İslam hukuk ve içtihat ekolü).¹² Sufizm Çeçenistan, İnguşetya ve Dağıstan'da yaygın olmakla beraber

⁸ Bu şekiller Adıge'yi içeriyor.

⁹ 2010 itibarıyla yapılan bütün Rus nüfusunun sayımı www.perepis-2010.ru. Bazı bölgelerde ve etnik gruplar arasında sonuçların bölgesel ve etnik elit kesim tarafından değiştirilip büyük ölçüde abartılmasına rağmen bu rapor, Kuzey Kafkasya'da 2002 ve 2010 yılları arasında yapılan seçimlerin verilerine dayanmaktadır.

¹⁰ Kuzey Kafkasya'daki etnik grupların daha kapsamlı bir listesi ve bu grupların nüfusları için aşağıdaki Ek B'ye bakınız.

İnguşetya'daki nüfusun %94'ü etnik İnguş ve Çeçenistan'daki nüfusun %95.3'ü etnik Çeçendir. Dağıstan'da on dört etnik grup yerli halktan olarak tanınmaktadır bir diğer on dört alt-etnik grup ise Avar grubuna dâhil edilmektedir.

¹¹ Yerel dillerin 1936'da Kiril alfabesine geçmesinden önce Kuzey Kafkas halkı Arap veya Latin alfabelerini kullanıyordu.

¹² Hanefilik, Kuzey Osetya'da Dağıstan Nogaylarının ve Batı Kafkas müslümanlarının (Kabardeyler, Balkarlar, Karaçaylar, Çerkesler, Adıgeler ve Şapsığlar) *mezhebi*. Şafilik *mezhebi* ise Çeçen ve İnguşlarla beraber Dağıstan'ın büyük bir kısmında baskın. Dağıstan'da küçük bir Şii topluluğu da bulunuyor.

özellikle Dağıstan'da Selefi gruplar yaygınlaşıyor.¹³ Farklı zamanlarda din değiştirme yaşandı ve dini gelenekler çoğu zaman etnik gelenek ve pagan inançlarıyla iç içe geçmiş durumda.¹⁴ Sovyet döneminde ruhban sınıfı yasal tatbikat gördü veya fiziksel olarak yok edildi fakat İslam, Çeçenistan ve İnguşetya'nın yanı sıra en iyi şekilde Dağıstan'da ayakta kaldı.¹⁵

Ramazan bayramı ve Kurban bayramı resmî tatil, 1980'lerden beri camilerin sayısı yüzü aştı ve işyerlerinde, benzin istasyonlarında ve üniversite kampüslerinde mescitler çok sayıda yer almaya başladı.¹⁶ İslami eğitim gelişti ve devlet tarafından desteklenmeye başladı, medreselerden her cumhuriyette var ve her yıl binlerce kişi Mekke'ye hacca gidiyor. Özellikle doğudaki Kuzey Kafkas liderleri dini olaylara katılarak ve Ramazanda oruç tutarak sık sık dindarlıklarını ön plana çıkartıyorlar. Osetyalılar ve Ruslar Hristiyan Ortodoks olan başlıca gruplar.¹⁷ Rus Ortodoks kilisesinin bölge Hristiyanları üstünde hatırı sayılır etkisi var fakat klasik Ortodoks inancını kabul ettirme çabaları zaman zaman yerli inananların ruhani ihtiyaçlarıyla çatışıyor. Kasım 2011'de yerel başpiskopos (Zosima) Osetyalı bir papazla karşı karşıya geldi, sonra Osetyalı bir din tefsirinin destekçisi olan başrahiplerinin (Rahip Anthony) yerinin değiştirilmesini Kuzey Osetya'nın başının¹⁸ desteğiyle de başarılı bir şekilde protesto etti.¹⁹

¹³ Sufi Nakşibendi ve Kadirî *tarikatlari* çoğunlukla Dağıstanlı Avarlar arasında olmak üzere Çeçenistan ve Şazeliye'de yaygın. Çeçenistan'da aynı zamanda *virde* olarak da bilinen 30 kadar küçük dini topluluk da bulunuyor.

¹⁴ Doğuda Lezgiler, Tabasaranlar ve Rutullar 7'yle 10. yüzyılları arasında, Laklar ve Agullar 11'le 13. yüzyıllar arasında, Kumuklarla Avarlar 15. Çeçenler 16. ve İnguşlar 19. yüzyılda müslüman oldular. 16. yüzyıl itibarıyla bir çok Kabardeyli Hristiyan olsa da çoğu Adıgeli ve Osetya'nın seçkinleri müslümanlaştırılmıştı. Aleksei Malashenko, *HcnaMOKue opuenmupu CeeepHo'o KaeKma [İslami Kuzey Kafkasya Rehberi]* (Moskova, 2001), sayfa 14.

¹⁵ Çeçenistan'da 300 dini lider, neredeyse hepsi Kuran okumayı bilen herkes 1930'larda idam edildi, Vahid Akaev, "Cra^HHCKO-BepHeBCKaa genopTauna neneH^B: \$Akra, ngeogoreMbi, HHTepneTauHn" ["Stalin ve Beria'nın Çeçenleri sınır dışı etmesi: Gerçekler, ideolojiler ve yorumlar"], Müslüman Çeçen Cumhuriyeti Ruhani Kurulu, www.dumtoday.info. Bazı Sovyet çabaları açıkça ters etki yarattı.

Dağıstan'da 1950 ve 1980'ler arasında çok dini olan Avarlarla Dargileri dağlardan daha laikleşmiş planlar(cümle yarım çıkmış), fakat 1980'ler itibarıyla bu dağlarda yaşayan insanların laikleştirilmesinden ziyade Sufi virde'lerinin ovalara ilerlemesiyle sonuçlandı. Kriz Örgütü röportajları, uzmanlar, Dağıstan, Çeçenistan, İnguşetya, Aralık 2011. Shamil Shikhaliev, "Sufizm'in gelişimi ve Dağıstan'da Yeniden Yerleştirme Siyaseti Çerçevesinde İslami Öğretinin Aktarılması (1950'lerden-1980'lere)", konferans sunumu, "Kolhoz'lardan Cemaatlere: Eski SSCB'de kırsal toplulukların arasında İslâm'ın siyasetleştirilmesi", Humboldt Üniversitesi, Berlin, 27 Ocak 2012.

¹⁶ ¹⁶ 2011'de Dağıstan'da tek başına 1.276 Sünni Cuma camisi, 827 komşu cami, 243 mescit, 13 İslami üniversite, 76 medrese, 2 İslami kültür merkezi, bir İslam gençlik birliği ve 19 Şii derneği vardı. 8.872 kişi yüksek eğitim kurumlarında, medreselerde ve *mekteplerde* (camilerde verilen temel İslami dersler) İslam'ı okuyordu.. "HcgaM" ["İslam"], milli politika, dini meseleler ve dış ilişkiler, Dağıstan bakanlığı, www.minnaz.ru, 15 Ocak 2012.

¹⁷ Hristiyan nüfusu yüksek olan cumhuriyetler: Stavropol Krai (çoğunluk), Kuzey Osetya (%80), Adıge (%70), Karaçay-Çerkezya ve Kabarey-Balkarya (üçte biri kadar). Dağıstan, Çeçenistan ve İnguşetya'da az Hristiyan nüfus bulunuyordu. Çoğunluğu Ortodoks olmakla beraber az sayıda Ermeni Apostolik, Luther ve Roma Katolik kiliseleri de bulunmaktadır.

¹⁸ 2010'da, diğer Kuzey Kafkas başkanları tarafından da desteklenen Ramzan Kadyrov'un önerisinde idari yönetici unvanı başkanla değiştirildi. "MegBegeB nooöernag ryöepHaropaM HOBbie OTcraBKH, a npe3ugeHTOB pecnyögnK coraacngca nepenMeHOBBarb" ["Medvedev valilerin işten çıkarılacağına söz veriyor ve cumhuriyet başkanlarına yeni unvan verilmesini kabul ediyor"], Newrsu.com, 31 Ağustos 2010.

¹⁹ Alanya Kutsal Erkek Manastırı'nın başrahibi olan Rahip Anthony'nin Dağıstan'a sürülmesi kararı Kuzey Osetya'nın Ortodoks topluluğunu ayağa kaldırdı. 1.500 kişi rahibin gitmesini önlemek amacıyla manastıra giden yolu kapattı. Patrikhane klasik Ortodoks Hristiyanlığı teşvik etmek isterken Rahip Anthony, Kuzey Osetya'daki en otoriter dini isim, Yerel Hristiyanlık öncesi inançlara karşı oldukça hoşgörülü idi. Kuzey Osetya'da kalmasına izin verilmesine rağmen basit bir keşiş düzeyine indirildiğini söyledi. Bu da basında pek yer almayan bir gelişme. Kriz Örgütü röportajı, Anthony Fiagdon, Kuzey Osetya, Aralık 2011.

3. Sosyal yapılar, Adetler ve Gelenekler

Her Kafkas milletinin kendine özgü sömürgeleştirilme ve topraklara katılma hikâyesi, Rus devleri ve komşularla ilişkileri, ortak anıları, dindarlığı, demografik eğilimleri ve ekonomik kalkınma özellikleri var. Bu etkenlerin, çatışmayı nasıl çözdükleri ve düzenledikleri de dâhil olmak üzere sosyal yapılar ve uygulamalar üzerinde güçlü etkileri var. Batılı halkların (Kuzey Osetya, Kabardey-Balkarya, Karaçay-Çerkezya ve Adige) Rusya'nın geri kalanıyla daha iyi bir şekilde bütünleşme gibi bir eğilimi var ve geleneksel yapılarıyla dini uygulamaları doğuda (İnguşetya, Çeçenistan ve Dağıstan) olduğu kadar baskın bir role sahip değil.

Akrabalık bağları, yasal çoğulculuk ve yerel kültür şekillerine bağlılık bölge boyunca önem arz ediyor. Baba tarafından akrabalığın (klan, soy) özellikle doğuda toplumsal ilişkiler üzerinde hâlâ bir rolü var fakat Sovyet modernleşme süreci esnasında genel olarak politik ve ekonomik işlevini yitirdi.²⁰ Dağıstan'da genellikle üçüncü kuzenlere kadar uzanan yaşayan erkek baba tarafının akrabaları (*tukhum*) toplumsal olarak belirgin mahiyetler.²¹ Çeçenistan'da bazıları için hâlâ anlamlı bir kimlik taşısa da *teip* denilen klanlar o kadar geniş ve parça parçalar ki artık toplumsal birim olarak bir etkileri yok. İnguşetya'da *teipler*, *familyalar* (kelime anlamıyla soyadları) olarak bilinen baba tarafından alt akrabalara bölünmüş durumda ve bu familyalar Çeçen teiplerinden daha sosyal ve daha iyi uyum sağlamış durumdadır. Kuzey Osetya'da, Kabardey-Balkarya ve Karaçay-Çerkezya'da *familyaların* rolü sadece çöpçatanlık yapma ve törenlerle sınırlı kalıyor.²²

Bununla beraber, Kuzey Kafkas topluluğunun geleneksel ve klana dayalı olduğu için çatışmaya meyilli bir toplum olduğuna dair yaygın bir görüş var. Eski başkan Medvedev çoğu konuşmasında Kuzey Kafkasya'daki klanlık sisteminin iyi bir hükümet karşısındaki anahtar zorluk olduğundan bahsetti;²³ 2008'de, klanların bölgede tarafsız paneller toplanmasını imkânsız kıldığı ön görüşüyle jürili mahkeme duruşmaları, genellikle direniş ve terörizmle ilgili suçlarda yasaklanmıştı.

Çok az sayıda lider sosyal çatışmalara değinmek için toplumsal yapıları kullanmayı denedi. 2009'da İnguşetya'nın baş yetkilisi Yunus-Bek Yevkurov kendi himayesi altında toplanan Teipler İhtiyar Heyeti'ni kurdu.²⁴ Başkan Envoy Alexander Khloponin de Kuzey Kafkas Federal Bölgesinde benzer bir konsey kurdu ve modası geçmiş ortaçağ geleneklerini yeniden canlandırmaya çalışmaktan dolayı eleştiri topladı.²⁵ Kuzey Kafkasya'da başlıca gelenek ve adetlerden dolayı yaşlılara saygı büyük önem arz ediyor. Hükümetler, siyasiler ve eylemciler yasal meşruiyetlerini artırmak için yaşlılardan destek bekliyor. Bazen de yaşlılar toprak çatışmalarının çözümlenmesiyle ilgileniyorlar.

Karmaşalar şu üç yasadan biriyle düzenleniyor: Federal yasa (Rus yasası), *adetler* (geleneksel bölgesel kurallar) ve Şeriat. *Adetler* nesilden nesile sözel olarak aktarılıyor ve günümüzde yaşlılar tarafından yürütülen gayri resmî bir yargı sistemi. Şeriatla karışmaya başladı ve şeriat zamanla adetlerin yerini alıyor. Çeçenistan'da ve İnguşetya'da aile ve mülk anlaşmazlıkları normalde şeriatla çözülüyor fakat

²⁰ 1990'larda tarihi klanlar Sovyet baskılarına uğramış olan milli kültürün bir parçaları olarak sevimli gösterilmişti. Arşivlerde çalışan eylemciler aile kütüklerini çıkarmış, yaşayan toplumsal ve siyasi kurumlar olarak klanları geri getirmeye çalışmışlardı fakat genel olarak bu başarısızlıkla sonuçlandı.

²¹ Kriz Örgütü röportajı, Sapiyat Magomedova, hukuk uzmanı, Khasavyurt, Dağıstan, Aralık 2011.

²² Kriz Örgütü röportajları, Profesör Khasan Dzutsev, Kuzey Osetya Sosyal Araştırmalar Merkezi, Sosyal ve Siyasi Araştırmalar Enstitüsü, Rus Bilimler Akademisi, Kuzey Osetya, Vladikavkaz; Profesör Svetlana Akkueva, müdür yardımcısı, sosyal ve siyasi çalışmalar birimi, İnsani Araştırmalar Enstitüsü, Kabardey-Balkarya Cumhuriyeti, Nalçık, Aralık 2011.

²³ "Медведев о Северном Кавказе: коррупция, кланы, бед-ность" ["Kuzey Kafkaslar'da Medvedev: rüşvet, klanlar ve fakirlik"], RIA Novosti (online), 12 Kasım 2009].

²⁴ Danışmanı, Azamat Nalgiev, başkanının en çok toplantılara katıldığını bildirdi. Kriz Örgütü röportajı, Nazran, İnguşetya, Aralık 2011. *Teipler* baba tarafından akraba olan klan toplulukları.

²⁵ Geleneksel ismine rağmen Moskova'daki liberal Rus sivil toplum liderleri de dâhil olmak üzere sivil toplum üyelerini de barındırıyor. "Совет СрапеНмНН noMO^eT X^onoHHHу pa6oTaTb no ЗаBeTам нpegKOB" ["İhtiyar Heyeti, Khloponin'e atalarının kurallarında çalışmasında yardım edecek"], *Svobodnaya Pressa* (online), 4 Şubat 2011.

genelde anlaşmazlıkların suçla ilgili bir yönü varsa *adetlere* başvuruluyor. *Adetler* aynı zamanda gelinlerin kaçırılması, hakaretler, topluluk içinde küçük düşürme ve zinadan kaynaklanan çatışmaların çözümlenmesinde de kullanılıyor. Ara buluculuk, çatışmaları çözme ve çatışma sonrası bölgede barışın tesis edilmesini ele alırken üniformalı yasal bir ortamın eksikliği önemli bir etken teşkil ediyor.

Adetlerin en tartışmalı şekli olan kan davaları en çok Çeçenistan ve İnguşetya'da en az Avarlar, Kumuklar ve Dağıstan'ın diğer halklarının arasında, çatışmaları yıllarca hatta bazen onlarca yıl uzatma eğiliminde oldular. *Adetlere* göre, kurbanın baba tarafından bir akrabası cezayı sadece katile veya katilin birinci dereceden bir erkek akrabasına uygulayabilir. *Adetler* aynı zamanda zina işleyen kadınların da öldürülmesini şart koşuyor ve bu namus cinayetleri özellikle Çeçenistan, Dağıstan ve İnguşetya'da artıyor. Yargı sistemi *adetler* adına işlenen suçlara göz yumuyor.²⁶

Aynı zamanda *adet* ve Şeriat'ta, dini liderlerle diğer saygı gören kişilerin (araba kazası gibi) istek dışı öldürmelerin büyük bir çoğunluğunun çözümünü ilgilendigi uzlaşmayı (*maslat*) şart koşan gayretli prosedürleri var.

1990'larda iki Çeçen savaşı yüzlerce yeni kan davasına sebep oldu; birçok aile sevdiklerine karşı işlenen suçların intikamını alabilmek için fırsat gözlüyor. Geçtiğimiz yıllarda, özellikle Çeçenistan'da güvenlik güçlerinin öldürülen akraba ve yoldaşlarının kan davalarını gütmek için meslekî yetkilerini kötüye kullandıklarına dair bir kaç vaka belgelendi.²⁷ Çeçenistan ve İnguşetya'da Kan Davalarını Çözme Komisyonu (*komissii po primireniyu krovnikov*) kuruldu. Ağustos 2012 itibarıyla, komisyon 150'den fazla kan davasını çözdü.²⁸

B. SÖMÜRGELEŞME VE RUS DEVLETİNE KATILMA

Kuzey Kafkasya'nın ülkeye dâhil edilmesi Rus devleti için her zaman zor bir mesele olmuştur. 16. yüzyıldan beri bölge için hep büyük güçler savaş vermiştir: Osmanlı Devleti, Acemistan ve Rusya. Bu da bölge halkının kendi kimlik, ulusal mücadele ve merkez devlet otoritesine bağlarını etkilemiştir. Astrahan'ın 1556'da Çar IV. Ivan'ın orduları tarafından ele geçirilmesi Kuzey Kafkasya'yı önce Rusya'nın yörüngesine soktu ve 18. yüzyılın sonlarıyla 19. Yüzyılın²⁹ başlarında Osmanlı ve Acemistan'la yapılan bir dizi savaşın ardından uçsuz bucaksız topraklar sonunda Rusya'nın etkisi altına girdi.³⁰

²⁶ Kriz örgütü gözlemcileri; Kriz örgütü röportajları, Svetlana Gannushkina, Sivil Yardım Komitesi başkanı, Moskova, Eylül 2012. Kuzey Kafkasya'da namus cinayetleri ve cinsiyete dayalı şiddetle ilgili olarak bkz. "TeHgepHbm B3raag Ha 6e30nacH0crb ^H^HH Ha CeBepHOM KaBKa3e", MaTep- na^H ceMHHapa-coBe^aHHH ["Kuzey Kafkasya'da kadınların güvenliğine cinsiyet açısından bakış, konferans malzemeleri"], "Zhen- schiny Dona", 15 Temmuz 2012; "Avrupa Sürgünler ve Mülteciler Konseyi Muamele ilkeleri – Çeçen Ülke içi mülteciler meclisi, Avrupa'daki mülteciler ve İltica arayanlar", Avrupa Sürgünler ve Mülteciler Konseyi, 8 Mart 2011, sayfa. 52; Svetlana Gannushkina, "npaBO 6biTb ne^OBeKOM" ["İnsan olma hakkı"], *Ezhednevny zhurnal*, 9 Aralık 2008; "eBymKy y6n^H H3-3a SMS-coo6meHHH H Te^e^OHHoro 3BOHKa" ["Genç kadın, SMS ve telefon görüşmesi yüzünden"], Memorial, 9 Aralık 2011.

²⁷ Çoğu vakada, güvenlik personelinin *adetleri* kendi çıkarlarına göre yorumlayarak savaşçı olduğu iddia edilen kişilerin kendileri yerine akrabalarını veya suç ortaklarıyla gizli savaşçıları öldürdüğü bildirilmiştir. Bakınız Said-Salih İbragimov ve Abdul-Yezit Askhabov. "Kuzey Kafkasya'daki Cezasızlık Sistemi (2009-2010) – Nasıl İşliyor", Memorial, 2010.

²⁸ "B HHiymeran 3a gBa roga 6o^ee 150 ceMen OTKa3&mcb OT KpoBHOH Bpa^gbi" [İnguşetya'da iki yıl içerisinde aralarında kan davası olan 150'den fazla aile barıştı], *Nezavisimaya gazeta*, 17 Ağustos 2012.

²⁹ Victor Shnirelman, Ebimb AnanaMU. HnmenneKmyanu u no- numuKa na CeeepnoM Kaemse e XXeeKe [Being Alans. 20. yüzyılda

Kuzey Kafkasya'da Entellektüeller ve Siyasiler]

(Moskova, 2006), sayfa. 264. Rusya'yla Acem İmparatorlukları arasındaki anlaşma şu anki Azerbaycan sınırını belirledi.

Rus Çarıyla, Gürcistan Kartli-Kaheti kralı arasında imzalanan 1783 Georgievsk Anlaşması doğu Gürcistan boyunca bir Rus mandası kurdu. Rusya'nın yayılmasının tarihi için bkz. Ya. Akhmadov, *Hcmopua ^ennu c dpeeneumux*

³⁰ Kazak yerleşimleri ilk 16. yüzyılın ikinci yarısında başladı. 18. yüzyıl itibarıyla çoğu ovada yaşayan topluluk daha çok Rusya'ya yönelmişti ve devlete bağlılık yemini eden anlaşmalara varmışlardı (eg. 1758, 1771, İnguş; 1774, Osetyalılar; 1781, Çeçenler). Anlaşmaların bazılarının amacı, genellikle güçlü Kabardeylere karşı verilen yerel savaşlarda Rusya'nın desteğini almaktı. Anlaşma mandalar kuruyordu fakat bunlar

Bölgenin ilk Rus yerleşimcileri olan Kazaklar, özellikle Osmanlıların 1774'teki yenilgisinin ardından Rus siyasetinin belirgin taşıyıcıları ve sınır güvenlik güçlerinin liderleriydi.¹ Bölgenin istimlak edilmesi yüzyılın sonlarındaki başlıca ilk sömürge karşıtı ayaklanmalara sebep oldu. 1817 ve 1864 yılları arasında Kafkas Savaşı sırasında, Rus ordusu bölgede tam hâkimiyeti sağlamak için bir çok şiddetli hareket başlattı. Bu kampanyalardan birini yürüten Kafkas cephesi komutanı Alexei Yermolov, karşı çıkan köylerin yakılıp yıkıldığını, meyve bahçeleriyle bağlarının telef edildiğini, eğer bir köyün herhangi bir savaşçıya destek verdiği öğrenilirse köyün tahrip edildiğini ve kadınlarla çocukların katledildiğini kabul etti.³¹ Bu süreç Kafkas halklarının kimlik hissiyatında ve Rus devletine karşı olan tavırlarında hala yer etmektedir.

Bu da 1820'lerin sonlarından beri *gazavatın* (kutsal savaş) sancakları altında savaşmış olan, özellikle günümüzde Çeçenistan ve Dağıstan'da yaşayanlar arasında şiddetli direnişe sebep oldu.³²

İkinci isim ise Rus güçlerine karşı 25 yıl savaşa önderlik etmiş olan direnişin öncüsü Şeyh Şamil.³³ 1834'ten 1859'a kadar, günümüzde Çeçenistan ve Dağıstan'ın bulunduğu yerde yerli bir imamlık yani İslam devleti kurmak için ciddi ve sistemli çabalarda bulunan ilk kişidir.¹ Yerel geleneksel kurumları devlet çatısı altında toplamaya, örfi hukuku yok etmeye, şeriatı güçlendirmeye ve muhtar idarenin güçsüz yerel varlıklarının üstüne bir hükümet yapısı inşa etmeye çalıştı. Fakat despot yönetim tarzı ve katı İslam yorumları kendisinin sonunda rağbetini düşürdü; 1859'da yakalanmasının ardından imamlık da yıkıldı.

Kuzey Kafkasya'nın tam olarak zapt edilmesi, Rus hükümetinin Çerkez dağlılarının Osmanlı İmparatorluğuna yerleştirilmesini (*mukha-jirstvo*) başlattığı zaman 1864'te tamamlandı. 1867'ye kadar devam eden yerleştirme süreci kuzey batıdaki bütün arazilerin nüfusunu azalttı, toplu ölümlere ve şiddetli insan kaybına sebep oldu, devletlerle milletler arasındaki ilişkiler üzerinde büyük yankıları oldu ve hâlâ bugün bir çatışma kaynağı teşkil eder. Birçoğunun öldüğü Karadeniz seferi, Türkiye'de (1,5 – 2 milyon arası olduğu tahmin edilen), Ürdün'de (170.000 kadar olduğu tahmin edilen) ve Suriye'de (100.000 kadar olduğu tahmin edilen) büyük ölçüde bir Çerkez diyasporası oluşturdu. Çoğu Rusya'nın dışında bulunun bazı Çerkez eylemci gruplar özellikle trajik olayların yaşanmış olduğu mevkide yapılacak olan 2014 Soçi Kış Olimpiyatlarından önce bunun soykırım olarak kabul edilmesini istiyorlar³⁴

Kendi topraklarına katıldıktan sonra, Rusya yerel toplumsal yapıları nispeten bütün bıraktı; topluluk hayatında imparatorluğun müdahalesi ve toplumsal bütünleşmenin düzeyi çok sınırlıydı. Bununla beraber, Rus idaresi köylere başkanlar atadı ve uygulanması sadece inanç ve vicdan meseleleriyle

her an bozulabilirdi ve rakip güçlerle bile eş zamanlı yapılabilirdi. 1774'ten sonra Rusya sömürgeleştirme çabalarını yoğunlaştırdı. Kazaklar hakkında daha çok bilgi için bkz. aşağıdaki V.E bölümü ve Victor Shnirelman, adı geçen eserde, sayfa. 269.

³¹ Mayıs 1818'de Rus hükümdarı I. Aleksandr'a, isyancıların açlıktan boyun eğmelerini sağlamak amacıyla kalelerin bir dizi otlak ve işlenebilir alanları yerli halkın elinden almasını ön gören bir "askeri-ekonomik kuşatma" seferberliğini başlattı. Moshe Gammer Shamil, *MycynbMancrne conpomuenenu ^apu3My. 3aeoeeanue Henu u,^a^ecmaHa [Çara karşı Müslüman Direnişi. Çeçenistan ve Dağıstan'ın Fethi]* (Moskova 1998), sayfa. 58. 1817ve 1819'da yerel toplulukların bölgelerinde Kazak yerleşimleriyle askeri karakollar kurdu. M. Blijev and V Digoyev, *KaeKascKan eoına [Kafkas Savaşı]* (Moskova, 1994), sayfa. 152, 174.

³² İmamlık 1829'da İmam Gazi Muhammed tarafından kuruldu fakat Şeyh Şamil tarafından işleyen bir politikaya dönüştürüldü. Şeyh Şamil Dağıstan'ın Gimri köyünden bir Avardı ve Nakşibendi bir Sufi şeyhiydi. İmamlığı, (1840-1859) her biri; vergi toplayan, mahkeme kararlarında şeriatı uygulayan ve Şeyh Şamil'in emir ve tavsiyelerine uyulup uyulmadığını denetleyen bir *naib* tarafından idare edilen (vekil) illere (*naibstvo*) bölündü. Moshe Gammer Shamil, adı geçen eserde, sayfa. 306; M. Blijev ve V Digoyev, adı geçen eserde, sayfa. 384.

³³ İmamlık 1829'da İmam Gazi Muhammed tarafından kuruldu fakat Şeyh Şamil tarafından işleyen bir politikaya dönüştürüldü. Şeyh Şamil Dağıstan'ın Gimri köyünden bir Avardı ve Nakşibendi bir Sufi şeyhiydi. İmamlığı, (1840-1859) her biri; vergi toplayan, mahkeme kararlarında şeriatı uygulayan ve Şeyh Şamil'in emir ve tavsiyelerine uyulup uyulmadığını denetleyen bir *naib* tarafından idare edilen (vekil) illere (*naibstvo*) bölündü. Moshe Gammer Shamil, adı geçen eserde, sayfa. 306; M. Blijev ve V Digoyev, adı geçen eserde, sayfa. 384.

³⁴ 21 Mayıs, milletlerarası Çerkez topluluklarında Çerkez Soykırım Günü olarak yas ilan edilmiştir. Bu meseleyle alakalı tarafsız yazılar bulmak zordur fakat bu kaynaklardan biri Walter Richmond, *The North-west Caucasus: Past, Present, and Future* (London, 2008).

sınırlandırılrsa da şeriat ve *adetler* temelinde hüküm veren yerel mahkemeler kurdu.³⁵ Savaşın ardından gelen kısa bir liberalleşme süreci özellikle bölgesel şehir merkezlerine yatırımlar gibi bir nebze sosyo-ekonomik bütünleşmeyi teşvik etti, insanları dağlardan düzlüklere göç etmeye ve yeni yeteneklerle toplumsal alışkanlıklar ve diller öğrenmeye teşvik etti.

Rus İmparatorluğunun dağılması ve sivil savaşın patlak vermesinin ardından 1917’de kurulan bir ittifak olan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti, bütün Kafkas halklarını ortak bağımsız bir siyaset çatısı altında toplamaya çalışan tek ciddi çabaydı.³⁶

Bolşevikler 1923’te ilk geniş bölgesel ekonomik ve siyasi bütünleştirme projesi oldu ve Sovyet yasasının önceliğini savundular.³⁷ Etnik grup olarak tanınan bütün gruplar, bazılarının yazılı tarihleri olmamasına rağmen tarihi millet statüsünü kazandılar, bu tarihler genellikle Sovyet tarihçiler tarafından hazırlanıyordu. Etnik gruba ait üyeler eğitildi ve yeni kurulan bölgelerin idarelerinde, okullarda ve şirketlerde liderlik konumlarına yükseltildi. Etnik kimlik, yerel dillerin teşvik edilmesiyle, bu dillerde kültürel kalkınmayla ve pasaportlarda etnik kökenin belirtilmesiyle daha da kurumsallaştırıldı. Bütün bu adımların bütünleşmeyi desteklemesine rağmen günümüzdeki çatışmaların çoğunun sebebi bazı etnik gruplara (“sadece isimden ibaret olan milliyetler”) sınırlı devlet olma hakkı tanıyan ve diğerlerini yok sayan bir milli politikaya dayanır.³⁸

Etnik-bölgesel ilkeye dayanarak yeni idari birimler kuruldu. 1936 anayasası bir dizi özerk cumhuriyet kurdu ve çoğu durumda siyasi menfaat ve Sovyet ideologların yerel etnik kimlikler hakkındaki peşin hükümlerine uygun olarak etnik anavatanlar kuruldu. Sınıf kimliğinin farazi olarak yok olduğu bir toplumda, etnik gruplar eşit olmayan idari yapı tarafından tayin edilen adil olmayan statüleriyle beraber büyük ehemmiyet kazandılar bu da istikrarsızlığın devamlı bir kaynağı oldu. Sınırlar hatalıydı ve çoğunlukla taraflı olarak çizilmişlerdi, ilk 1943 ile 1944’te sınır dışı etme dalgası gerçekleştiğinde, ikinci olarak da 1956 sonrası geri dönüşlerin bazı birkaç cumhuriyet ve özerk idarelerin yıkılıp sonra yeniden kurulmasına sebep olduğunda sorunlar körüklenmişti.³⁹

Sovyetler Birliği’nin ilk yıllarındaki azınlıklara karşı olan olumlu eylemin eşi benzeri görülmemişse de sonradan ortaya çıkan baskı başarıları ve başlangıçta Sovyet devletine karşı takılan olumlu tavırları geride bıraktı. 1930’larda geleneksel seçkin kesim ve yeni Sovyet liderliğinin temsilcileri sistemli olarak bertaraf edildi. 1940’larda görünüşe göre Nazi güçleriyle işbirliği içerisinde olarak bütün Çeçen, İnguş, Kalmuk, Karaçay ve Balkar nüfusları başlıca Kazakistan ve Kırgızistan’a sınır dışı

³⁵ A. Berge, Hennu u nene[^]bi [Çeçenistan ve Çeçenler] (Tiflis, 1859), sayfa. 82.

³⁶ Bolşevikler kendi kendilerini yönetme, alan dağıtımı, bölgesel kendi kendini yönetme ve yerel liderlerin hoşuna gidecek dini özerklik sözleri verdiler fakat Sovyet yönetimi sözlerin sadece bir kaçını yerine getirdi. 1917-1918 kargaşası ve dağlık cumhuriyet hakkında daha fazla bilgi için bkz. T.Muzaev, *Coms ^op^ee. PyccKaa peeo- nm^a u Hapoou CeeepHo^o KaeKa3a 1917-Mapm 1918 [Dağcılar Birliği. Rus Devrimi ve Kuzey Kafkas Halkları 1917-Mart 1918]* (Moskova, 2007).

³⁷ İlk yıllarında Sovyet hükümeti modernleşme, eğitim ve kalkınma yoluyla etkileyici ilerleme kaydetti. 1920’lerden 1930’lara kadar kamu sağlığı, makinalı tarım ve milli dillere dayalı laik eğitime geçildi. Bu dillerin sınıflarda kullanımı büyük bir etki yaptı ve bu dilleri konuşan öğretmen ihtiyacı yarattı. “Korenizasyon” (yerelleştirilme) politikasının bir parçası olarak bölgedekiler eğitildi ve hâkimler olarak işe alındılar ve işyerlerindeki özel eğitim programları yeni hukuk sistemini destekledi. I. Babich, *Право- вой плюрализм на Северно-Западном Кавказе [Kuzeybatı Kafkasya’da Yasal Çoğulculuk]* (Moskova, 2000), sayfa. 36.

³⁸ Savaşlar-arası Sovyet politikası direnişin ana öncüsüydü. Köylüler Kuzey Kafkasya boyunca ortaklığa şiddetle karşı çıktı. Alexander Statiyev, "Sovyet Karşısı Silahlı Direnişin Tabiatı, 1942-44. Kuzey Kafkasya, Kalmuk Özerk Cumhuriyeti ve Kırım", *Kritika: Rus ve Avrasya tarihinden keşifler* cilt. 6, no. 2 (2005), sayfa. 281-314.

³⁹ 1944 Mart’ta Kabardey-Balkarya Özerk Cumhuriyeti Balkar mülkü ve Stavropol Krai’nin Karaçay Özerk bölgesi, Çeçen İnguş cumhuriyeti feshedildi (vatandaşları sınır dışı edildi) ve toprakları çevredeki Kuzey Osetya Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Dağıstan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti ve yeni kurulan Grozny bölgesi arasında paylaşıldı. Ocak 1957’de Kuzey Kafkas halklarının sınır dışı edilen halklarının bütün milli varlıkları yeniden kuruldu. 1944’te Rusya’dan Gürcistan’a transfer edilen bütün bölgeler 1955’le 1957 arasında geri alındı. Ocak 1957’de sınır dışı edilenlerin geri dönmesinden dolayı Grozny bölgesi fesih edildi ve Çeçen-İnguş Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti yeniden kuruldu.

edildiler. Orta Asya'ya giden ısıtılmamış trenlerdeki iki haftalık yolculukla toplu halde öldüler ve vardıktan sonra da kıtlık, kötü yaşam koşulları ve sağlık hizmetlerinin olmamasından dolayı öldüler.⁴⁰

Sınır dışı edilen insanlar 1956 ve 1957'de geri döndüğünde sonuçlarının hâlâ bugün bile gerginlik yaratmaya devam ettiği yeni sorunlarla karşı karşıya kaldılar. Evleri ve memleketleri en iyi parayı kazanan ekonomik sektörlerin de arasında olduğu başkalarına dağıtılmıştı; iş çok zor bulunuyordu ve okullar da dâhil olmak üzere sosyal alt yapı hepsini barındırarak kadar yeterli değildi. Sürgün edilen insanlarla kendilerin evlerine genellikle zorla yerleştirilen etnik gruplar arasında şiddetli gerginlikler vardı ve bazı bölgelere geri dönüş yasaklanmış veya kısıtlanmıştı bu da hala çözümlenmemiş karmaşaların devam etmesine sebep oluyordu (aşağıya bkz).⁴¹ Sovyet rejimi yer yer etnik çatışmalar su yüzüne çıksa da gerginliklerin çoğunu bastırdı (Grozny 1958, 1973, Vladikavkaz 1981). Otuz yıl boyunca, sınır dışı edilen insanlar ayrımcılığa tabii tutuldu ve sık sık "mazur görülmüş fakat affedilmemiş vatan hainleri" muamelesi gördü. Sınır dışı etme olayları *perestroykaya* (devletin yeniden yapılandırılmasına) kadar bir tabu konusu olmaya devam etti fakat ortak hafızada tutulan ayrıntılı hesaplar rejimi meşruiyetsiz kıldı ve bir çok halka açık tartışma, yayım ve protestoya yol veren *glasnosta* (açıklık politikası) kadar toplumsal dışlamaya katkıda bulundu.¹⁴²

C. Beraber Var Olmanın Karşısındaki Yasal ve Toplumsal Zorluklar

Bu tartışmalara tepki olarak 26 Nisan 1991 tarihinde Boris Yeltsin'in başkanlığı altında Sovyet Sosyalist Rus Cumhuriyeti'nin (SSCB) Rus Yüce Divanı, tarihini adaletsizliklere çözüm bulmak ve etnik kültürler arası ilişkilerde demokratikleşme sürecine zemin hazırlamak amacıyla Baskı Görmüş Kişilerle Uzlaşma Yasasını çıkardı.⁴³ Bu yasa, Sovyetlerin bazı milletlere yaptığı "karalama ve soykırım politikaları" gibi baskıcı eylemleri açığa vurdu ve bu eylemleri "yasadışı ve suç" olarak nitelendirdi. Yasa aynı zamanda, mağdurlara karşı ayrımcılık yapan yerel hükümetler tarafından çıkarılanlar da dâhil olmak üzere "baskı görmüş kişilerin" bütün yasal hak ve eylemlerden yoksun bırakıldığı belirtti ve devletin zararı tazmin etme hakkındaki sorumluluğunu kabul ederek bu amaçla alınacak belli önlemlerin altını çizdi.

Sınır dışı edilenlere "bölgesel rehabilitasyon" hakkını şart koşan bu iki hüküm, bölgesel statükonun değiştirilmesi taleplerini güçlendirdi ve meşrulaştırdı.⁴⁴ Bununla beraber, yasa; rehabilitasyonu bölgenin hali hazırdaki sakinlerinin haklarını ihlâl etmemesi koşuluna bağladı ve söz konusu iç içe

⁴⁰ Sınır dışı edilen binlerce insan cephede savaştı, çoğu büyük cesaret sergileyen bir çok insan (özellikle Brest savaşında) öldürüldü veya yaralandı. 1945 ve 1950 yılları arasında sınır dışı edilen insanlarda ölüm oranları doğum oranlarını geçti. Net ölü sayısı bilinmemektedir fakat sınır dışı edilenlerin üçte biriyle yarısı arasında değiştiği düşünülmektedir, bunların çoğu ilk dört yıl içinde ölmüştür. Hareket konusunda en katı kısıtlamaların kaldırıldığı Stalin'in 1953'te ölmesinden sonra, Sınır dışı edilen topluluklar Stalin'in sürgününü soykırım olarak görüyorlar ve bunun da günümüzdeki etnik kültürler arası ilişkiler, topraklar hakkındaki çatışmalar ve devletin meşruiyeti algısı hakkında önemli ölçüde bir etkisi var.

Ceeepno-3anadnoM KaeKü3e [Kuzeybatı Kafkasya'da Yasal Çoğulculuk] (Moskova, 2000), sayfa. 36.

Sınırdışı edilenler nispeten başarılı oldular ve ev sahipliği yapan cumhuriyetlerin ekonomik hayatında etkin olarak yer aldılar. Valery Tishkov, *O Ha'u u Ha'uoHa- MU3Me [Milletler ve Milliyetçilikiller ve Milliyetçilik Üzerine]* (Moskova, 1996), sayfa. 8.

⁴¹ Sınır dışı edildikten sonra İnguşların Prigorodny bölgesine geri dönüşü kısıtlanmıştı; 1982'de SSCB Bakanlar Kurulu 183 nolu "Kuzey Osetya Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Progorodny bölgesinin vatandaşlarının kayıt altına almasıyla ilgili kısıtlamalar" hükmünü verdi. Bununla beraber, İnguşlar köylerine geri döndüler ve sınır dışı edilmelerinden önce kendilerine ait olan evleri, yetkililere rüşvet vererek kendi üzerlerine kayıt ettiren veya bu evlerde kayıtsız oturan Osetyalılar ve Ruslar'dan geri aldılar. Benzer bir durum Dağıstan'ın eski Aukh bölgesinde yaşandı.

⁴² 1988 ve 1990 yılları arasında bölge etrafında resmî olmayan kurumlar mantar gibi yayıldı ve daha sonra bazısının etnik kökenli partilerin ve milli hareketlerin temelini oluşturduğu önceden milli tarihin tabu sayfaları hakkında halka açık tartışmalar düzenledi.

⁴³ "Law on the Rehabilitation of the Repressed Peoples / Bastırılmış Halkların Rehabilitasyonu Kanunu", RSFSR, no. 1107-1, 26 Nisan 1991.

⁴⁴ Yasanın 3. maddesi rehabilitasyonun baskı gören insanların toprak bütünlüklerini anayasaya aykırı şiddetli sınır değişimlerinden önce olduğu hâldeki gibi yeniden kurma ve devletin kendilerini uğrattığı zararın tazminatını alma haklarını doğruladığını belirtir. 6. madde ise devletin, baskı gören insanların isteklerine dayanarak önceki milli sınırları geri getirme doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini söyler.

geçmiş topluluklar arasında çatışma çıkmamasını şart koşarak sorunsuz bir birleşmeyi garanti altına alan herhangi bir koşul öne sürmedi. Böylece, uzlaşma ve eşitlik yerine mağdurların etnik seferberliğini ve diğer etkilenen kesimler arasındaki savunmacı milliyetçiliği arttırdı.

Son çıkan yasalar da gerginliği körüklemeye devam etti. Uzak çayırlarla ilgili yasalar, toprak üzerine bir çok çatışmanın kaynağını teşkil ediyor. Uzak çayırlarda büyükbaş hayvan yetiştiriciliği dağlar ve ovalar arasındaki sürülerin mevsimsel hareketlerine dayanıyor.⁴⁵ Sovyet dönemlerinde Dağıstan'daki çoğu dağ çiftliğine önemli ölçüde ova tahsis edilirdi ve geçici yerleşkelere dönüşen (*kutanlar*) mevsimsel evlerle diğer tür alt yapılar çobanlarla ailelerinin kullanımı için inşa edilirdi. Dağıstan'da 100'den fazla *kutan* kalıcı köy hâlini aldı fakat tescil ettirilmedi; ve bunlarda yaşayan insanlar dağ belediyelerine tabiydi; ova yetkililerinin kendi üzerlerinde çok az etkisi vardı veya hiç etkisi yoktu. Bu da genellikle farklı etnik kökenlerden olan ve yüzlerce kişinin katıldığı çatışmalara girmiş *kutanlarla* civar köylerin sakinlerinin arasında bir dizi idari zorluk, sosyal altyapıyla ilgili yoğun baskı ve gerginlik yaşanmasına sebep oldu. Kabardey-Balkarya'da ise dağlarda tahsis edilen çayırlar daha sonradan ana uyumsuzluk meselelerinden birine dönüşen ova çiftlikleriydi.

Çeşitliliğe rağmen etnik gruplar çoğunlukla sıkışık bir biçimde hâlâ etnik olarak sahibi olduğuna inanılan kırsal kesimlere yerleşmişlerdi. Böylece, topraklar üzerindeki hâkimiyet kural oyunlarını yönetmek demek oluyordu ve toprak hâkimiyeti başlıca bir kargaşa meselesiydi. Etnik grupların birbiriyle iç içe geçen yerleşim birimlerinde yaşadığı yerlerde böyle talepler ayrı bir zorluk meselesi teşkil ediyordu ve en güc paylaşımıyla hükümette daha iyi bir temsil yaygın talep arasındaydı.

III. ÇEÇEN KARGAŞASI

Çeçen ayrılıkçılığı, sıkıntılı anılara dayanan, Sovyet rejimi tarafından baskılanan ve milli liderler tarafından tam bağımsızlık taleplerine kanalize edilen en belirgin seferberlik vakası. Sonuç olarak ortaya çıkan kargaşanın, özellikle yerinden edilen insanların, çatışmaların ve güvenlik eylemlerinin doğrudan dağılımının olduğu İnguşetya ve Dağıstan olmak üzere bütün Kuzey Kafkasya'da derin etkileri var. Ayrılıkçı kargaşanın yerini büyük ölçüde, şu anda Çeçenistan'da devam etmekte olan ve komşularına da sıçrayan İslami bir direniş aldı.

1991'de, Moskova'da Gorbaçov'a karşı yapılan Ağustos darbesi girişimlerinin başarısızlığa uğramasına müteakiben yapılan yandaş toplantıları Çeçen-İnguşetya komünist hükümetinin kökünü kazıdı ve Milli Kongre'nin başkanı olan Cevher Dudayev'i "egemen ve bağımsız Nokçi-ço Çeçen Cumhuriyetinin" başkanı ilan etti.⁴⁶ Resmî olarak "Anayasal düzeninin yeniden tesis edilmesi operasyonu" diye bahsedilen ilk savaş 1994'te Rus hükümeti parçalanan cumhuriyeti toplamak için birliklerini gönderdiğinde patlak verdi. Savaşçılar Selefî belagatı ve ideolojisiyle cihad yöntemlerini benimsedikçe milli Çeçen hareketi kademeli olarak azaldı. Çeçen direnişçilerinin Dağıstan'ı işgal etmesinin ve bir dizi terörist şiddet sağanağının ardından Moskova 1999 Ağustos ayında "terörle mücadele operasyonu" denilen (ama aslında tam teşekküllü diğer bir savaş olan) ve resmî olarak ancak 2009'da sona eren operasyonu başlattı.

⁴⁵ Uzak çayırlarda, bkz. Konstantin Kazenin, "nepcneKTHBbi н пncKH MHoroHauHOHanbHbK пaHOHOB пaBHHHHoro „n,arecraHa" ["Dağıstan ovalarında çok uluslu bölgelerin riskleri ve yükselme şansı"], Regnum, 8 Ekim 2011. Kışın büyük baş hayvanlar ovada kalır, yazın dağlara çıkarılır. Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC), no 1107-1, 26 Nisan 1991.

⁴⁶ Dudayev'in statüsü 27 Ekim 1991'de ciddi şiddetlerle göze çarpan Çeçen parlamenterler ve başkanlık seçimlerinde bağımsız gözlemcilerin söylediğine göre doğrulandı. Çoğu Rus ve İnguş seçmen oy kullanmadı dolayısıyla oylarının %85'i genellikle Çeçen oylarıydı. Dunlop, *Rusya'yla Çeçenistan karşı karşıya geliyor*, adı geçen eserde; Dzhabraïl Gakayev, *enencKuü Kpu- 3uc: ucmoKu, umozy, nepcnexmueu [Çeçen krizi: kökeni, sonuçları ve bakış açıları]* (Moskova, 1999); Valery Tishkov, *Oö^ecmeo e eoopy^eHHOM KOH^nuKme [Silahlı çatışmada toplum]* (Moskova, 2001).

A. ETNİK AYRIMCILIK VE İLK SAVAŞ

1991'den 1994'e kadar Çeçenistan tam anlamıyla bağımsızdı ve işleyen etnokratik bir devlet kurmak için çabaladı fakat 1993 itibariyle eğitim, ferah ve ekonomik sistemleri farazi olarak çökmüştü ve 90.000'in üstünde Rus ve Rusça konuşan insan ülkeyi terk etmişti. Çeçenistan, Çeçen ve Ruslara benzer bir şekilde yozlaşmış sivil ve askeri çarklar tarafından şevkle idare edilen serbest bir ekonomik bölge olmuştu.⁴⁷ 1993'te Dudayev yandaş toplantılarının organize ettiği, Rusya'yla anlaşma ve işleyen bir devlet talep eden güçlü bir muhalefetle karşı karşıya kaldı fakat meclisi fesih etti ve eleştiren gazeteleri kapattı. O zamanda Çeçenistan'a geniş bir özerklik veren bir anlaşmaya müzakere edilerek varılabildi fakat Dudayev boş yere Yeltsin'in devlet meselesini tartışmak amacıyla kendisiyle bizzat görüşmesini istedi. 1993 Aralık ayındaki milli partiler ve komünistlerin demokratlara karşı üstün geldiği Rusya'da genel Duma seçimlerinden sonra Yeltsin'in çevresindeki konumlarda savaş yanlıları baskın gelmeye başladı ve "zaferle sonuçlana ufak bir savaşın" kendisinin iktidardaki partisinin konumunu yükseltebileceğe karar verdi. Rus birlikleri 11 Aralık 1994'te Çeçenistan'a girdi.⁴⁸

Çatışmanın yarısı hakkındaki sene içindeki istatistikler tartışmalı. İstatistiklerin mantıklı bir tahminine göre 50.000'e kadar sivil öldü ve bir kaç yüz bini yerlerinden edildi.⁴⁹

Rus Federal Göç Hizmetleri, 1991 ve 1996 seneleri arasında 150.000 insana "zorla göç ettirilen kişi" statüsünü verdi fakat insan hakları örgütleri savaş sırasında en az yarım milyon insanın Çeçenistan'a kaçtığını tahmin ediyor. Toplumsal alt yapıyla beraber ekonominin %80'i çöktü.⁵⁰

⁴⁷ G. Sharafutdinova, "Çeçenistan Tataristan'a karşı", *Komünizm sonrası sıkıntıları*, Mart/Nisan 2000, sayfa. 16. Dunlop, *Rusya'yla Çeçenistan karşı karşıya geliyor*, adı geçen eserde, sayfa. 132. Rus istatistik enstitüsüne göre According to the Russian bureau of statistics (Goskomstat), Çeçen ve İnguş cumhuriyetlerindeki sanayii azalışı 1992'de %32 (Rusya çapında %18,8) ve 1993'te %61,4 (%16,2 Rusya çapında) idi. Valery Tishkov, "AeneHCKnü Kpn3nc" ["Çeçen Krizi"], *Üçüncü Binyılda Rusya*, Moskova, 1996, sayfa. 23

⁴⁸ "Zaferle sonuçlana ufak bir savaş" ifadesi Rusça'da yirminci yüzyılın başlarından beri halkın dikkatini iç meselelerden başka taraflara çekmek için açılan savaşları tabir etmek amacıyla kullanılan bir deyimdir. An- atol Lieven, *Çeçenistan. Rus gücünün mezar taşı*. (New Haven, 1998) sayfa. 79. Rusya'nın Çeçenistan'daki ilk askeri kampanyası hakkında daha fazla bilgi için bkz. A.Malashenko, D. Trenin, *Rusya'nın huzur bulmayan sınırları. Sovyet sonrası Rusya'da Çeçenistan etkeni* (Washington DC, 2004); Carlotta Gall ve Thomas de Waal, *Çeçenistan: Kafkaslarda bir felaket* (New York, 1999); O. Orlov, A. Cherkasov, *Poccua - ^euHM : ^nb oMuoök u npecmynnenuü, 1994-1996 [Rusya - Çeçenistan: hatalar ve suçlar zinciri, 1994-1996]* (Memorial, 2010), S. Smith, *Allah'ın Dağları: Rus Kafkas bölgesinde Siyaset ve Savaş* (Londra, 1998); J. Russell, *Çeçenistan – Rusya'nın 'Teröre karşı savaşı'* (Abingdon, 2007); Lawrence Scott Sheets, *İmparatorluğun Sekiz Parçası* (New York, 2011), sayfa. 151-203.

⁴⁹ Sivil kayıpların resmi istatistiği yok. Ana veri kaynakları 1994'ten 1995'e kadar kışın Grozny fırtınasında ölen 25.000 ila 29.000 kişi de dâhil olmak üzere 1994 ve 1996 yılları arasında 50.000 kişinin öldürüldüğünü tahmin eden insan hakları örgütlerinin verileri. Alexandr Cherkasov, "KHnra Hncen. KHnra yTpar. KHnra CTpamHoro cyga" ["Sayılar Kitabı. Kayıplar Kitabı. Son Hüküm Kitabı"], Polit.ru, 19 Şubat 2004. Askeri ve direnişçilerin kayıpların rakamları tamamen apayrı. 5.334 devlet memuru öldürüldü veya kayboldu 19.794 kişi ise insan hakları savunucularının, gazetecilerin ve güvenlik güçlerinin topladığı verilerin kıyaslamalı analizine göre yaralandı. Olga Trusevich and Aleksandr Cherkasov, "Hero- BecTHbiH co^gaT KaBKa3CKon BOHHH" ["Kafkas Savaşı'nın bilinmeyen askeri"], Memorial, 1997. Çeçen ayrılıkçı kaynaklar 80.000'e kadar askerin öldürüldüğünü söylüyor. Kavkaz Centre, 16 Ağustos 2005. Asker anneleri birliği 14.000 civarı öldürüldüğünü söylüyor. Alla Tuchkova, "Co^gaTCKne MaTepn nopo^ocy- MT 3a Mnp" ["Askerlerin anneleri barışa oy veriyor"], *Rossiskaya gazeta*, 23 Mart 2000. Federal güçler 17.391 Çeçen savaşçının öldüğünü söylüyor. "noTepn poccHncKHx BOHCK" ["Rus askeri kayıplar"], RIA Novosti, 17 Nisan 2011. Ayrılıkçılar kayıplarının 2.870 olduğunu iddia ediyor; Vladlem Maksimov, "B ^eHHe Hago BMH- rparb Mnp, a He BonHy" ["Çeçenistan'da barışı kazanmak önemli, savaşı değil."], *Novye Izvestia*, 10 Aralık 2004. Etnik Siyasi ve Bölgesel Araştırma Kurumu uzmanları 2.500 ila 2.700 direnişçinin öldürüldüğünü tahmin ediyor. G. Krivoshe- yev, *PoccuM u CCCP e eoünaX 20 eeKa. nomepu eoopy^en- Hux cun [20. yüzyılın savaşlarında Rusya ve SSCB: Silahlı kuvvetlerin kaybı]* (Moskova, 2001), sayfa. 584-608.

⁵⁰ Güvenilir bir çalışmaya göre, 121.760 ev ve apartman, bütün merkezi cumhuriyet klinikleri ve 400'ü aşkın eğitim kurumu hava saldırıları tarafından kısmen veya tamamen yıkılmıştı. Valery Tishkov, "TeonogmuKa neneHCKon BOHHH" ["Çeçen Savaşının Jeopolitikası"], *Svobodnaya mysl*, 1997, sayfa. 74. "Belirsiz bir Gelecek: Ülke içi mültecilerin Kuzey Kafkasya'ya geri dönmesi ve bütünleşmesinin çıkarttığı

Her iki taraf da vahşet uyguladı fakat askerlerle, nüfus arasındaki ve Rus siyasetçileriyle Çeçen ayrılıkçı liderler ve eylemciler arasındaki iletişim kopmadı ve güven tam anlamıyla kırılmadı. Çeçen savaşçılarının motivasyonu aşırı derecede yüksekken Rus birliklerinin morali oldukça düşüktü. Savaş, 1996 Ağustos'ta Hasavyurt Anlaşmasıyla kesin bir sonuç elde edemeden sona erdi ve Rus birlikleri geri çekildi.⁵¹ Çeçenistan'ın siyasi durumu hakkındaki son karar 2001'in sonlarına kadar ertelenmiş oldu. Rus hükümeti zararları kabul etti ve tam olarak yürürlüğe sokulmayan maaş, emekli aylığı ve finansal yeniden yapılanmalar için önlemler alan Anlaşmalar da beraberinde geldi

B. Ayrımcılıktan İslamcılığa

Başlangıçta Çeçen direnişi laik siyasi milliyetçilik tarafından yönlendiriliyordu fakat 1995 itibariyle İslamcılık çok belirgin hâle gelmişti bile ve aynı sene içerisinde ayrılıkçı müftü, Ahmed Kadyrov Rusya'ya karşı cihat ilan etti. Rus güvenlik güçlerinin Dudayev'i Nisan 1996'da öldürmesinden sonra, milliyetçiliğin etkileri hâlâ Çeçen direnişçileri arasında ses getirmeye devam etse de direniş artan bir şekilde İslamcı ideolojiyi benimsedi.⁵²

Çoğunluk tarafından mantıklı ve laik bir yönetimin sembolü olarak görülen Aslan Mashadov, birçok uluslar arası gözlemcinin huzurunda oyların %59,3'ünü alarak 1997 başkanlık seçimlerini kazandı. Radikal Şamil Basayev ise oyların %23,5'ini alarak ikinci geldi. Moskova yanlısı adayların fikir beyan etmelerine izin verilmezken ve birçok ülke içi mülteci oy kullanamazken, Moskova Mashadov'u Çeçenistan'ın meşru lideri olarak kabul etti.⁵³

Mashadov'un devlet kurma çabaları birçok engelle yüz yüze geldi. Savaş, toplumu parçalamış, köylerle şehirleri viran etmiş ve ekonomiyi, sosyal hizmetleri ve altyapıyı yıkmıştı. Arazi komutanları arasında kendisine verilen destek hızla azalmaktaydı. Askeri karşıtı liderler siyasi oyunun kurallarına uymama eğilimindeydiler; meydan okuyan birçok kişi iktidar taleplerini meşrulaştırmak için İslam'ı kullandılar. 1999 itibariyle üzerinde çok az kontrolünün olduğu muhalefet neredeyse tamamen dini radikallerle birleşmişti. Hükümetin konumunu kullanarak ve tavizler vererek arazi komutanlarının bağlılığını kazanmaya çalıştı fakat bu sonradan devletin çökmesine katkıda bulundu. Hizmetler, altyapı ve ulaşım çökmeye devam ederken, askeri karşıtı ve suçlu gruplar (ana gelir kaynağı olan) petrol sanayisini yıktı. Hükümet, bazıları ölümcül olan yabancıların da fidye almak amaçlı kaçırlmalarına son veremiyordu.⁵⁴

sorunlar", Memorial, Norveç Mülteci Konseyi, Ülke içi mültecilik izleme merkezi, 1 Ekim 2006, sayfa. 10. Rus hukuk sisteminde ülke içi mülteci (ÜİM) kavramı yok; bu tür insanlara "zorla göç ettirilmiş kişiler" deniyordu. Göç servisleri, her iki savaş sırasında da Çeçenlere bu unvanı verme konusunda isteksizdi. Kriz Örgütü röportajı, Svetlana Gannushkina, Sivil Yardım Komitesi başkanı, Moskova, Eylül 2012.

⁵¹ Radikal Çeçenler, Çeçenistan dışında terörist eylemlere ve kaçırılan askerlere karşı suçlar işlerken, ordu ve güvenlik güçleri ağır insan hakları ihlallerinde bulundu. Bkz, Kriz Grubu Avrupa Raporu Sayı: 221, *Kuzey Kafkasya: Bütünleşme Çabaları (II), İslâm, Direniş ve Karşı-Direniş*, 19 Ekim 2012. Aslan Mashadov ve General Alexander Lebed tarafından, sırayla Dudayev ve Yeltsin'in ardından gelen Çeçen başkanı Zelimkhan Yandarbiyev adına anlaşmalar imzalandı.

Bu, askeri çatışmanın sona ereceğini, Rus birliklerinin geri çekileceğini, güç kullanımı olmaması ilkesine karşılıklı bağlılığı ve uluslar arası hukuka dayanan ihtilafların barışçıl bir şekilde çözümlenmesini taahhüt ediyordu.

⁵² ⁵² Dudayev, Rus Duma üyesi Konstantin Borovoy'la uydu telefonundayken telsizle yönlendirilen bir roket tarafından öldürüldü.

⁵³ Oy sandıkları Çeçenistan sınırlarında ve komşu cumhuriyetlerde kuruldu fakat daha öteye geçmedi. Kriz grubu röportajı, Alexander Cherkasov, Moskova, Ekim 2012. 12 Mayıs 1997'de, Mashadov ve Yeltsin "Rusya Federasyonu'yla Çeçen İçkerya Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin ilkeleri ve barış" üzerine bir anlaşma imzaladılar. Tarafsız gözlemciler arasında oylama sürecinin dürüstçe gerçekleştiğine dair bir mutabakat sağlandı. Alexey Malashenko, *Рамзан Кадыров: Российский* 2007.

⁵⁴ S. Pyazantsev, *^eMo^pa\$unecKuü u Mu^pa^uoHHuü nopm- pem CeeepHo^o KaeKa3a* ["Kuzey Kafkasya'nın nüfus ve göç portresi"] (Stavropol, 2003), sayfa. 26-77.

Siyasi elit kesimin radikalleşmesi, iç iktidar mücadelelerinin ve kaynak azlığının bir sonucuydu. Askeri stratejici olarak Şamil Basayev, İslamcı yapıların, seferberliğinin cazibesinin ve İslami bağışçılardan para kaynağı elde etme kapasitesinin organizasyonel yararlarını fark eden ilk kişiydi. Şamil Basayev, 1996 yılında yabancı cihatçı İbn El-Hattab ile Ebu Fatih'in Serzhen-Yurt köyü yakınlarında neredeyse ikinci savaşın başlangıcına kadar cihat ideolojisi ve gerilla savaş hali hakkında dersler veren bir eğitim kampı kurmalarına yardım etti.⁵⁵ Bildirildiğine göre, Kuzey Kafkaslar civarından sonradan İslamcı veya militan liderler olmak için ana vatanlarına dönen birkaç bin kişi katıldı. Dağıstan'lı bir kökten dinci olan (Kebedov adıyla da bilinen) Bahhaudin Magomedov, 1997'de Çeçen şehri Urus-Martan'da kökten dinci bir kuşatma kurduktan sonra, bildirildiğine göre Çeçen liderliğinin radikalleştirilmesinde belirgin rol oynadı. Şubat 1999 itibarıyla de Mashadov "tam şeriat hükümlerinin" uygulamaya konmasını ilan eden rakiplerinin sloganlarını kendine mal etmeye çalışıyordu.

C. İKİNCİ SAVAŞ

1999 yazı itibarıyla Çeçenistan ve Dağıstan idari sınırında federal ve Çeçen güçler arasında düzenli olarak çatışmalar meydana geliyordu. Sonra, iddia edilene göre yerel İslamcı grupların davetiyle, Basayev ve İbn El-Hattab, bir grup silahçı radikalciyi "Müslüman kardeşlerini", "Dağıstanlı müslümanları kâfirlerin işgalinden kurtarmada" desteklemek amacıyla ardı ardına 7 Ağustos ve 5 Eylül'de Dağıstan'ın Botlihski ve Novolakski bölgeleri'ne yönlendirdi.⁵⁶ Önce yerel polisler Avar ve Lak milislerinin sonra da federal güçlerin şiddetli direnişleriyle karşı karşıya kaldılar.

Mashadov Dağıstan'daki saldırıyı kınadıysa da bu, kontrolü Rus askerisi ve siyasi yapılanması içerisindeki intikam kollayan grupların eline verdi.⁵⁷ 30 Eylül 1999'da federal birlikler resmî kaynaklarda "terörle mücadele operasyonu" olarak belirtilen Çeçenistan'a girişini yaptı. Bu ikinci savaş, Aralık ayı Dumalık seçimlerinden önceki ana mesele hâline gelerek ve Vladimir Putin'in başkanlığa yükselmesine yardım ederek neredeyse Rusya'daki bütün siyasi güçler, halk ve basın desteğini gördü.

Çeçen direnişçiler arasında ulusal serbestlik gündemini tutmaya bağlı ve Çeçenistan'ın içinde ve dışında sivil olmayan askerî hedefleri nişan alan daha ılımlı bir grup işlevini sürdürmeye devam etti. Bununla beraber, radikal bir kanat, 1999'dan beri Rusya'nın geri kalanındaki 40'ın üzerindeki vaka da dâhil olmak üzere çoğunun Basayev'in komutanlığını yaptığı gruplara ithaf edilen büyük terör eylemleri gerçekleştirdi. Federasyon yanlısı etnik bir Çeçen tarafı, önce devletin radikal İslamcılığa (Selefilğe) kaymasına şiddetle karşı bir Sufi lider olan Ahmet Kadyrov tarafından sonra da Basayev'le ilişkileri kopartarak ön plana çıkan ve Moskova'nın askeri desteğini kabul eden oğlu Ramzan Kadyrov tarafından yönetildi.⁵⁸

⁵⁵ Suudi Arabistan vatandaşı olan İbn El-Hattab önce Afganistan'da SSCB'ye karşı savaştı sonra Tacikistan ve Özbekistan'daki İslamcı gruplara katıldı. Uluslar arası mücahitlerin mali desteğini alan İbn El-Hattab Ocak 1995'te bir grup Arap destekçisiyle Grozny'e geldi. İlk Çeçen savaşı esnasında yetkisini güvence altına alan askeriye karşı bir kaç başarılı operasyon yürüttü. J. Hughes, *Çeçenistan: Milliyetçilikten cihada (21. Yüzyılda Ulusal ve Etnik Kargaşa)* (Philadelphia, 2007).

⁵⁶ "Битва за Дагестан (Чечня) 1999 год" ["Dağıstan için Mücadele (Çeçenistan) 1999"], Voennaya khronika.

⁵⁷ Dağıstan'daki saldırı ve ardından gelen Bujnaks, Moskova ve Volgodonsk (4-16 Eylül 1999)'daki terörist patlamalarından dolayı Çeçenler suçlandı ve bu da kamuoyunu pekiştirdi.

Patlamalardan dolayı 307 kişi öldü ve 1.700 kişi de yaralandı. Daha sonradan yapılan araştırmalarda patlamaların Karaçay-Çerkezya ve Dağıstan'lı teröristler tarafından hazırlandığı bulundu.

Federal Güvenlik Güçleri bunun bir terörle mücadele eyleminin bir parçası olduğunu söyledi. "ПаЗаҺб, сеҺТа6рб 1999: үнеҺҺҺ һ'ҺҺ ТераКТ?" ["Ryazan, Eylül 1999: eylem mi? Terörist saldırı mı?"], Politcom.ru, 11 Eylül 2002.

⁵⁸ Alexey Malashenko, *Ramzan Kadyrov*, adı geçen eserde, sayfa. 22. İkinci savaş hakkında daha fazla bilgi için bkz V. Tishkov, M. S. Gorbachev (Öz söz) *Çeçenistan: Savaşın parçaladığı toplumda hayat* (Los Angeles, 2004). A. Politkovskaya, *Cehennemim Ufak bir Köşesi: Çeçenistan'dan Sevkiyatlar* (Chicago, 2003).

1. Güvenlik Stratejisi

Direnışçiler yoğun bir şekilde teröre başvurduğu ve Moskova ayırım gözetmeksizin yoğun güç kullandığı için ikinci savaşın vahşet seviyesi ilkinden daha fazlaydı. 1994 ile 1996 arasındakinden daha iyi eğitilmiş fakat teknolojik ve metodolojik olarak hâlâ çoğunlukla reform edilmemiş haldeki ordu büyük çaptaki kargaşalar için düzenlenmiş olan silahlarla savaştı. Küçük savaşçı gruplarını bertaraf etmek için kullanılan uçaklar ve topçu birlikleri, çoğunlukla köyleri ve yerleşim birimlerini tümnden yıktı.⁵⁹ Doğuda General şamanov, ardından iki aylık şiddetli bir çatışmanın geldiği, bir il üzerinde (Staropromyslovsky) hızlı kontrolü sağlamasından sonra Sunza nehrinden Grozny'e kadar olan bölgede ilerlemeler kaydederken batıda General Troşev'in yerel liderlerle anlaşmalara varabilme yeteneğiyle başarılı ilerleme kaydedildi. Ocak 2000'in sonunda, Çeçen birimleri Grozny'i terk etti ve Grozny federal kuvvetler tarafından işgal edildi.⁶⁰

Seferberliğin başlangıç aşamalarında, özellikle Grozny'deki kalabalık marketler, hastaneler ve hatta doğum evlerine yapılan "hedefli saldırılar" da dâhil olmak üzere ayırım gözetmeyen bombardımanlar büyük bir sivil ölü bilançosu oluşturdu.⁶¹ İkinci savaş sırasındaki insan kayıpları hakkında belirli isimler mevcut değil.⁶² Ülke içi mültecilerin sayısı da tartışmalı. 1999 Eylül ayında, İnguşya başkanı Ruslan Auşev, sınırı kapatma emrine karşı gelerek yaklaşık 300.000 Çeçen'in İnguşetya'ya kaçmasına izin verdi. 2001'in sonlarına doğru, Çeçenistan'a kaçan (çoğunluğu Çeçen etnik kökenli olmayan) 12.500 kişiye zorunlu göç ettirilen kişi unvanı verildi Çeçenistan'dan kaçan bir diğer 600.000 kişi ise ("Form-7" ile beraber belirtilen) "acil durumdan dolayı kaçmak zorunda kalmış" diye daha düşük bir statü altında kayıtlara geçti ve yarısı İnguşetya'ya yerleşti.⁶³

2000 Mart ayındaki Komsomolskoye savaşı esnasında ovadaki savaşçıların sayısı ve Grozny fırtınası en üst düzeyi buldu ve bahar itibariyle ordu cumhuriyetin çoğunu idare ediyordu.⁶⁴ Çeçen savaşçılar, pusu, terörizm, mayın döşeli yollar ve bubi tuzaklarının olduğu bir gerilla savaşıyla karşılık verdi.

Ordu ve güvenlik güçleri, yerleşim birimlerinin tecrit edilmesi ve "şüpheli" kişilerin göz altına alınması da dâhil olmak üzere yeni bir *zachitski* (silip süpürme) taktiği kullandılar. İnsan hakları örgütleri *zachitski* sırasında sayısız cebri kaybolma ve yargısız infazsız olduğunu bildirdi, bunlar da direnişe daha fazla sebebiyet verdi. 2002'nin sonlarından itibaren bu taktiğin yerini git gide küçük birimlerin

⁵⁹ Eg, Yarysh-Marty köyü, Çeçenistan'ın Groznensky-selsky bölgesi.

⁶⁰ Kriz Örgütü röportajı, Alexander Cherkasov, İnsan Hakları Merkezi Önergesi, Başkan, Moskova, Ekim 2012. Ayrıca bkz Robert W. Schaefer, *Çeçenistan ve Kuzey Kafkasya'daki Direniş: Gazveden Cihada* (Santa Barbara, 2012), sayfa. 191-193.

⁶¹ 1999 Kasım-Aralık arası ayırım gözetmeyen bombalamaların kayıtları için bkz "Patlak noktası. 1999 Eylül-Ekim arası Çeçenistan'daki silahlı çatışmanın akışı esnasında federal kuvvetlerin seçici olmayan güç kullanımı", Memorial, Ekim 1999.

⁶² Savaş esnasında insan hakları örgütlerinin faaliyetleri sınırlıydı. Örneğin Memorial'in gözlemi Çeçen topraklarının %25 ilâ 30'unu kapsadı ve 15.000 ilâ 25.000 sivilin öldürüldüğünü ve 3.000 ilâ 5.000'inin kayıp olduğunu ortaya çıkardı. Bir milyonluk bir nüfusta iki savaş boyunca verilen kayıplar Sovyetler Birliğinin ikinci Dünya Savaşı esnasında verdiği kayıplarla yakın anlamda kıyaslanabilir civarlardaydı. Alexandr Cherkasov, "Sayılar Kitabı", adı geçen eserde.

⁶³ İnguşetya'ya kaçan kişilerden sadece 89'u "zorla göç ettirilen kişi" unvanını aldı.

⁶⁴ Grozny'den kaçan bazı militanlar daha sonra dağlara çıktı ve Komsomolskoye köyüne girdi. 5 ve 20 Mart 2000 arasındaki Komsomolskoye fırtınası esnasında yetkililer 1.000'e kadar kişinin öldürüldüğünü bildirdi. Arazı komutanı Ruslan Gelayev ve bazı militanlar Pankisi Vadisine (Gürcistan) kaçtı. "В КоМСОМО^бСКОМ обороHy гер^ам оКом 1500 боеБHKOB" ["Komsomolskoye'de 1.500 civarı militan nutuk verdi"], Lenta.ru, 7 Nisan 2000. Alexandr Cherkasov, "Воннн в се^е КОМСОМО^бСКОе. побега н^н нпест^рае^не?" ["Komsomolskoye köyündeki katliam. Zafer mi suç mu?"], Rekonstruktsiya Chechni, 25 Nisan 2005.

belli insanları alıkoyduğu “hedefli” operasyonlar aldı.⁶⁵ Bununla beraber 1999 ve 2003 yılları arasında 3.000 ilâ 5.000 kişi en ufak bir iz bırakmaksızın kayboldu ve yüzlerce kişi işkence gördüklerine dair apaçık izlerle ölü bulundu (nüfustaki büyük rakamlar bir milyon civarı). Cinayetlerin, kaybolmaların ve işkencelerin sayısı azalmaya başladı fakat bu, hâlen daha Çeçen direnişini körükleyen güçlü bir intikam arzusunun ortaya çıkmasından önce olmadı.⁶⁶

Ağustos 2004 itibarıyla İnguşetya’daki yerlerinden edilen insanlar için kurulan bütün çadır kampları kapatıldı. Yetkililer, Çeçenleri geri dönme konusunda teşvik etmek için baskı, tehdit ve yıkılan evler için tazmin ve diğer vaatlere başvurular. Bununla beraber geri dönenlerden sadece bazıları 32 geçici mesken merkezleri ve 15 sıkıştırılmış yerleşimlere (*mesta kompaktnogoprozhivaniya*, MKP) güvenle yerleşebildiler.⁶⁷ Ülke içi mültecilerin küçük bir kısmı İnguşetya’da MKP’lerde kalmaktadır.

2. Karmaşanın Çeçenleştirilmesi

Çeçenleştirilme süreci – belirgin siyasi, idari ve askeri görevlere Çeçen etnik kökenli kişilerin getirilmesi – 2003’te başladı. Bir çok kanunun uygulanması yerel güvenlik güçlerine devredildi. Direnişçilerle mücadele etmek için akrabaları rehin alma ve ceza için ev yakma da dâhil olmak üzere eskiden yeniye bir dizi yöntem kullandılar. Kendilerini kontrolden büyük ölçüden çıkaran bir himayeyle, insan hakları örgütlerine göre sivillere karşı işlenen bir çok şiddetten 2004’ten beri sorumlu oldular.⁶⁸

Yerel güvenlik kuvvetleri başlıca askeri olarak başlamıştı ve bu kuvvetler büyük ölçüde; liderlerinin taraf değiştirdiği ve her birinin cumhuriyetin belli bir kesimini denetlediği güçlü federasyon yanlısı askeri karşıtı gruplar kurduğu eski ayrılıkçı savaşçılar tarafından oluşuyordu. Bunlar, kendilerine özgü komuta ve kontrol yapılarını korurken resmî güvenlik güçlerinin içine yasallaşarak girdiler. Böylece, Ahmed Kadyrov’un grubu çoğunlukla içişleri bakanlığına bağlanmış (MVD) oluyordu; Sulim Yamadayev’in “Vostok” (Batı) müfrezesi ve Said-Magomed Kakiev’in “Zapad” (Doğu) müfrezesi savunma bakanlığının bir parçası oldu ve Movladi Baysarov’un liderlik yaptığı küçük savaş grupları, “Goretler” (kelime anlamıyla dağcılar) Federal Güvenlik Hizmetlerine (FGH) bağlandı. 2006’dan 2008’e kadar Çeçen liderliğiyle yapılan çatışma ve anlaşmalar aracılığıyla bu üç grup dağıldı veya yerel hizmetler ile birleşti. Yüz veya daha fazla eski direnişçi genellikle ilk Kadyrov sonra da oğlunun verdiği iddia edilen şahsi güvencelerle taraf değiştirmeye ikna edildi veya zorlandı.⁶⁹

⁶⁵ Novye Aldy’deki bir katliam sırasında en az 56 sivil öldürüldü. "3annTKa" ["Mop up"], Memorial, Temmuz 2000. "Macco-BHe '3anHCTKH' B ^enHe 3aMeHHMTca aqecHHMH c^e^Mepo- npnaTHaMH" ["Yoğun “süpürme eylemlerinin” yerini Çeçenistan’da hedefli özel operasyonlar aldı"], NEWSru.com, 16 Ocak 2002

⁶⁶ "AeHHa, 2004 rog. noxn^eHna H HCHe3HOBeHna grogen" ["Çeçenistan, 2004. Kaçırma ve kayıplar"] Memorial, Şubat 2005. E. Gilligan, *Çeçenistan’da terör: Rusya ve savaşta sivillerin trajedisi (İnsan Hakları ve İnsanlığa karşı işlenen Suçlar)* (Princeton, 2009).

⁶⁷ "Rusya Federasyonunda Çeçen sakinlerin durumu üzerine, Haziran 2003- Mayıs 2004", Memorial, 2004. Dönenlere yıkılan evlerinin öncelikli tazmin edilmesi vaat edilmişti, tutulmayan bir söz. Kriz Örgütü röportajı, Svetlana Gan- nushkina, başkan, Sivil Yardım Komitesi, Moskova, 5 Eylül 2012.

⁶⁸ "Çocuklarınızın Yaptıkları Size Dokunacak", İnsan Hakları İzleme, Temmuz 2009; "Çeçenistan 2004: Yeni terörle mücadele yöntemleri. Savaşçı olduğu iddia edilen kişilerin akrabalarını "Çeçenistan Cumhuriyeti: Karmaşanın “Çeçenleştirilmesinin” sonuçları ", Memorial, Mart 2006.

⁶⁹ Ahmed Kadyrov’un güvenlik güçleri (SB), çoğunlukla “kadyrovtsy” [kelime anlamıyla “Kadyrov’un halkı”] olarak biliniyordu. "Vostok" veya "Yamadayevtsy" Müfrezesi dağlık Vedensky ve Nozaj-Yurtovski bölgeleriyle bitişikteki ovanın bazı kısımlarından sorumlu 470’e kadar adamla beraber Rus savunma bakanlığının 42. Makinalı tüfekli briminin parçasıydı. Ramzan Kadyrov’la bir çatışmadan sonra Yamadayev 28 Mart 2009’da Dubai’de öldürüldü ve müfreze dağıtıldı. Duma üyesi olan erkek kardeşi Ruslan Yamadayev 24 Eylül 2008’de Moskova’da öldürüldü. "Kakievtsy" (kelime anlamıyla Kakiev’in halkı) denilen aynı birimin parçası olan "Zapad" müfrezesi bildirildiğine göre 400 kişiydi ve Grozny’nin Staropromyslovsky bölgesiyle dağlık Shatoi ile İtum-Kalinsky bölgelerini ve Çeçenistan düzlüğünün bitişik kesimlerini kontrol ediyordu. Çoğunlukla “goretler” (kemile anlamıyla dağcılar) olarak bahsedilen Pobedinskoye köyüne dayanan Movladi Baysarov’un grubu ise 100 kişiden fazlaydı. Ramazan Kadyrov’un halk tarafından yoğun eleştiri görmesinden çok kısa bir süre sonra Baysarov 18 Kasım’da Moskova’da tutuklanması esnasında vurularak öldürüldü, Pobedinskoye kuşatıldı ve grubu dağıtıldı. Kadyrov bu ölümlerle herhangi bir ilgisinin olduğunu reddetti. Bir kere federasyon yanlısı bir gruba dâhil edilir edilmez

Çeçenleştirilme, sadece güvenlikle alakalı görevlerin transferi değil aynı zamanda Çeçenlere siyasi kurumların kontrolünün verildiği de bir süreçti. Bu, demokratik olduğu iddia edilen bir süreç doğrultusunda, devlet kurumları tarafından ağır insan hakları ihlalleri işlenmeye devam ederken, silahlı çatışma koşulları altında bir korku ortamında gerçekleşti. Bağımsız gözlemcilere göre, seçime katılım oranına müdahale edilmişti ve seçim sonuçlarına hile karışmıştı.⁷⁰

23 Mart 2003'te Çeçenistan'ı Rus Federasyonu'na dâhil eden bir cumhuriyet anayasası halk oylamasıyla kabul edildi. Sonra, Ahmed Kadyrov "cumhuriyetin ilk başkanı" olarak seçildi fakat 9 Mayıs 2004'te suikaste uğramasından sadece yedi ay öncesine kadar görevde Rus-Çeçen çatışmasından Çeçenlerin arasındaki çatışmaya dönüştü.

Alu Alkhanov Ağustos 2005'te yeni başkan olarak göreve geldi fakat Ahmet Kadyrov'un oğlu Ramzan Kadyrov babasının selefi olarak tayin edilmek üzere 30. anayasal yaşına varınca, Nisan 2007'de istifa etti. Kasım 2005'te seçilen meclisteki bütün koltuklar Mart 2006'dan beri cumhuriyetin hükümetine başkanlık eden ve aslında Çeçenistan'daki en güçlü adam olan Ramzan Kadyrov'a sadık veya bağlı olan insanlar tarafından zaten doldurulmuştu.⁷¹

Özellikle, Aslan Mashadov'un 8 Mart 2005'te öldürülmesinden sonra Federal hükümetle Çeçen ayrılıkçı liderler arasında müzakere beklentileri aniden gündeme düştü. Çeçenleştirilme, federal yetkililerin, federasyon yanlısı Çeçen tarafının "meşru otorite" ilan etmesini ve direnişçileri "terörist" ve "haydut" olarak etiketlemesini sağladı ve baş düşmanla müzakere etmeden siyasi tasfiyeye gidildi. Bu politika, Rus birlikleriyle nüfus arasındaki teması en aza indirerek Rus kayıplarını azalttı fakat en önemlisi, direniş ağını bertaraf etmek için daha iyi bir yerel istihbaratı elinde bulunduran yerli Çeçen güvenlik güçleri oluşturdu. Şimdi onlar hak ihlalleri ve sonuçlarından sorumluydular, federal güçler değil. Çatışma, mülteciler için açılan geçici yerleşim merkezlerini, Çeçen kültürü üzerinde seviye düşürücü bir etkisi olduğu ve "suç, madde bağımlılığı ve fuhuş yuvalarına" dönüştüğünü iddia ederek kapatma kampanyası başlattı.

3. Modern Çeçenistan

Çatışmanın kökü Çeçenistan'dan tümüyle kazınmasa da⁷² cumhuriyetin değişimi kökten oldu ve şimdi komşularınınkinden daha iyi gibi görünüyor. İki savaş sırasında yıkılan binalar, toplumsal eşyalar, yollar ve altyapıyı dört yıldan daha az bir sürede yeniden inşa etmek için 2006'da büyük çabalar ortaya kondu. Grozny bariz yeni bir mimariye sahip oldu: Avrupa'daki en büyük cami, büyük bir spor stadyumu ve Kuzey Kafkasya'ya özgü olan bir "Grozny Şehri" gökdelenler kompleksi. 2012 kışında şehrin sadece bir semtinde 54 tane sokak Milli Kütüphane, Milli Müze ve Rus drama tiyatrosu binalarıyla beraber yapım çalışması altındaydı. Fakat para kaynağı her zaman şeffaf değildi; işçilerin parası her zaman ödenmiyordu ve yolsuzluk iddiaları çak sayıdaydı.⁷³ Harabelerin temizlenmesi, sokakların, parkların ve mezarlıkların bakımı, ağaçların dikilmesi ve boyama birçok *subbotniks'e* (hafta sonu gönüllü toplum hizmeti) katılması gereken devlet memurları tarafından yapıldı.

genellikle savaşçılar, iddialara göre şiddet ihtiva etmesi muhtemel bir operasyona gönderiliyorlardı böylece yeni gruplarına "kan bağlarıyla bağlı" olacaktı ve direnişçilerin arasına geri dönme şansları kalmayacaktı. "Korku Ortamında. Çeçenistan'da 'Siyasi Süreç' ve Meclis Seçimleri", Memorial "Demos" Merkezi, Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu (İHF), Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (UIHF) ve Norveç Helsinki Komitesi'nin ortak yayınları, Ocak 2006.

⁷⁰ 2003 ve 2004'teki başkanlık ve meclis seçimlerinden, ibid.

⁷¹ Alexey Malashenko, *Ramzan Kadyrov*, adı geçen eserde, sayfa. 57.

⁷² 2011'de ve 2012'nin ilk altı ayında Çeçenistan'da güvenlik güçlerinden 48 kişinin ve militan olduğundan şüphelenilen 86 kişinin de aralarında bulunduğu 146 kişi öldürüldü. Kafkas düğümü, 8 Ocak 2012, 12 Nisan 2012, 10 Temmuz 2012.

⁷³ Çeçen hükümeti ve başının resmî sitesi, chech-nya.gov.ru, 18 Ocak 2012; www.ramzan-kadyrov.ru, 20 Ocak 2012, 6 Şubat 2012, 14 Şubat 2012. "B pо3HOM npogog^H^HCb aKUH nпoTecTa цпoHTegefи TypeuKHx ШпM" ["Türk inşaat firmalarının işçilerinin Grozny'deki protestosu devam ediyor"], Kafkas düğümü, 17 Şubat 2012; "Rus Federasyonunda yerleşik Çeçenlerin durumu üzerine, Ağustos 2006-Ekim 2007", "Memorial", Göçmen Hakları Ağı, 2007. Vladimir Silaev, "Cn: B^o^eHHa B 6pog^eT ^en- HH He OKыparoTca" ["Denetleme Odası: Çeçen bütçesine yapılan yatırımlar geri ödenmiyor"], Infox.ru, 1 Aralık 2009.

Konut sorunu hâlâ büyük bir mesele. Evleri ve mülkleri tamamen yıkılan kişilere 350.000 rublelik (yaklaşık 11.500\$) bir tazminat verildi. Bildirilene göre bu tazminatı alabilmek için rakamın %30'uyla 50'sini rüşvet olarak vermek gerekiyordu. Evi kısmî olarak hasar görenlere ise herhangi bir tazminat ödenmiyordu. 2005'ten beri tazminat ödemeleri farazi olarak durdu. 45.447 aile tazminat alabildi ve federal bütçenin ayırdığı 15.9 milyar rublelik (510 milyon dolar) tahsisat harlandı.⁷⁴

Birkaç yıl boyunca Ramzan Kadyrov ülke içi mülteciler için açılan geçici yerleşim merkezlerini, Çeçen kültürü üzerinde seviye düşürücü bir etkisi olduğu ve "suç, madde bağımlılığı ve fuhuş yuvalarına" dönüştüğünü iddia ederek kapatma kampanyası başlattı.⁷⁵ Ülke içi mültecilerin Rus karşılığı olan "zorunlu olarak göç etmiş kişiler" olarak kayıt altına alınan 57.349 kişinin Ocak 2007'de kaydı silindi ve çoğu insani yardım kesildi. Yedi tane merkez hâlâ işlemeye devam etmektedir fakat yetkililer en son geçtiğimiz 2012 Temmuz-Ağustos aylarında bu merkezleri kapatmaya çalışmaya devam etmektedirler.⁷⁶ Konut sorununu çözme sorumluluğu, bu sorunu çözmek için yeterli kaynakları ve kapasiteleri olmayan yerel hükümetlere devredildi.⁷⁷ Büyük şehirlerde, kat kat apartmanlar yeniden yapıldı ve sahiplerine geri verildi. Bazı aileler belediyeden apartman veya köylerinde arazi dönümleri aldı. Bununla beraber, binlerce insan herhangi bir devlet konut yardımından mahrum kaldı.⁷⁸

Günümüzde Çeçenistan'da iktidar, kendi topraklarındaki güvenlik güçlerini kontrol eden ve terörle mücadele eylemlerine bizzat nezaret eden tek bölgesel lider olan Ramzan Kadyrov'un eline yoğunlaşmış durumda. Direniş, 6 Ağustos 2012'de Grozny'de gerçekleşen ve üç devlet adamını öldüren ve üç kişiyi de yaralayan intihar bombası gibi büyük ölçekli saldırılardan hâlâ sorumlu olsa da güvenlik güçleri arasındaki kayıplar ve silahlı çatışmaların yoğunluğu önemli ölçüde azaldı. İnsan hakları ihlalleri büyük ölçüde korku ortamından dolayı bildirilmemiş olarak kalsa da insan hakları örgütleri aynı zamanda hukukun üstünlüğü sorunlarının hâlâ şiddetli olarak devam ettiğini söylüyor.⁷⁹ Bir 2010 AB Konseyi raporunda "hükümet muhaliflerinin ve insan hakları savunucularının ard arda kayboluşunun hâlâ büyük ölçüde cezasız kaldığı ve gereken özen gösterilerek açıklığa kavuşturulmadığının" altı çiziliyor. Kadyrov'u eleştirenler ve siyasi rakipleri şiddet görerek öldüler.⁸⁰

⁷⁴ Rus hükümetinin çözümü, 4 Temmuz 2003. Kısmî olarak yıkılan evlere tazminat sözü verilmemişti. Alvaro Gil-Robles'in raporu İnsan Hakları Komisyonu üyesi, Rusya'ya gerçekleştirdiği ziyaret sırasında, 15-30 Temmuz 2004, 19-29 Eylül 2004, Bakanlar Kurulu ve Parlamenterler Meclisi, AB Konseyi, 20 Nisan 2005, sayfa. 305. "Belirsiz bir Gelecek", adı geçen eserde

⁷⁵ "nogo^eHne OCHOBHXX pьпnы Bbры^geHHbK MнpпaHTOБ H нoMомт HМ co cropoHbi" ["Zorla göç ettirilen ana grupların durumu ve onlara dıştan yardım], İnsan Hakları ve Sivil Toplum Başkanlık Konseyi, (tarihsiz).

⁷⁶ Kriz Örgütü röportajı, insani işçiler, Ağustos 2012. Ayrıca bkz: "Kuzey Kafkas bölgesinde geri dönenlerin ve ülke içi mültecilerin durumu" (AKPM), 5 Mart 2012.

⁷⁷ "P. KagbipoB HaMepeH, HaBecTH noparok B нBP" ["Kadyrov, PVR'leri kontrol altına almaya niyetleniyor"], başkan ve hükümet, Çeçen cumhuriyeti, 19 Nisan 2006. Karar 387, 17 Ekim 2007, Çeçen hükümeti çoğu geçici yerleşim merkezini tasfiye etti ve binaların çoğunu binaları kendine devraldı. Daha sonra bu binalar aile otellerine dönüştü. "Rusya Federasyonu'nda Çeçen vatandaşların durumu üzerine, Ekim 2007-Nisan 2009", Memorial, 2009. Kalan vatandaşların çoğu tahliye için mahkeme kararıyla karşılaştı. Kriz Örgütü röportajı, Memorial personeli, Temmuz 2012.

⁷⁸ "Kuzey Kafkasya bölgesinde geri dönenlerin ve ülke içi mültecilerin durumu", adı geçen eserde; "AenHa: npoKьpaTypa панoпTьeT o бнарoнo- ньHHH, a 6e^eH^и npocaT нoMомu. ^unumHaa npoбнеMa Bnn B ^P He pemeHa H He pemaеTca" ["Çeçenistan: Çeçenistan: Savcılık refahlarını bildiriyor fakat mülteciler yardım talebinde bulunuyor. Çeçenistan Cumhuriyetinde ülke içi mültecilerin konut sorunu çözülmedi ve çözülüyor"], Memorial, 17 Ekim 2011.

⁷⁹ Kriz Örgütü röportajı, Tatyana Lokshina, müdür yardımcısı, İnsan Rusya İnsan Hakları İzleme Örgütü, Moskova, Eylül 2012.

⁸⁰ "Kuzey Kafkas bölgesinde insan hakları ihlallerine yasal çareler", AKPM raporu, raportör: Dick Marty, 4 Haziran 2010, sayfa. 1. "B ppo3HOM yHHHTO^Hnu gByx 6oeBHKOБ, nocнаHHbix yMapoBHM gna coBepmeHua TekaKTa npoTHB Ka- gbipoBa" ["Umarov tarafından Kadyrov'u öldürmek için gönderilen iki militan Grozny'de öldürüldü"], Çeçen başı ve hükümetinin resmî sitesi, chechnya.gov.ru, 15 Haziran 2012. Kadyrov, kendini eleştirenlerin ve rakiplerinin iddia edilen ölümleriyle herhangi bir bağı olduğunu reddetti. C. J. Chiv- ers, "Maktül sürgünü, Çeçenistan hükümdarının acımasızlığını aydınlatıyor", *The New York Times* (online), 31 Ocak 2009; Lyubov Chizhova, "npoTHBHKKH KagbipoBa gonro He ^HByT" ["Kadyrov'un muhalifleri uzun yaşamıyor"], Radio Liberty, 28 Nisan 2010; Andrew Osborn, "Çeçen savaş ağası 'sessiz' bir doğum günü" geçiriyor, *The Daily Telegraph* (online) 5 Ekim 2011. C.J. Chivers, "Haydutların ülkesinde korkusuz bir eylemci", *The New York Times* (online), 17 Temmuz 2009.

Kadyrov kendine özgü İslamcı milliyetçi devlet ideolojisini geliştirdi. Çeçen kültürünü, sanat ve sporlarını kuvvetli bir şekilde destekler Çeçen adetleri ve yaşam tarzını yüceltir ve uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele kampanyalarının yanı sıra aile kavgalarını çözmek için komisyonlar düzenler. Sufi İslamı etkin olarak kullanır, kadınlar için İslami giyim kurallarını uygular ve çok eşliliği teşvik eder.⁸¹ Cumhuriyet televizyon kanalı yayınlarının önemli bir kısmı dini mevzulara ayrılmıştır, kadın televizyon spikerleri örtülüdür ve Sufi kutsal mekânları (*ziyaretler*) restore edilmiştir. Yirmi medrese, iki İslami yüksek eğitim kurumu, Kuran okuyanlar için üç hafız okulu ve 700'ün üstünde cami bulunmaktadır. Camiler, dini hayat ve eğitimler sıkı kontrol atındadır ve Kadyrov, Selefilikle ilgili her şeyin kökünü kazıyacağını söylemektedir.⁸² Grozny'deki Ortodoks kilisesi restore edilmiştir ve etnik Rus kökenlilerin geri dönüşü teşvik edilmektedir. 2012'deki Ortodoks Paskalya bayramından önce bütün Hristiyan mezarlıkları temizlenmişti ve eski Rus vatandaşlarının aile mezarlıklarını ziyaret edebilmesi için ulaşım araçları temin edilmişti.⁸³

Eğer Çeçen hakları cumhuriyetin dışında da ihlal edilirse, Kadyrov genellikle onlar için de sesini yükseltirdi. Kendisi ve kamu denetçisi Nurdy Nukhadzhiev, cebri kaybolmalar da dâhil olmak üzere ağır insan hakları ihlalleriyle suçlayarak federal güçleri ikinci savaşın ilk yıllarındaki eylemlerden dolayı şiddetle eleştirdi. Nüfuzunu, sürekli özellikle yerel güvenlik güçlerinin Çeçen polisiyle çatışmalarının 2008'e kadar tekrar tekrar gündeme geldiği İnguşetya ve Dağıstan'a uzatmaya çalıştı. 2012 Temmuz ve Ağustos aylarında Çeçenistan ve İnguşetya'nın liderleri topraklar ve direnişle mücadele yöntemleri üzerinde sözlü olarak çatıştı.⁸⁴

Kadyrov bir kısmı Rus başkan Vladimir Putin'le yakın ilişkilerde bulunduğu için diğer bölgesel liderlerden daha fazla yetkiye sahip. Özellikle Orta Doğuyla ilgili olmak üzere uluslararası siyaset hakkında yorumlarda bulunuyor ve bazı İslam ülkelerinin liderleriyle doğrudan ilişki içinde. 15 Mayıs 2012'de Grozny'de İslami ilahi (*nasheed*) söyleyenlerin büyük bir yarışması Kuveyt'ten ünlü Şeyh Mishary bin Raşid Alafasi'yi gösterdi. İki hafta sonra Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan yetkililer, belirgin dini liderlerle İslam âlimleri ve uluslararası İslami kuruluşların temsilcileri Moskova'da "Radikalizme karşı İslami doktrin" hakkında bir konferansa katıldıktan sonra ziyarette bulundular.⁸⁵ Batılı ünlü kişiler de Çeçenistan'a sık sık uğrar.⁸⁶

⁸¹ "PaM3aH KagbipoB BCTperanca c npegcTaBHTEHaMu gyxo-BeHCTBa" ["Ramzan Kadyrov ruhban sınıfının temsilcileriyle buluşuyor"], Grozny Bilgi, grozny-inform.ru, 27 Mart 2012; "Onların Kurallarına göre giyinirsin, Çeçenistan'daki kadınlar için İslami giyim kurallarının uygulanması", İnsan Hakları İzleme, Mart 2011; Alexey Malashenko, *Ramzan Kadyrov*, adı geçen eserde, sayfa. 114.

⁸² Hafız Kuran-ı Kerim'i ezbere bilen kişidir Uris-Martın'daki dördüncü hafız okulunun inşaatı Haziran 2012'de başladı. "B ^enHe HaMeneHO CTpouTenbCTBO neTBepTOÛ B pecny6nuKe mKonbi xaŞH3OB" ["Çeçenistan'da dördüncü hafız okulunun inşaatı planlanıyor"], Kafkas Düğümü, 18 Haziran 2012. Günümüzde Çeçenistan'da 400'ü yeni yapılmış olmak üzere 700 cami bulunuyor. "My^THÛ ^enHH He cornaceH c no3^neü ^,^yM" ["Çeçen müftüsü Merkez Ruhani Müslümanlar Kuruluyula anlaşamıyor"], *İslami haberler*, 23 Mayıs 2011. "Pa3pa6oTKon yHe6HO-MeTogHHecKoro noco6ua no npegMeTaM penurou B mKonax 3aÛMeTca c^e^HanbHO co3gaHHbm Koopry- Ha^HOHHO-^Kc^epTHHH coBeT" ["Özel olarak kurulmuş koordinasyon ve istişari kurul, okullarda dini mevzular hakkında eğitim el kitapları hazırlayacak"], Grozny Bilgi, 6 Nisan 2012. "PaM- 3aH KagbipoB: 'MH HCTpe6unH Baxxa6u3M B KopHe'" ["Ramzan Kadyrov: Vahabîliğin köklerini kazıdık"], İslam ve Toplum, islamio.ru, 5 Mayıs 2012.

⁸³ "B ^eneHCKOH Pecny6nme roTOBaTca K npa3ghOBaHuro nacxu" [Çeçenistan Cumhuriyeti paskalya kutlamalarına hazırlanıyor], Grozny Bilgi, 6 Nisan 2012.

⁸⁴ Sergey Markedonov, "KagbipoB geMOHCTpnpyeT, MTO ogHon MenHH eMy ManoBaTo" [Kadyrov sadece Çeçenistan'ın tek başına kendisine yetmediğini gösteriyor], *Moskovskie novosti*, 13 Eylül 2012.

⁸⁵ "npegcraBHTEflb MH^a KyBeÛra: 'Baxxa6nTbi cBOHHH npe-CTYnHHMH geÛCTBHMH OCKOp6^HMT HyBCTBa MyeyflbMaH'" ["Kuveyt dış işleri bakanlığı temsilcisi: 'Vahabîler kendi suçlu eylemleriyle Müslümanların hislerini incitiyorlar '], Newsru.com, 28 Mayıs 2012.

⁸⁶ "Ekim 2011'de, örneğin, Grozny'ye ünlü film yıldızları Jean-Claude Van Damme ve Hilary Swank, kemancı Vanessa Mae, Alman bir bale topluluğu ve bir dizi Rus oyuncu geldi. İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Avrupa Anayasal ve İnsan Hakları Merkezi, ünlülere Çeçenistan'daki insan hakları ihlallerini hatırlatarak davetleri geri çevirmeye çağırdı. Daha sonra Hilary Swank gittiği için pişman olduğunu söyledi. Ekaterina Savina, "eHb ropoga PaM3aHa KagbipoBa" ["Ramzan Kadyrov şehrinin günü"], Gazeta.ru, 6 Ekim 2011.

Taraf değiştirip şu anda hkmetten yana olan bazı milliyetçiler, Rusların bedeli derken, Kadyrov'un Dudayev'in hayal edebileceğinden daha fazla özgürlüğü elde ettiğini söyler.⁸⁷

Hukukun stnlğ, açık hükümet ve siyasi oğlculuğ getirme hakkında ciddi çabalar Çeçenistan uluslararası imajını iyileştirecektir. Artan şeffaflık, hükümetin ekonomik yatırım ve yardımlardaki mesuliyeti, yeniden inşa etme çabaları ve sosyal denekler Rusya'nın geri kalanıyla daha iyi bütünleşmeyle toplumsal barış ve istikrara katkıda bulunabilirdi.

IV. DIğER ETNİK KARGAŞA VE GERGİNLİKLER

Geçtiğimiz son 15 yılda dikkatler hayat kaybının en yüksek olduğu Çeçenistan'a yoğunlaşırken diğer Kuzey Kafkas cumhuriyetleri de etnik çekişmeler yaşadı. Çoğu etnik gruplar komşularıyla toprak talepleri veya arazi ihtilafları sorunları yaşadılar. Zorlu ve iş göçünün sebep olduğu bazı aışmalar, özellikle Stavropol Krai'dekiler yeni. Bazı eski aışmalar ise hâlâ çözülmemiş durumda bu da tarafların kinini, karşılıklı olumsuz imajını ve siyasi bağlam izin verirse kayıplarını telafi etme umutlarını güçlendiriyor. İ idari sınırlar meselesi ise hâlâ canlı. Moskova bu sınırları değiştirme konusunda pek ilgili değil fakat Baskı Görmüş Kişilerle Uzlaşma Yasası gibi yasalar bazı değişikliklere gerekçe veriyor. Moskova'nın Güney Osetya ve Abhazya'yı (Gürcistan) tanınması statükoyu değiştirmenin ve bölgesel sınırların yeniden izilebileceğinin mümkün olduğunu gösterdi.

Etnik iddialar her zaman tarihi adaletsizliğe ve milliyetçi liderlerin eski ihtiyaç ve acıları etnik merkezli olarak anlatmalarına dayanan taleplerine are bulmak amaçlı olarak meşru gösterilmiyor.⁸⁸ Sınır dışı edilen kişilen Stalin'in sürgünü sırasında bütün mülklerinin istimlak edilmesi ve taleplerinin tercihi muameleyle değerlendirilmelerinin yanı sıra toplu ölüm bilançolarını ve acılarını vurguluyorlar, komşuları ise kendilerine devletin tahsis ettiği sınır dışı edilenlerin mülklerine getirdiği iyileştirmelerin yanı sıra erken dönemdeki zulüm, toplu katliam ve acılarından bahsediyorlar.⁸⁹ Rusya, bazılarının kendi idari birimleri olduğu bazılarının ise olmadığı, kendi içinde kıyaslanabilir büyüklükte etnik grupların nitelik olarak farklı statülerde olduğu asimetrik bir federasyon. İdari birimin olması baskın olan etnik grubun yerel hükümette daha fazla temsiliyetini, polisini ve kaynaklara daha iyi erişmesini güvence altına alıyor. İdari birimi olmayan etnik gruplar ise eşit statü istediklerini belirtiyorlar.

Başlıca etnik ayrılıklar Osetyalılarla İnguşlar arasında, Dağistan'ın Aukhovsky bölgesi civarında Kabardey ve Balkarlar arasında ve Stavropol Krai'deki diğer gruplar arasında olanlar. Çoğu anlaşmazlıklar 1991 Baskı Görmüş Kişilerle Uzlaşma Yasası tarafından körükleniyor. zlmeyen gerginlikler hâlâ nefret suları ve aışmalar çıkarmaya devam ediyor ve hatta daha ilerisi özellikle ele alınmadılarsa ve bölgesel veya ülke çapında g dengesinde bir değişim varsa etnik seferberlik veya şiddete yol açabiliyor. Dahası, haksızlıkları cihad yoluyla düzeltme hakkını sunan Kuzey Kafkas direnişi asker toplamak için çözümlenmemiş etnik karmaşaları kullanıyor.

A. İnguş-Osetya Kargaşası

Çeçen aışması ilk ve en önemli ayrılıkçı aışma olsa da Sovyetler Birliği sonrasının Rusya'sında tek silahlı etnik aışma Kuzey Osetya'nın Prigorodny bölgesinde Osetyalılar ve İnguşlar arasında yaşandı. İnguşlar 1944'te

⁸⁷ "AHgpen Ba6H^KHH: 'KagbipoB - ^TO ycnemHbin flygaeB cerogHa'" ["Andrey Babitsky: 'Kadyrov günümüzün başarılı Dudayev'i'"], Radio Liberty, 17 Mayıs 2008.

⁸⁸ Victor Shnirelman, adı geçen eserde.

⁸⁹ Çerkezler Türkiye'ye edildikleri srgnu ima ediyorlar, Avarlar ise Kafkas Savaşı (1817-1864) sırasında neredeyse yaşadıkları imhayı

Stalin'in sürgününün mağduru oldular; milli hareketleri Kazakistan'da sürgünde doğdu ve eylemcilerin, sınırdışı edilmeden önce kendilerine ait olan Prigorodny'nin iade edilmesi ve İnguş özerkliğinin geri getirilmesi için açıkça çağrıda buldukları 1980'lerin sonlarında siyasi bir güç haline geldiler.¹
A. İnguş-Osetya Kargaşası

Çeçen çatışması ilk ve en önemli ayrılıkçı çatışma olsa da Sovyetler Birliği sonrasının Rusya'sında tek silahlı etnik çatışma Kuzey Osetya'nın Prigorodny bölgesinde Osetyalılar ve İnguşlar arasında yaşandı. İnguşlar 1944'te Stalin'in sürgününün mağduru oldular; milli hareketleri Kazakistan'da sürgünde doğdu ve eylemcilerin, sınırdışı edilmeden önce kendilerine ait olan Prigorodny'nin iade edilmesi ve İnguş özerkliğinin geri getirilmesi için açıkça çağrıda buldukları 1980'lerin sonlarında siyasi bir güç haline geldiler.⁹⁰

Prigorodny bölgesine geri dönmeleri kısıtlandıysa da çoğu bir şekilde geri dönmeyi başardı. 1980'ler itibariyle çoğu sorunsuz bir şekilde bütünleşmişti fakat kendilerine karşı olan önyargılar hâlâ devam ediyordu. Osetyalı bir tarihçiye göre "Devlete itaatsizlik gösteren vatandaşlara olan bakış özellikle İnguşlar hususunda 1956'dan sonra ideolojik makine ve gerçek olaylarla ilgili günlük basmakalıp fikirler tam olarak devam etti".⁹¹

1991 Baskı Görmüş Kişilerle Uzlaşma Yasası, İnguşların Prigorodny'deki toprak taleplerine meşru bir zemin hazırladı, bu da etnik seferberliği teşvik ederek Prigorodny'de her iki tarafın da arasında silahlı çatışmalar çıkmasına sebep oldu.⁹² 1992 Haziran ayında İnguşlar İnguş Cumhuriyetini Kuran Yasaya dayanarak Rusya Federasyonunun bir parçası olarak milli bir cumhuriyet kurdular fakat Prigorodny bölgesi bu cumhuriyete dâhil değildi. Silahlara serbest ulaşım ve etkili bir çatışma çözme mekanizmasının olmayışı bölgeyi 31 Ekim ve 6 Kasım 1992 arasında kasıp kavuran büyük ölçekli şiddete giden yolu hızlandırdı. Prigorodny'deki İnguşlar, İnguşetya'daki etnik yakınları tarafından destek gördü, Kuzey Osetya güçlerine ise Gürcistan'daki Güney Osetyalı askeri karşıtlar katıldı.

Vladikavkaz ve Prigorodny bölgelerindeki çatışmalar geride 583 ölü, 939 yaralı ve 261 kayıp bıraktı; 66 ara bulucu öldü ve 130'u yaralandı. Federal birlikler tarafları ayırdıktan sonra Osetyalılardan yana taraf tuttular ve Kuzeyle Güney Osetya milisleriyle beraber 30.000 ilâ 60.000 İnguşun Prigorodny bölgesinden çıkartılmasını sağladılar. 3.000'in üzerinde İnguşun evi yıkılmış veya yanmıştı ve çoğu evin sahibi de İnguşetya ya da Çeçenistan'a kaçmıştı.⁹³ Prigorodny Kuzey Osetya'nın bir parçası olarak kaldı.

90 Prigorodny bölgesinin iade edilmesi talepleri ilk kere 1973'te İnguş aydınlar kesiminin Grozny'deki protestosu esnasında halka açık bir şekilde dile getirildi. Daha öncesinde İnguş bölgeleri Çeçen-İnguş Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bir parçasıydı. 1988 ve 1989 yılları arasında İnguş temsilcileri SSCB Yüce Sovyet ve Sovyet hükümetine 50.000'den fazla imza toplayarak Prigorodny bölgesindeki İnguş topraklarının geri verilmesi ve İnguş özerkliğinin iade edilmesini isteyen taleplerini ilettiler. 1989 Eylül ayında, Grozny'deki bir İnguş Halkı Kongresinin gündeminde aynı mevzular vardı. Daha sonra, milli hareket Profesör Sejnaroev'in başkanlık ettiği daha ılımlı olan, başlıca seçkin aydın kesimin baskın grubunu oluşturduğu İnguşetya Halk Konseyiyle, Sovyet muhalif şair Issa Kodzoev'in başkanlık ettiği ve kırsal kesimdeki İnguşların desteğini gördüğü daha radikal olan "Nijskho" partisine bölündü. Parçalanma ve radikalleşme savaşa katkıda bulundu.

⁹¹ 1982'de SSCB Bakanlar Kurulu (183 sayılı) "Kuzey Osetya Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyetinin Prigorodny bölgesindeki vatandaşların kaydındaki kısıtlamalar üzerine" bir tebliğ yayınladı. İnguşlar kendi ailelerine ait olan evleri, yetkililere rüşvet vererek kendi üzerlerine kayıt ettiren veya bu evlerde yasa dışı olarak oturan Osetyalılar ve Ruslar'dan geri aldılar. Artur Tsutsiev, *Ocemuno-umymcKuü Kow\$nuKm (1992-...): e'o npedbicmoprn u \$axmopu pa3eumux [İnguş-Osetya çatışması (1992- ...): arka planı ve kalkınma faktörleri]*, (Moskova, 1998). Çatışma hakkında daha fazla bilgi için bkz A. G. Zdravomylov, *Ocemuno- umyrncKuü KOH^nuKm: nepcneKmueu euxoda us mynuKoeoü cumya^uu [İnguş-Osetya çatışması: Çıkmazın üstesinden gelme ümitleri.]* (Moskova, 1998).

⁹² 23-24 Mart 1991'de, Boris Yeltsin İnguşetya'yı ziyaret eden ilk başkan oldu. Binlerce insanı geleneksel "Esselamü aleyküm, İnguşya" selamıyla selamladı ve Stalin'in İnguşlara karşı işlemediği haksızlıkları kabullendi. Aynı sene içindeki başkanlık seçimlerinde İnguşların oylarının %94'ünü olarak ülke içindeki en iyi sonucunu aldı. Bir buçuk yıl sonra onları Prigorodny'den çıkartmaya yardım etmek için tanklar gönderdikten sonra, selamı acı bir şekilde hatırlandı ve İnguş "ihanet etmiş millet" söylenti karmaşasına sebebiyet verdi.

⁹³ Bir grup İnguş 1994'te Çeçen savaş gruplarına katıldı ve çoğu savaşta anahtar rol oynayan bir İnguş müfrezesi oluşturdu, örneğin, dillere düşen Bamut kampanyası (10 Mart 1995-24 Mayıs 1996).

Cumhuriyetçi ve federal hükümetler 1994'ten beri yerlerinden edilen İnguşları geri getirmek ve birleştirmeye çalışıyorlar. Süresi uzayan müzakereler döngüsü ve çöküşler, güvenlik sorunları, musibetler ve provokasyonlar çabaları geride bırakıyor. Geri dönmeye hak kazananların sayısı hakkındaki kafa karıştırıcı istatistikler büyük bir tıkaç olmaya devam ediyor.⁹⁴

Osetyalılar ve İnguşlar geri dönüşün farazi olarak durduğu konusunda hemfikirler. Yerlerinden edilen büyük bir çoğunluğun kendi köylerine döndüklerini söylüyorlar. 2012 Rus nüfus sayımına göre, kabaca 5.000'i savaş sırasında kalan 28.300 İnguş, Kuzey Osetya'da yaşıyor. Osetyalılar geri dönmek isteyen herkesin kaldığını söylüyor fakat İnguşlar bazı büyük yerleşimlere geri dönüşün tamamen yasaklandığını ve birkaç dördüne de kısmî yasak getirildiğini söylüyorlar. Bu köylere geri dönüş görünürde çevresel sebeplerden dolayı bloke oluyor, diğerleri ise Kuzey Osetyalı yetkililerin söylediğine göre "yerleşim yerlerindeki moral-psikolojik ortam henüz hâlâ olmamış" ve çatışma anıları hâlâ çok canlı olduğu için dönemiyor.⁹⁵ İnguş yetkililer bunları bahane olarak görüyor.⁹⁶ Osetyalı yetkililer buna "Kuzey Osetya yetkilileri olmasaydı hiç bir şekilde geriye dönüş olmayacaktı. Zaman bizim bu yaklaşımımızın doğru olduğunu kanıtıyor. Zaman geçiyor ve insanlar beraber yaşamaya alışıyorlar. Nüfusun üzerine çok baskı yapmak istemiyoruz çünkü bu ters etki yapıyor" diye cevap veriyorlar.⁹⁷

Son zamanlarda Prigorodny bölgesindeki ilişkiler önemli ölçüde iyileşti. Bölgede yaşayanlar durumun sakin olduğunu söylüyor ve güvenlikten ziyade ekonomik kaygıları dile getiriyorlar. Bu, çatışmaların sık olduğu birkaç yıl öncesine göre köklü bir değişim. Kurtat ve Dongaron gibi etnik olarak karma olan köylerde bazı güvensizlik ve düşmanlıklar devam ediyor fakat uzlaşma yolda, Chermen ve Tarskoye köylerinde olduğu gibi İnguşlarla Osetyalıların etnik kuşatma altında yaşadığı, iletişimin zor olduğu ve eğitimin tecrit edildiği yerler hariç. Geri dönüşün olmadığı köylerde güvensizlik had safhada. Geniş kapsamlı çatışmalar hâlâ devam etse de büyük ölçüde azaldı.⁹⁸

İnguş bakanı Yakub Patiyevev hükümetteki yetersiz temsiliyeti ve ekonomik kalkınmanın az olmasını, geri dönme, bütünleşme ve çatışma sonrası yeniden inşa etmenin önündeki başlıca engeller olarak sıralıyor. Kuzey Osetya'ya gönen İnguşların ekonomik olarak İnguşetya'ya yöneldiğini belirtiyor. Vladikavkaz'da işleyen iki ya da üç inşaat takımından başka Kuzey Osetya'da İnguşların hiçbir işi yok ve en kalabalık üçüncü grubun hükümette temsil edilmemesine rağmen tamamen İnguş köyü olan

⁹⁴ 1992 ve 1993 yılları arasında, İnguş göç hizmetleri 61.000 İnguşun çatışma sırasında Kuzey Osetya'ya kaçtığını bildirdi. 10 Kasım 1992'de, Kuzey Osetya Yüce Sovyet başkanı Askharbek Galazov, 32.782 Kuzey Osetya vatandaşı İnguşun yerlerinden edildiğini bildirdi. Uzlaşma ve geri dönüşü sağlamak için kurulan federal bir kurum olan Rus başkanının İnguş-Osetya çatışması için Moskova'da kurulan özel temsiliyeti 31.224 kişinin (5.515 ailenin) yardım almaya hak kazandığını söyledi. İnguşlar bu istatistiklerin resmî kayıt evraklarına dayandığını kabul ediyorlar fakat İnguşların yarısının Kuzey Osetya'da kayıtsız olarak yaşadığını belirterek istatistiklerin aldatıcı ve ayrımcı olduğunu söylüyorlar.

⁹⁵ Kuzey Osetya'nın kamu ve dış işleri bakanı Murat Tkhostov, çatışmanın Osetyalı vatandaşlar üzerinde ciddi psikolojik travma bıraktığını ve geri dönenler için iyi komşuluk ilişkilerinin güvence altına alınamayabileceğini söyledi. Kriz Örgütü röportajı, Vladikavkaz, Aralık 2012. İnguş aileler çatışmadan önce yaşadıkları on üç adet yerleşime geri dönebilir. 25 Temmuz 1996'da, Kuzey Osetya hükümeti, %80 İnguş çoğunluğu barından bazı yerleşim yerlerinin bulunduğu bölgede (186 sayılı) "içme suyu kaynaklarının sıhhi olarak korunma alanlarını" kuran bir statü yayımladı. Bu köylerde yaşayan insanların çoğuna İnguşetya ile Kuzey Osetya arasındaki sınırındaki Novyy'de yeni ev yardımıyla arazi verilmişti.

⁹⁶ Tarskoye köyünde savaşma olmadı fakat Kartsa köyünde etkin sokak kavgalarının yer alırken ve çoğu İnguş oraya geri dönebilirken Osetya kesimi hâlâ "merkezdeki ortamın tam oluşmadığını" iddia etmektedir. Kriz Örgütü röportajı, İnguş dış ilişkiler, milli politika, basın ve bilgi bakanı, Yakub Patiyevev, İnguşetya, Aralık 2011.

⁹⁷ Crisis Group interview, Murat Tkhostov, Vladikavkaz, December 2011.

⁹⁸ 5 Kasım 2011'de Vladikavkaz'da Osetya polisinin de karıştığı İnguşlarla Osetyalılar arasındaki bir çatışma altı yaralı bıraktı. Beş gün sonra iki kişi Chermen köyündeki bir çatışmada yaralandı.

11 Eylül 2010'da, Vladikavkaz'daki 17 kişiyi öldüren terörist saldırıdan bir gün sonra Vladikavkaz'da İnguş karşıtı bir toplantı yapıldı. Bunun ardından 13 Ekim'de yapılan bir toplantı, en yakın İnguş köyü olan Kartsa'da kıyım tehdidi oluşturdu.

Askeriye ve polis bir kaç yüz Osetyalı genci durdurarak yolu tıkadı. 2009 Temmuz ayında Dachnoe köyünde çıkan bir çatışmada sekiz kişi yaralandı. Kartsa köyünün katliamı(cümle eksik çıkmış)], Kafkas düğümü, 14 Eylül 2010. "flpaKa B nnpnogHOM panoHe CeBepHon OceTHH Носнга бнтовон хараКТер" ["Prigorodny bölgesindeki savaş her gün olan bir olay vaziyetini aldı"], Magas.ru, 31 Temmuz 2009. Musa Muradov, Zaur Farniev, "flpaKa Ha noHBe 6garonecTHa" ["Merhamet temelinde savaşmak"], *Kommersant* (online) 16 Ağustos 2008.

Majskoye'de yönetimden sadece bir kişi İnguş.⁹⁹ Osetya bakanı Murat Tkhostov barışın sürdürülebilmesinin kalkınmayla bağlantılı olduğunu söylüyor: "Bütünlük yalnızca topluluklarda, iş yerlerinde ve okullarda toplumsal etkileşimle olur. Kalkınma programlarını teşvik ediyoruz e umuyoruz ki ilkokuldan başlamak üzere kademe kademe etnik karma eğitime okullarda tekrar geçilecektir".¹⁰⁰

Durum aynı zamanda devlet fonlarının kıtlığı ve bazılarının İnguş evlerine yerleştiği 1990'larda Gürcistan'dan Osetyalı mültecilerin gelmesiyle daha da karmaşıklaşıyor. Gürcistan'dan gelen 10.000 ilâ 20.000 Osetyalı Kuzey Osetya'da kalıyor ve 3.588 aile devlet fonlu konut yardımı bekliyor. Bu aynı zamanda Osetyalılarla geri dönen İnguşlar arasındaki gerginlikleri de körükledi. Kuzey Osetyalı yetkililer, Prigorodny bölgesindeki sürdürülebilir barış ve uzlaşmanın aynı zamanda Osetyalı mülteciler için de kalıcı çözümlerin tanımlanmasına bağlı olduğunun altını çiziyor.¹⁰¹

Yerlerinden edilen birçok İnguş İnguşetya'yla iyi bütünlük sağlasa da 385 aile hâlâ ortak merkezlerde istikrarsız bir hayat sürdürüyor. 2011 Şubat ayının sonunda İnguşetya başkanı Yunus-bek Yevkurov, yerlerinden edilen bütün kişilerin 15 Nisan 2011'den önce geri yerleştirilmelerini ve geçici barınakların 2011 yazından önce kapatılması gerektiğini emretti.¹⁰² Bu da, hükümetin yaşamsal gereksinimlerini karşılayacak para verse de kiralık ev tutmaya yetecek paraları olmadığından şikâyet eden yerlerinden edilmiş insanlar arasında belirgin bir endişe yarattı. Hükümet desteğini devamlı olarak güvence altına almak için yasal bir statüye kavuşmayı istiyorlar. Bildirildiğine göre tehditler de dâhil olmak üzere yerlerinden edilen insanlar üzerinde terk etmeleri için yasa dışı bir baskı uygulanıyor fakat geçici merkezler henüz hâlâ kapatılmadı.¹⁰³

Prigorodny bölgesinin durumu hakkındaki ihtilaflar şiddete geri dönmek için olası bir vaka olarak duruyor. Bölge Kuzey Osetya'nın bir parçası olarak kalsa da Baskı Görmüş Kişilerle Uzlaşma Yasası hâlâ yürürlükte ve İnguşların statü değiştirme umutlarını canlı tutuyor. Riskleri azaltmak için Prigorodny bölgesine dönmek isteyen yerlerinden edilmiş İnguşların geri dönmelerine izin verilmeli. Geri dönenlere (anaokulundan başlamak üzere) etnik karma okullarda okuma hakkı, devlet yapılarında eşit temsiliyet hakkı ve eşit iş imkânı sunulmalı. Mikro-ekonomik kalkınma ve hoşgörü projeleri üzerine çalışan sivil toplum kuruluşları önyargıları azaltacak ve İnguş-Osetya işbirliğini artıracak şekilde desteklenmelidir.

⁹⁹ Kriz Örgütü röportajı, İnguşetya, Aralık 2011.

¹⁰⁰ Kriz Örgütü röportajı, Vladikavkaz, Aralık 2011.

¹⁰¹ Farklı tahminlere göre, Prigorodny bölgesi, 1991 ve 1992 yılları arasındaki Gürcistan-Osetya çatışması boyunca ve de çatışmadan sonra Gürcistan'dan kaçan 7.500 ilâ 26.000 Osetyalı mülteciyi kabul etti. 1 Ocak 2012 itibarıyla Federal Göç Hizmetleriyle Gürcistan'dan 9.652 kişinin zorla göç ettirildiği kayıtlara geçti. İnguş vakasında da olduğu gibi resmî istatistikler kaçmayı başaramayan veya tam olarak kayıt altına alınamayan ve/veya zorla göç ettirilmiş unvanını kaybeden bir çok kişiyi kapsamıyor. Bazı yetkililer gerçek rakamın 20.000'e yakın olduğunu söylüyor. Kriz Örgütü röportajı, Soslan Khadikov, bakan yardımcısı, millî meseleler, Kuzey Osetya Cumhuriyeti, Vladikavkaz, Aralık 2011. Gürcistan, Osetyalı mültecileri geri getirmek için çaba sarf etti fakat sadece 2.000'i geri döndü. Kriz Örgütü Avrupa Brifingi Sayı: 38, *Gürcistan-Güney Osetya: Barışa giden yolda mültecilerin geri dönüşü*, 19 Nisan 2005.

¹⁰² Çeçenistan'dan kalan toplamda 989 ülke içi mülteci aileleri (4.141 kişi) hâlâ geçici barınak merkezlerinde yaşamaktadır. "HHrymeTHa: Kyga nofigyr nepecejeHUM nocje jmKBnga- UHH MKn?" ["İnguşetya: Yerlerinden edilen insanlar geçici barınakların kapanmasından sonra nereye gitmeliler?"], Memorial, 23 Eylül 2011. İnguş bakanı Yakub Patiyeve'e göre, devlet bütçesinden yerlerinden edilenlere tahsis edilmek üzere geçici barınak yapmak için 42 milyon ruble ayrıldı. Devlet kesin bir çözüm getirene kadar her aile konut yardımı olarak aylık 5.000 ruble (165\$) alacaktı. Kriz Örgütü röportajı, İnguşetya, Aralık 2011.

¹⁰³ Kriz Örgütü röportajı, Tamerlan Akiyev, İnguşetya'daki Memorial ofisinin başkanı, Aralık 2011. "İnguşetya: yerinden edilen insanların gitmesi gereken yer", Memorial, adı geçen eserde.

B. DAĞISTAN: TARİHİ ADALETİN YENİDEN TESİS EDİLMESİ SORUNU

Dağıstan'ın dört etnik grubu Baskı Görmüş Kişilerle Uzlaşma Yasasından etkilendi: Avarlar, Laklar, Dağıstanlı Çeçenler (Akkın-Çeçenleri) ve Kumuklar. 1944'te Çeçen-İnguş Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyetindeki (SSÖC) etnik soydaşlarıyla beraber Akkin-Çeçenleri (14.901 kişi) yaşadıkları yerlerin kaldırıldığı ve köylerinin isimlerinin değiştiği Orta Asya'daki Aukhovsky özerk bölgesine sınır dışı edildi. Dağ Lakları, genellikle zorla ve çok sayıda kurban vererek yerlerine geri yerleştirildiler ve yeni Novolak ili kurulmuş oldu. Üç büyük Çeçen köyü Avar nüfuslu komşu Kazbekovsky transfer edildi.¹⁰⁴

Çeçenlerin 1957'de Kuzey Kafkasya'ya dönmelerine rağmen Kazbekovsky'e dönüş şiddetle yasaklanmıştı.¹⁰⁵ 1980'lerden başlayarak Akkin-Çeçenleri etkin bir biçimde kendilerinin etnik Aukhovsky bölgesinin geri verilmesini savundular ve 1991'de uzlaşma yasasının ardından üçüncü Dağıstan Halkları Kongresi, Novolak ve Kazbekovsky'deki Çeçen ailelerine evlerini geri vermekle beraber bunu da kabul etti. Dağıstan ve Rus Federasyonu yetkilileri Lak topluluk liderleriyle Avarların Akkin-Çeçenleriyle beraber yaşamayı reddettiği cumhuriyetin başkenti Mahaçkale civarındaki Kumtorkalinsky bölgesinin kesimlerine yerleşecekleri konusunda anlaştı. 1992 ve 2012 yılları arasında 5.378 Lak geri yerleşti ve iletişim, okullar ve bir hastane kuruldu. Fakat günümüzde diğer bir 5.000 insana geri yerleşim hakkı verildi fakat hükümetin 2013 itibarıyla biteceğini söylemesine rağmen ne Aukhovsky eyaletinin yeniden inşa edilmesi ne de Lakların yerleştirilmesi tamamlandı. Gecikme ve fonların ödenmesi uzun süren bir sorun hâlini aldı.¹⁰⁶

Şimdi bazı Laklar geri yerleşmeyi kabul etmedikleri için pişmanlık duyuyorlar. Tarihi olarak Kumukların hak iddia ettiği topraklara taşındılar, bu da yeni gerginliklere sebebiyet veriyor. Bu toprakların düşük kalitede olduğundan ve kaybettikleri mülk için verilen tazminatın yetersiz olduğundan şikâyet ediyorlar. Bazı liderler geleneksel olarak hep Moskova'ya sadık kalsalar da kıymetlerinin bilinmediğini hissediyor ve şartlar 2013 itibarıyla iyileşmezse ulusal bir hareket seferber edeceklerini söylüyorlar.¹⁰⁷ Diğerleri ise daha sıcakkanlı ve Çeçenlerden

¹⁰⁴ Laklar dağlık Kulinsky ve Laksy bölgelerinden geri yerleşmeye döndüler. Lak liderlerine göre kendilerinin dağ köyleri 1940'larda aşırı derecede fazla nüfuslu ve Sovyet hükümeti onlara ovada ek alan vermeye karar verdi. Fakat geri yerleşmeler çok vahşi bir şekilde yürütüldü. Dört ailenin eşyasını taşımak için bir araba tahsis ediliyordu, çocuk, hasta ve yaşlılar da dâhil olmak üzere geri yerleşen aileler dondurucu soğukta 150 km yürümek zorundaydı. Çoğu yolda veya varduktan kısa bir süre sonra öldü. Kendi köylerindeki evlerine geri dönmeleri yasaklanmıştı. Kriz Örgütü röportajları, Musa Sulejmanov, Ilyas Kayayev, Talgat Ismailov, Shamil Akayev, Lak liderleri, Aralık 2011, Mahaçkale. Büyük Çeçen köyleri, Aktash- aukh, Yurt-aukh ve Bursum idi.

¹⁰⁵ Köylerine geri dönenlerin 10 ilâ 15 yıl arası boyunca kaydı yapılmadı ve hizmet, iş ve okul olanaklarına çok sınırlı ulaşabildiler.

¹⁰⁶ 1992 ve 2010 yılları arasında, 2,9 milyar ruble (93,5 milyon dolar); federal hükümet tarafından programa tahsis edildi; 8,9 milyar ruble (yaklaşık 300 milyon dolar) 2011 ve 2013 yılları için tahsis edilecek; 2011'de 2,8 milyar ruble (93 milyon dolar) konut için tahsis edildi ve 73,3 milyon (2,5 milyon dolar) da okullara tahsis edildi. 2011'de 1.119 evin temeli atıldı fakat Aralık itibarıyla sadece 653 milyon ruble (21,7 milyon dolar) federal bütçeden konut inşası için tahsis edilmişti ve okul inşaatı için geriye hiç birşey kalmamıştı. "HH^opMauna o xoge cıpoHTegbcrBa *njba, oieK- тов couKyjbT6HTa H HH^eHepHon HH^pacTpyKrypbi no Mepo- npanTHaM nepecejeHHa jaKCKoro HacejeHna HoBojaKCKoro panoHa Ha HoBoe MecTo ^HTejbCTBa B 2011 rogy" ["Novolaksy bölgesinin Lak nüfusunun 2011'de yeni yerleşim yerlerine yerleştirilmesi için konut inşaatı, topluluk tesisleri ve mühendislik altyapısı üzerine bilgiler"], Dağıstan hükümeti, 8 Aralık 2011; "Pecny6JKaHCKaa uejeBaa nporpaMMA 'nepecejeHne .HaKCKoro HacejeHna Ho- BojaKCKoro panoHa Ha HoBoe MecTo ^HTejbCTBa', 2011-2013" ["Cumhuriyet hedefli Lak nüfusunun yeniden yerleştirilmesi programı Novolak bölgesinin yeni barınma yeri], 20112013", ibid, 8 Şubat 2011.

¹⁰⁷ Kriz Örgütü röportajları, yeni Lak köylerinin sakinleri, Mahaçkale, Novolaksyeye, Novochurtakh, Dağıstan, Şubat 2012; Lak liderleri, Dağıstan, Aralık 2011. "Şu anda organize ettiğimiz milli bir hareket yok fakat gerekirse ve fırsatımız olursa Lak milli hareketi beş dakikada ayağa kalkacaktır". Kriz Örgütü röportajı, Lak milli lideri, Mahaçkale, Dağıstan, Aralık 2011. Aslında, 28 Eylül 2012'de Mahaçkale'de Lak Halk Kongresi düzenlendi ve geri yerleşmeyle alakalı meseleleri çözümlemek için "Lak Milli Konseyi'ni" kurdu. "npegcTaBHHTeH Tpex paüoHOB ^.arecTaHa co3ganu '.aCKKH HaunoHanHHH coBeT"" ["Dağıstan'ın üç Lak bölgesinin temsilcileri "Lak Milli Konseyi'ni" kurdu.], Kafkas düğümü, 29 Eylül 2012.

uzaklaşmanın kendi etnik kimliklerini koruma açısından kaçınılmaz olduğunu düşünüyorlar.¹⁰⁸ Yeni evlere taşınanlar ise halinden en memnun olanlar; onların derdi altyapı, güvenlik değil. Geriye kalan Çeçenlerle karışık yerleşimleri olan diğer bölgelerde güvenlikle ilgili endişeler ve gerginlikler yaşanmaya devam ediyor.¹⁰⁹

Lak yerleşiminin 2013'te planlanan tamamlanmasından sonra özellikle iki büyük Çeçen-Avar etnik karışımı köyler olan Leninaul ve Kalinaul'da Çeçen Aukhovsky bölgesinin yeniden inşa edilmesi sırasında çatışma çıkması muhtemel.¹¹⁰ Her iki topluluğun liderleri oradaki ilişkileri "aşırı derecede gergin" olarak tarif ediyor. Çeçen temsilciler "Ne zaman Leninaul ve Kalinaul meselesini gündeme getirsek hükümet yetkilileri dehşete kapılıyor" diyorlar.¹¹¹ 27-29 Ağustos 2007'de, birkaç bin kişinin karıştığı bir kavgada sekiz kişi durumu kritik olmak üzere yaralanmıştı.¹¹² En yakın çatışma 3 Kasım 2011'de oldu.

Çeçenlerle Avarlar yakın hayatlar yaşıyorlar: çocuklar beraber okuyor fakat büyükler ayrı camilere gidiyorlar. Gençlik, okuldan sonra çok sınırlı iletişimle sık kavgalarla etnik olarak kutuplaşmış durumda. Tansiyonlar ekonomik zorluklarla yükselmiş durumda. İşsizlik ve doğum oranları çok yüksek.¹¹³ Bölgede yaşayan bir kişi "çocuklar arasındaki küçük bir anlaşmazlık etnik bir boyut alabiliyor ve bölgedekilerin çoğu kavgaya katılabiliyor; şiddet bölümleri tekrar tekrar olabiliyor" diyor.¹¹⁴

Ne Çeçenler ne de Avarlar kendilerini güvende hissediyor. Çeçenler kendilerine karşı ayrımcılık yapıldığını ve çatışmalar sırasında polis tarafından kendilerinin korunmadığını hissediyor. Avarlar, (Dağıstan'ın en büyük etnik grubu) yerel güvenlik güçleri, idare ve devlet kurumlarında baskınlar. Yerel Avar liderleri, uzlaşma yasasında taahhüt edildiği gibi yerleşim yerlerinin isimlerini orijinal Çeçen haline döndürmeyi reddediyor. Çeçenler, Dağıstan'daki istikarsız durumun statükoyu değiştirmek için bahane olarak kullanılabileceğinden korkuyor. Çeçen bir avukat Çeçenistan'da büyük oğlu için bir ev yaptırdığını ve oğlunu oraya okumaya gönderdiğini söylüyor çünkü "Dağıstan'da herhangi bir şey olursa Avarlar Çeçenleri bölgeden temizleme fırsatını kullanacaklar. Bölgenin artık çocuklar için güvenli olduğunu düşünmüyorum." diyor.¹¹⁵

108 Devlet Yayın Kurulu RGVK Dağıstan Lak masası muhabiri ve Dağıstan Devlet Halk Ekonomisi Enstitüsünde profesör olan Sulejman Musayev, Lakların diğerleriyle beraber yaşarsa etnik kimliklerini yitireceklerinden korkuyor. Dağıstan hükümeti, baskı görmüş kişilerin rehabilitasyonu ve geri yerleştirilmesi birimi müdür yardımcısı Şamil Akayev ise geri yerleşme korkularının arabartıldığından emin. Bu topraklar üzerinde asla ciddi taleplerde bulunmayacak Kumuklarla bir anlaşma var, fakat Çeçenlerle ortak yerleşme güvenlik sebeplerinden dolayı kabul edilemez. Kriz Örgütü röportajları, Mahaçkale, Dağıstan, Aralık 2011.

¹⁰⁹ "Her ailenin yeni bir evi var, evlerin kalitesi oldukça iyi ve çok iyi okullarla iyi ve tam donanımlı bir hastane yapıldı. İnsanların şiddetli eleştirisi yağmuruna tuttuğu kalitesiz topraklarla başa çıkmayı; toprak alıp ağaç dikmeyi öğrendik. Bazılarının yeni meyve bahçeleri bile var". Bununla beraber, tam olarak işleyen elektrik, lağım, kanalizasyon, yerel ulaşım araçları ve ana okulları hâlâ eksik. Kriz Örgütü röportajı, Izdag Mamayeva, yeni yerleşimci, Mahaçkale, Dağıstan, Aralık 2011.

¹¹⁰ Eski Çeçen yerleşim birimleri Yurt-Aukh and Aktaş-Aush'un isimleri değiştirildi. Leninaul'un 7.000'lik bir nüfusu var (Çeçenlerle Avarlar neredeyse eşit olmak üzere), Kalinaul ise %70'ini Avarların oluşturduğu 5.000'lik bir nüfusa sahip.

¹¹¹ Bir diğer 800 Çeçen ailesi köylere geri dönmek için başvuruda bulundu fakat yerel Avar yetkilileri başvuruları değerlendirmeye almayı reddetti. Kriz Örgütü röportajları, Sultan Shavkhalov, müdür, Aukhovsky bölgesinin restorasyonu birimi, Hasavyurt, Dağıstan, Aralık 2011; bölge sakinleri, Mahaçkale, Dağıstan; Çeçen liderleri, Hasavyurt, Dağıstan, Aralık 2011.

¹¹² Yerel yasa uygulamaları Avarların tarafını tuttu; Dağıstan ve Çeçenistan'ın diğer kısımlarından bir kaç bin Çeçenin ise kendi etnik soydaşlarının tarafını tuttuğu bildirildi. Cumhuriyet güvenlik güçleri tarafından alınan acil eylem daha kötü şiddet yaşanmasının önüne geçti. Kriz Örgütü önceki kapasite çözümleyici röportajı, bölge sakinleri, Leninaul ve Kalinaul, Dağıstan, 2007.

¹¹³ Kriz Örgütü röportajı, bölge sakinleri, Hasavyurt, Dağıstan, Temmuz 2012.

¹¹⁴ Kriz Örgütü röportajı, bölge sakinleri, Hasavyurt, Dağıstan, Temmuz 2012.

¹¹⁵ Kriz Örgütü röportajı, Hasavyurt, Dağıstan, Aralık 2011.

Avarlar statükoyu ve güvenliklerini korumak için her şeyi yapacaklarını resmi olmayarak itiraf ediyorlar. Bölge Çeçenlerin eline geçerse ayrımcılığa maruz kalma sırasının kendilerine geleceğinden korkuyorlar. Liderlerinin, çoğu Avarın Çeçenlerin toprağı hak ettiklerini düşündüklerini ve Avarların onlara sorum çıkarmamaları gerektiğini söylese de, "eğer kanlı çatışmalar çıkarsa Dağıstan'ın Avarları kendi etnik yakınlarını destekleyeceklerdir. Avarlar böyle bir şiddet durumunda, Akın-Çeçenlerin Çeçenistan'dan destek alabileceğinden korkuyor: "Burada işler ters giderse ciddi anlamlı bir felaket olur. Bunu önlemek için her şeyi yapmalıyız."¹¹⁶

Çeçenler en çok normalde 1996 itibariyle bitmesi düşünülen rehabilitasyon sürecine kızanlardır. 1992'den beri 1.761 Lak evi inşa edilirken sadece 264 Çeçen aileye bakımsız evler bazen de sadece boş arsalar verildi. Çeçen Halk Konseyi, kan davasından dolayı hiç oturmadıkları evler de dâhil olmak üzere Lakların fazla derecede tazminat aldığını iddia ediyor.¹¹⁷ Çeçenler, kendilerine kalitesiz evler verildiğinden, hane halkının göz önünde bulundurulmadığında ve sürgün sırasında kaybettikleri mülkün tazminatıyla Lak ailelerin geri yerleştirdiklerinde aldıkları tazminatın kıyaslanamaz olduğundan şikâyet ediyorlar. 2011'de Lak ailelerinin yeni evler aldıklarını daha sonra eski Çeçen evlerini yasa dışı olarak sattıklarına dair vakaları belgelediler. Hiç bir geri dönüş alamadıkları sayısız şikâyet yolladıklarını iddia ediyorlar: "Dağıstan'da herkes baskı görenlerin Laklar değil Çeçenler olduğunu unuttu".¹¹⁸

Çeçenler, etnik kökeni Avar olan önceki Dağıstan başkanı Mukhu Aliyev'in hükümetini, kendilerinin geri dönüşünü dondurduğu ve rehabilitasyonla ilgili yasal cumhuriyet eylemlerini fesih etmekten dolayı suçluyorlar. Çeçen Halk Konseyi şimdiki Dağıstan başkanı (etnik kökeni Dargi olan) Magomedislam Magomedov ile 2010 Temmuz ayında buluştu ve kendisine "Federal merkezden para sızdırıp sızdırmadığınız umurumuzda değil Eğer Moskova'nın size verecek fazla parası varsa bu da bizi ilgilendirmiyor. Sadece Çeçenlere ait olan şeyleri geri verin!" dedi.¹¹⁹ Magomedov iddia edilene göre yasal yükümlülüklerini yerine getirme sözü verdi fakat Çeçen liderler bir değişim göremediklerini söylüyorlar.¹²⁰

Başka bir olayda ise, üç Kumuk köyünün sakinleri 2012'de Lakların kendi tarihi toprakları olarak kabul ettikleri yerlere yerleşmelerini ve bir Lak (Novolaksky) ili kurmalarını protesto etmek amacıyla kalıcı bir kamp kurdu. Lakların geri yerleştiği yerde bir Kumuk Tarkinsky ilinin kurulmasını talep ettiler.¹²¹ Nisanın sonlarında cumhuriyet yetkilileri bu meseleyi değerlendirmek için bir komisyon kurdu. Ekimde ise, Federal Muhasebe Odası başkanı Sergey Stepashin, başbakan Medvedev'den gecikmenin bölgede yeni etnik çatışmalara yol

116 Kriz Örgütü röportajları, Sulejman Uladiyev, Avar lideri, ve başka bir Avar lideri, Mahaçkale, Dağıstan, Şubat 2012.

117 "Resmî olarak 524 ev ve 102 boş arazi Çeçenlere iade edildi, fakat bu rakamlar gerçekleri yansıtmamaktadır; Çeçenlere evlerin iade belgeleri genellikle sadece devlet tazminatını alabilmek amacıyla imzalanmıştır. Aukhovsky bölgesinin restorasyonu birimi iade edilen evleri kapı kapı inceledi." Kriz Örgütü röportajı, Sultan Shavkhalov, birim müdürü, Hasavyurt, Dağıstan, Aralık 2011. Çocukları ilk başta anne babalarının evinde yaşayan ekonomik bağımlı bireyler olarak gösteren bir kaç yıl sonra yeni aile üyeleri olarak gösterip iki kere konut yardımı alma, iki ev alabilmek için sahte boşanma ve Novolak bölgesinde hiç yaşamamış insanları tazminat listesine alma gibi yaygın dolandırıcılıklar yapıldığı söyleniyor. Kriz Örgütü röportajları, Çeçenler ve Laklar, Hasavyurt, Mahaçkale, Çapayev, Dağıstan, Aralık 2011 ve Mart 2012.

118 Çeçenlere iade edilmesi gereken evlerin satışı veya yeniden inşa edilmesi yasaklandı (Dağıstan 123 nolu yönetmelik, 31 Mayıs 1999), fakat yerel emlakçıların bu kararı görmezden geldiği ve satışlarını yaptığı bulundu. Kriz Örgütü röportajı, yeni köylerde Laklar, No- volakskoe ve Novochurtakh, Dağıstan, Şubat 2012. "Kısa bilgi", basın açıklaması, Çeçen Halk Konseyi, 16 Aralık 2011.

119 Kriz Örgütü röportajı, Ruslan Umaev ve Sultan Shavkhalov, Hasavyurt, Dağıstan, 17 Aralık 2011.

120 Kriz Örgütü röportajı, Sultan Shavkhalov, Hasavyurt, Dağıstan, 17 Aralık 2011

121 Köyler: Tarki, Kyahulay ve Alburikent. "K MaTe- pna^aM o npo6^eMax nnpnopogHbix nocemoB r. MaxaHKagbi" ["Mahaçkale varoşları sorunlarının malzemeleri üzerine"],

Kumytsky Mir, 12 Mayıs 2012

açabileceğini söyleyerek Lak yerleşim programını tamamlamak amacıyla ek bir 6,6 milyar ruble (200 milyon dolar) daha tahsis etmesini istedi.¹²²

Özellikle yasa uygulamaları, hoşgörü kültürünü desteklemek ve bölgelerin “etnik sahibiyet” kavramını yıkmak gibi hükümet işlerine eşit erişim sağlamak için daha fazla şeyler yapmak gibi Aukhovsky bölgesinin restorasyonu ile ilgili gerginliklerin üstesinden gelmek için yeni yöntemler belirleyen çok etnik düzeyli cumhuriyet düzeyinde bir komisyon kurulmalıdır. Buna benzer şekilde daha fazla çabanın rehabilitasyon fonlarının düzgün bir şekilde kullanıldığı, yasa dışı şekilde hortumlanmadığından emin olunmak için sarfedilmelidir. İlgili bütün etnik grupların çıkarları dengede tutulmalı ve şiddetten kaçınmak için rehabilitasyon programının tam olarak uygulanması gerekmektedir.

C. KABARDEY-BALKARYA: topraklar üzerinde mücadele

Kabardeyler ve Balkarlar da toprak meselesi hakkında çatışma içindeler.¹²³ 28 Haziran 2011’de Kabardey-Balkarya Cumhuriyeti (KBC) meclisi Balkar bölgelerindeki uzak otlakları (212.800 hektar) sadece kiralanan fakat özelleştirilemeyen bir devlet mülkü haline getiren bir uzak otlaklar yasası çıkardı. Bunun amacı topluluklar arasındaki uzun ihtilafların çözülmesiydi fakat Balkarlar, bunu bir meydan okuma olarak gördüler ve kendilerine dağlık bölgelerdeki yerleşim alanlarına bitişik arazi hakkı veren (131 sayılı) “Rusya Federasyonundaki Yerel Muhtariyetler hakkında Genel İlkeler Yasası” da dâhil olmak üzere bir çok sayıda federal yasayı ve kendilerinin arazi haklarıyla kendi kendine ekonomik yeterliliklerini ihlal ettiklerini düşündüler.¹²⁴

Başkan Medvedev’e mevzuatı geri çevirmesi çağrısında bulundular.

Balkarlar bunun etnik toprakları olarak gördükleri alanların ilk ellerinden alınma çabası olmadığını söylüyor. 2005’te yeni bir cumhuriyet yönetmeliği Balkar mülkünün önemli bir kısmını cumhuriyet yargı yetkisinin altına koyarak “yerleşimler arası alana” dahil etti ve 15.000 kadar nüfuslu iki büyük Balkar kırsal kesim yerleşimi başkent Nalçik’a bağlandı. Balkarlar her iki kararı da 2007’de Anayasa mahkemesinde geriye çevirdi.¹²⁵

¹²² 788 yeni evin inşaatı ve altyapı kurmak için paraya gerek var. “^arecTaHy Hy^HO 6 M^pg, HTO6M npego- TBpaTHTb noTeHUHaĝbHbin KOH^HKT” [“Dağıstan’ın olası çatışmaların önüne geçebilmesi için 6 milyara ihtiyacı var”], *Izvestia* (online), 10 Ekim 2012.

¹²³ Balkarlar 1944’te sınır dışı edildi ve 1957’de geri döndüler.

¹²⁴ “Balkar halkı, bahçeleri ve büyük baş hayvan yetiştiriciliği sayesinde ayakta duruyorlar. Balkarya topraklarında tek bir sanayi şirketi bile yok. Şimdi uzak otlak bahaneleriyle bizi topraklarımızın %80’inden mahrum bırakıyorlar”, Kriz Örgütü röportajı, İsmail Sabanchiyev, başkan, Balkar Halkı İhtiyar Heyeti, Nalçik, Kabardey-Balkarya, Aralık 2011. Kabardey-Balkarya’daki Balkar köylerinin idarelerinin başkanlarına göre Balkarlar sınır dışı edildiklerinde yarısı dağlarda olmak üzere 503.064 hektar alana sahiplerdi. Devlet onaylı buzullar ve Elbrus milli parkı için diğer yüksek araziler, Kabardey-Balkarya dağ sığınağı, devlet ormanı ve av yasağı olan bir bölge Gürcistan sınırı yakınında. Sadece 222.000 hektar zirai kullanıma müsait. Diğer üç çeyreği ise “uzak çayır alanları” yani devlet mülkü. Bu da köylerini yaşam sınırına koyuyor, aşırı bir ruh haline yol açıyor ve ekonomik kalkınma için federal polisle ters düşüyor. 64 nolu yasa, Kabardey-Balkarya Cumhuriyeti (KBC), 13 Temmuz 2011, “Toprakların sınırının çizilmesi ve arazinin büyükbaş hayvan otlatılması için kullanılması üzerine”. Zolsky, Çegemsky, Çereksky ve Bak- samsky, “napĝaMenr Ka6apĝHHO-EamapnH npnĝaĝ 3aKOH o6 OTpoHHbix naCT6n^ax” [“Kabardey-Balkarya meclisi uzak otlaklar yasasını çıkarıyor”], Kafkas Düğümü, 28 Haziran 2011. Toprakların sınırlarının çizilmesinin 1 Ocak 2014 itibarıyla bitirilmiş olması planlanıyor. “nepBbin mar B pemeHHH 3eMe^bHoro Bonpoca” [“Toprak meselesini çözmek için ilk adım”], KBC meclisi, www. parlament-kbr.ru, 28 Haziran 2011.

¹²⁵ “Kabardey-Balkarya’daki belediye birimlerinin sınırları ve statüsü üzerine” 13-R3 [13-P3] sayılı yasalar, ve “Kabardey-Balkarya’nın idari toprak organizasyonu üzerine” 12-R3 [12-P3] sayılı yasalar. Anayasa mahkemesi bu yasaların 131 sayılı “Rusya Federasyonundaki Yerel Muhtariyetler hakkında Genel İlkeler Üzerine” isimli federal yasayla çeliştiğine hüküm verdi. Yoğun nüfuslu bölgelerin “yerleşimler arası alanları” içermemesine hüküm verdi dolayısıyla otlaklar yerel (Balkar) belediyelerine ait olacaktı ve belediyelerin sınırları (Hasan’ya ve Belaya Reçka gibi) sadece nüfuslarının rızasıyla değiştirilebilecekti.

Kabardeyler, Balkarların %60'ından fazlası şu anda ovalarda yaşadığı için (Balkarların toplam nüfusu 108.000, cumhuriyetin çeyreğinden daha az) taleplerini yüksek rakımlı meralarla abarttığını iddia ediyor. Eğer kalan %40 da meraları alırlarsa, bu ufak nüfus, çoğu doğal kaynakların yoğun olarak bulunduğu topraklarının neredeyse yarısını elinin altında bulunduracak.¹²⁶ Düzluklerdeki yerleşimler dağ köylerine kıyasla zaten yoğun nüfuslu o yüzden, Kabardeyler Balkarların 1991 Kasım ayında yapmaya teşebbüs ettikleri gibi KBC'den ayrılmak ve kendi etnik topraklarını kurmak için mümkün olduğu kadar dağ mülkü edinmeye çalıştıklarını iddia ediyorlar.¹²⁷ Dolayısıyla, Kabardeyler alanın halka açık kalmasını istiyorlar böylece Balkar belediyelerine bağlı kalmaksızın alanı kullanmaya devam edebilecekler. Cumhuriyetçi hükümet, bunu kabul etmekten yana gibi duruyor çünkü bazıları bunun 1992'den beri hükümetin başının Kabardeyli olmasından dolayı olduğunu söylüyor.¹²⁸

Şiddetli farklılıklara rağmen, 2007 Anayasa Mahkemesi kararı yürürlüğe konmadı; bunun yerine herhangi bir anlaşmaya varmayı başaramayan bir uzlaşma komisyonu kuruldu. Hükümetin herhangi bir tarafa verdiği taviz diğer tarafın ani protestosu ve seferberliğiyle sonuçlanıyor. 2008'den beri etnik kökenler arası ilişkiler kötüleşiyor ve milli hareketler güçleniyor. Her iki hareketteki baş eylemcilere şiddetle saldırıldı ve öncülleri hedef alındı.¹²⁹ Kıdemli federal yetkililer meselelerin hızla kızışabileceğinden haberdar. 2010'da Başkanlık Elçisi Alexander Khloponin, Kabardey-Balkarya toprak ihtilafını "derin yankı yapan bir mesele" olarak nitelendirdi ve 2011'de Başkan Medvedev sivil toplum ve insan hakları örgütlerinin temsilcilerini hoşgörü ve barışın önemini vurgulamak için Nalçik'de bir araya getirdi ve ihtilafın şiddete dönüşmesini durdurmaya ant içen etnik kökenler arası bir konferans düzenledi.¹³⁰

Uzak meralar hakkındaki cumhuriyet yasalarına dayanan ihtilaflar aynı zamanda Dağıstan ve Stavropol Krai'de de gelişmeye devam ediyor.¹³¹ Toprak reformu üzerine federal bir komisyonun hali

¹²⁶ Kabardey sosyal bilim adamları Balkarların Kabardeylerden altı kat daha fazla kişi başına düşen alana sahip olduklarını iddia ediyor. Dahası, Kabardeyli tarihçiler Balkarların kendilerinin olduğunu iddia ettikleri daha fazla "köyler arası" alanın Kabardeyler'den sömürgeleştirme esnasında alındığını daha sonra da Sovyet hükümetinin aldığını iddia ediyor. Kriz Örgütü röportajları, Kabardey liderleri, Nalçik, KBC, Aralık 2011.

¹²⁷ Kriz Örgütü röportajı, Kabardey eylemcisi, Nalçik, KBC, Aralık 2011. Balkar Halkları Kongresi 1991'den beri bir kaç kere Balkarların KBC'den federasyon dışında kendi cumhuriyetlerini kurmak amacıyla (Karaçayla beraber) ayrıldıklarını duyurdu. Kabardeyler de özerklik talep etti.

¹²⁸ Ivan Sukhov, "He KypopT" ["Not a resort"], *Moskovskie Novosti*, 11 Temmuz 2012.

¹²⁹ 2010'un ikinci yarısında, Kabardeyli eylemciler Nalçik'de protestolar düzenlerken, Balkar eylemciler Es- sentuki'nin merkezinde ve Moskova'daki Duma yakınlarında açlık grevleri düzenlediler. 2011'de, Kabardeyli eylemci ve "Khase" grubu lideri İbrahim Yaganov iki kere saldırıya uğradı. Çeşitli Balkar liderleri hedef alındı: gazeteci Ruslan Buduyev iki kere saldırıya uğradı; Balkar liderleri Baydayev ve Rakhayev'in arabaları yakıldı; Balkar Halkı İhtiyar Heyeti üyesi Tamara Gereyeva, yasa dışı olarak tutuklandı ve kolu kırıldı. İhtiyar Heyeti binası yıkıldı ve örgüt 2010 Mayıs ayında Kabardey-Balkarya Yüce Divanının kararıyla kapatıldı. (bu kadar daha sonra Temmuz ayında Federal Yüce Divan tarafından bozuldu).

¹³⁰ "XgonoHHH o6cyngc c ^HTenaMH Ka6apɣHHO-EamapH 3eMegbHyro npo6^eMy" ["Khloponin toprak meselesini Kabardey-Balkarya sakinleriyle tartıştı"], Kafkas Dügümü, 23 Temmuz 2010; "3eMegbHbin Bonpoc B Ka6apɣHHO-EamapHH He Hago nepeBognrb B Me^Ha^HOHagbHyro ngocKOCTb, CHHTaroT ynacTHHKH Tpa^gaHCKoro ŞopyMa" ["Sivil Forum katılımcıları Kabardey-Balkarya'daki toprak meselesinin etnik kökenler arasındaki ilişkileri etkilememesi gerektiğini düşünüyor"], ibid, 1 Ağustos 2011.

¹³¹ Dağıstan ihtilafı Babayurtovsky, Karabuda Krai, 57.000 hektarlık çayır üzerinde çıkan bir anlaşmazlık fiziksel şiddete, toplu düzensizliğe ve etnik kökenler arası gerginliğe sebep oldu. Sovyet döneminde Bakres bölgesi Dağıstan'ın çobanlarına açıktı fakat 1994'te Stavropol Krai bölgeyi Dağıstan erişimine kısıtlayarak Nefte- kumsk iline taşıdı. Başkan Magomedov,

hazırdaki yasaları, Anayasa Mahkemesi kararlarını ve bütün tarafların çıkarlarını göz önünde bulundurarak bu tarz toprak ihtilaflarını çözmek için incelemeler yapması ve önlemler alması gerekiyor.

D. Stavropol Krai'de Çatışmalar

Stavropol Krai, Kuzey Kafkas Federal İlindeki etnik kökenli Rusların (%81, 2.232.153 kişi) yüksek olduğu tek bölge fakat onlar da komşu cumhuriyetlerden gelen göçler nüfus dengesini bozarken ülkenin diğer taraflarına gidiyorlar. Stavropol Krai'nin Kuzey Kafkas Federal İline dahil edilmesi bölgedeki Rusların güçlü protestolarına sebep oldu.

Rusların 1940'larla 1950'ler arasında sınır dışı edilen grupların yerlerini doldurmak amacıyla Kuzey Kafkasya'ya yerleşmesi teşvik ediliyordu. 1970 yılında bölgede 3.874.153 Rus vardı bu da nüfusun %58'ini oluşturuyordu¹³² bugün ise Adıge dâhil olmak üzere kalanı 3,2 milyondan daha az yani toplamın %32'si. 1950'lerin sonunda ve 1960'larda başlayan dışa kaçış 1990'larda zirveye ulaştı ve günümüze kadar da devam ediyor, bunu sebebi ise başlıca güvenlikle ve sosyo-ekonomik endişelerle ilgili. En dramatik kaçış ise 1989'dan beri 300.000'in üzerinde insanın terk ettiği Çeçenistan'da oldu. Çeçen-İnguş Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyetinin nüfusunun 1989 itibarıyla %25'ini oluşturan Ruslar, şu anda Çeçenistan nüfusunun %1,9'unu ve İnguşetya nüfusunun %0,8'ini oluşturuyor. Dağıstan'da ise sayıları %10'dan %3,6'ya düştü.¹³³ Stavropol Krai'ye taşınanların çoğu oraya yerleşti fakat diğer etnik grupların da bölgeye göçü ve yeni gelenlerin yarattığı büyük nüfus artışı kendilerini Kafkaslarla bölgenin kalbi arasında stratejik açıdan önemli bir tampon görevine katkıda bulduklarını düşünen Ruslar arasında varoluşa ilgili korkulara sebep oluyor.¹³⁴

Gerginlikler genelde, yerel yetkililerin komşu cumhuriyetlerden gelen göçü sınırlamaya çalıştığı bölgenin batı illerinde (Dağıstan ve Çeçenistan sınırındaki) ve Stavropol ile Mineralnye Vody şehir merkezlerinde yaşanıyor. Bu şehirler diğer Kuzey Kafkas Cumhuriyetlerinden gelen en fazla öğrenci yoğunluğuna sahip, diğer Kuzey Kafkas cumhuriyetlerinden gelen iş adamları ise daha çok gayrimenkul alıyor ve yerel şirketlere yatırım yapıyor. 2007 ve 2008 yıllarından beri rutin hırgürler neredeyse her aylık bir sıklığa ulaşarak genellikle gençler arasında geniş etnik kökenler arası kavgalara dönüştü. Sık sık çıkan çatışmalardan dolayı, öğrencilerin bol bulunduğu Pyatigorsk şehrindeki bazı diskolar etnik olarak ayrılmış durumda.¹³⁵ Doğudaki bu çatışmaların çoğu yerel Nogaylarla bölgeyi terk eden Rusların yerini alma eğiliminde olan Dargiler arasında.¹³⁶

Medvedev'e başvurdu ve Dağıstanlıların etnik temizlik rakamları talep ettiği dava tahkim kuruluna gönderildi. Medeni kanununun 1. Maddesini - "bölgeyi daimi kullanma hakkı sadece federal yasayla uyumlu olmak üzere kısıtlanabilir" - örnek olarak gösteriyorlar ve bölgesel hükümetlerin, federal yasa tarafından kurulan rejimi, bu hakkı tek taraflı olarak kaldırma ve yeni bir alan kullanım tarzı belirleme yoluyla değiştirme yetkisinin olmadığını öne sürüyorlar. "EaKpeccKaa 30Ha KOH^nuKTa" ["Bakres çatışma bölgesi"], *Novoe Delo*, 24 Haziran 2011.

¹³² Tüm-Birlik nüfus sayımı 1979, www.demoscope.ru.

¹³³ V. Belozarov, *^mHunecKa% Kapma CeeepHo^o KaeKrna [Kuzey Kafkasya Etnik Haritası]* (Moskova, 2005). Bu düşüşün sebebi kısmî olarak aynı zamanda dağ halklarının nüfusunun artışı – Dağıstan'ın nüfusu 21 yıl içinde 1,1 milyon arttı; Rus nüfusu %40 düşüş gösterdi; diğer bölgelerden göç alma Kuzey Osetya'da %32'den %20'ye ve KBC'de %34'ten %23'e düştü. Ibid, 1989; tüm Rusya nüfus sayımı 2010, www.perepis-2010.ru.

¹³⁴ Kriz Örgütü röportajı, uzman Denis Sokolov, Moskova, Nisan 2012. V. Belozarov, *Etnik harita*, adı geçen eserde

¹³⁵ Ilya Barabanov, "Ka3aHbH ^nnbTpbH" ["Kazak filtreleri"], *Kommersant*, 17 Eylül 2012. Dmitry Evstifeev, "Ha CTaB-pononbe na6aHbi ppo3aT BOCCTaHneM" ["Stavropol Krai'de çobanlar isyan etmekle tehdit ediyorlar"], *Izvestia*, 2 Nisan 2012. Kriz Örgütü röportajı, Igor Dulayev, doçent, Kuzey Osetya Devlet Üniversitesi, Moskova, Nisan 2012. Diğer şiddet olaylarından bazıları: Mayıs 2009'da Georgiyevsk'te Nazi yanlıları ana caddede saldırı düzenlediler ve iki Rusla bir Ermeni yaraladılar; 2009 Ağustos ayında, Pelagiada köyünde, Ruslarla Dargiler arasında çıkan bir çatışmada bir Dargi öldü; 2010 Haziran – Temmuz ayları arasında Kavminvody bölgesinin şehirlerinde kimliği belirlenemeyen kişiler Kuzey Kafkas plakalı düzenlerce aracı yaktı; 2010 Mart ayında Bolshaya Dzalga köyünde Ruslarla Dargiler savaştı; 2010 Eylül ayında Stavropol'de Rus ve Kafkas gençliği arasında bir kaç arbede çıktı; 2010 Kasım ayında Zelenokumsk'da bir Rus-Çeçen çatışmasında dokuz kişi yaralandı; 2010 Aralık ayında Stepnoye köyünde Kazaklar ve Dargiler arasında çıkan çatışma iki kişiyi yaraladı; 1 Ocak 2011'de

Stavropol’de gençler genelde semboller üzerine, kamu alanını kontrol etmek ve toplumsal hayatın kurallarını belirlemek için savaşıyorlar. En sonuncusu 1 Ocak 2012’de olan bazı olaylar, Ruslar kamuya açık alanlarda Kafkas *lezginka* dansına tepki verince başladı. Yerel yetkililer bu dansın kamuya açık alanlarda yapılmasını 2010 ve 2011 yılları arasında yasaklamaya çalıştılar ve 12 adam Stavropol’de 2010 Ekim ayında bu dansı yaptıkları için on gün boyunca göz altında kaldılar. Aynı ay içinde, Pyatigorsk’da sesli şekilde Kafkas dansları yapan gençlere açılan ateşte iki kişi yaralandı. Çeçenistanlı beş öğrenci, aynı ay içine sesli şekilde lezginka dansını yaptığı için Pyatigorsk teknik üniversitesinden atıldı. Ruslar aynı zamanda kendilerini sembollerle iddia etmeye çalışıyorlar: Mineralnye Vody ve Pyatigorsk’da ard arda 2008 ve 2010’da olmak üzere General Yermolov’un heykellerini diktiler. Heykele 22 Ekim 2011’de saldırıda bulunuldu.¹³⁷

Özellikle Kabardey-Balkarya ve Kuzey Osetya olmak üzere geniş Rus nüfusunu içlerinde barındıran diğer cumhuriyetlerde de Ruslar ve diğer etnik gruplar arasında da benzer çatışmalar oldu. Burada, Kabardeyler güvenlik güçlerini ve yargı sistemini ellerinde bulundurdukları için Ruslar kendilerine karşı işlenen suçların cezasız kaldığını düşünüyorlar.¹³⁸ İki taraf da güvenlik güçlerine güvenmiyor, etnik akrabalığa yöneliyorlar ve anlaşmazlıkları çözmek için resmî yasal mekanizmaları kullanmak yerine savaşmayı tercih ediyorlar. Çoğunlukla, yasa uygulama kurumları, tarafsızlık algılarını hiçe sayarak taraf tutuyor. Gerginlikleri önlemek için daha etkili, etnik olarak dengeli polis ve yönetime ihtiyaç var. Yetkililerin de etnik gerginlikleri alevlendirmemek için dikkatli olması lazım. 2012 Ağustos ayında, Krasnodar Krai valisi Alexander Tkachev, artık komşu Stavropol Krai’nin Kafkaslar ve kendi bölgesi arasında bir “filtre” görevi göremeyeceğini ve etnik çatışmanın eninde sonunda başlayacağını belirtti. Krasnodar Kazaklarını, Kuzey Kafkasya’dan göç etmeyi önlemeye ve mevcut dengenin “yasalarla gelenekleri ihlal eden ve küstahça davranışlarda bulunan” Kafkasyalılardan aleyhine çevrilmediğinden emin olmaya çağırıyordu.¹³⁹

Predgorny ilinin Novo- Blagodarnoye köyünde, düzinelerce Rus karşıtı fiyeri dağıtıldı; 2011 Eylül ayında Divnoye’de çıkan Rus-Kafkas gençlik çatışmasında bir köylü iddialara göre “Ben Ruzum” yazan bir tişört giydiği için öldürüldü 16 Kasım 2010’da Suvorovskya köyünde Kazaklarla Yunanlılar arasında birleri aynı tişörtten giydiği için kavga çıktı. "EbMT no nn^ n no nacnopTy" ["Pasaportu yüzünden suratına yumruk yedi"], *Otkrytaya Gazeta*, 3-10 Ağustos 2011, "CnncOK MaTepnanOB, nph3HaHHbix POCCHCKHMH cyraMH ^KCTpeMHCTCKHMH. ^acTb 3" ["Rus mahkemeleri tarafından aşırıncı olduğuna dair kanaat getirilen malzemeler listesi, Bölüm 3"], Sova Centre, 22 Ağustos 2011; "flpaKa Ha CTaBpononbe" ["Stavropol’de Çatışma"], ibid, 6 Eylül 2011, "KOHŞnnKT Me^gy KO3aKaMH n ppenecKOH o6mnHOH B CTaBpononbCKOM Kpaе" ["Stavropol Krai’de Kazaklarla Yunan toplulukları arasında çatışma"], ibid, 18 Kasım 2011.

¹³⁶ Rusların aksine, Nogaylar bölgenin dışında kolaylıkla yerleşemiyorlar (giderlerse bu Rusya’nın kuzeyine geçici iş göçü için oluyor). Bölgede kapsamlı alan çalışması yapan bir uzman olan Denis Sokolov’a göre tansiyonlar oldukça yüksek. Kriz Örgütü röportajı, Moskova, Ekim 2012

¹³⁷ *Lezginka* bütün Kafkas halkları arasında yaygın bir dans. Kaynağının Dağıstan’dan (Lezgiler’den) geldiği düşünülen dans katılanları ve izleyenleri de içeren güzel ve enerjik bir egzersiz. Mümkün olduğunca az sayıda çalgıya gerek var ve genellikle sadece katılımcılar ve ritimle el çırpan izleyicilerle dans ediliyor. "Xjono- ннн y3aKoHuj je3руHKy Ha CraBponojbe" ["Khloponin, Stavropol Krai’de *lezginka* dansını serbest bırakıyor"], *Rusky Obozrevatel*, www. rus-obr.ru, 11 Temmuz 2011. "BjacTn ÚHTnopcka nпocaT nпeKpa- THTb yjHHHyro je3рmHKy pagн 6e3onacHocTн" ["Pyatigorsk yetkilileri güvenlik sebepleriyle *lezginka* sokak dansına bir son verilmesini talep ediyor"], RIA Novosti, 26 Ekim 2010. Yermolov belirgin bir şekilde bölgenin vahşi Rus işgal yöntemleriyle özdeşleştiriliyor. Bkz Bölüm II.B "Ha CTaBponojbe ockBepHeH naMaTHHK reHepajy EpMojoBy" ["Stavropol Krai’de General Yermolov anıtı tahrip edildi"], Sova Centre, 24 Ekim 2011.

¹³⁸ 30 Nisan 2011’de Kuzey Osetya’da, Mozdok’da, Stavropol’lü Ruslar ve yerel Osetyalılar arasında çıkan bir çatışmada bir Rus öldü. "Suratına yumruk yedi", adı geçen eserde. Kriz Örgütü röportajı, Prokhladny şehri sakinleri. Prokhladny, KBC, Mart 2012;

Nikolay Samokhvalov, Kazak eylemci, Nalçik, KBC, Aralık 2011.

¹³⁹ "TKaneB co6нpaеTca 3a^nTHTb Ky6aHb ot KaBKa3ueB: co3garoTca oTpagbi Ka3aKoB" ["Tkachev Kuban’u Kafkasyalılardan koruyacak: Kazak birimleri oluşturuluyor"], NEWSru.com, 3 Ağustos 2012.

V. ULUSAL HAREKETLER YENİDEN CANLANIYOR

Bütün Rusya boyunca etnik isyanların zirveye ulaşması 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başında oldu. Kendi etnik topluluklarının sıkıntılarını açıkça belirtmeyi hedef alan ulusal hareketler daha fazla hak, ayrıcalık ve anayasal tanınma talepleri öne sürmeye başladılar.¹⁴⁰ İki grup – Çeçenler ve İnguşlar – eninde sonunda kanlı çatışmalara katkıda bulundular ve sonuç olarak varlıklarını sürdüremediler. Çeçen örneği, özellikle diğer milli seçkin kesimden insanları ölümcül karşılaşmaları tetikleme konusunda daha ihtiyatlı ve yetkilileri milli hareketleri kontrol altına alma konusunda daha azimli kıldı.

İlk Putin başkanlığı döneminde siyasi özgürlüklere federal düzeyde ket vuruldu. 2001 siyasi partiler yasası ulusal hareketlerin çoğu yasal kanalını kapattı, bölgesel partileri yasa dışı ilan etti ve tescili daha zor hâle getirdi. Bazılarının kendilerine parti bile dediği, siyasi topluluklar olarak hislerini açıkça belirterek hareket eden milli hareketleri STK etkinlikleriyle sınırladı;¹⁴¹ 2006'da STK mevzuatına getirilen değişiklikler onlara fazladan bürokratik engeller oluşturdu.

Bazı cumhuriyetlerin hükümetleri milli liderleri kendi bünyesine kattı veya marjinalleştirdi, diğerleri ise çatışmalar esnasında öldü. Örneğin Dağıstan'da eski milli hareketin çoğu başkanı kurumun güçlü üyeleri oldular.¹⁴² Bu da onların yaygın bir şekilde şahsi menfaatleri için milli menfaatleri sattığına inanıldığından halkın gözünün açılmasını sağladı.¹⁴³ İslami ideolojiyi benimseyen bazı liderler resmî olmayan İslamî muhalefetteler, diğerleri ise öldürüldü.¹⁴⁴ İnguşetya başkanı 1992 çatışmasından sonra milliyetçileri baskı altına almadan siyasetten uzak tuttu. Kabardey-Balkarya ve Karaçay-Çerkezya milli hareketleri liderliğin ve organizasyonel yapının devamlılığını korudular fakat gündemlerini yeni siyasi gerçekliklere göre ayarladılar.

¹⁴⁰ Milli hareketler; "Sadval", "Tenglik", "Birlik", "Khazi-Kumuk" ve Dağıstan'daki Şeyh Şamil hareketini kapsıyordu; Çeçenistan'daki Çeçen Halkının Milli Kongresi; İnguşetya'daki "Halk birliği" ve "Nijskho"; Balkar Halkı Milli Konseyi ve Balkarya'nın Yeniden Dirilmesi Ligi ve Kabardey-Balkarya'da Adıge Khase grubu.

¹⁴¹ 95-F3 sayılı "Siyasi partiler" federal yasası, 11 Temmuz 2001. 1990 Sovyet 1708-1 sayılı "kamu toplulukları" yasası siyasi partileri de kapsıyordu fakat 1995 federal 82-F3 sayılı "kamu toplulukları" yasası ve bu yasaya 1998'de getirilen değişiklik ne siyasi topluluklardan ne de partilerden bahsetmiyordu. Çeçenistan'da kayıt ettirilmemiş Vaj- nakh demokratik partisi ve Tatar milli bağımsızlık partisi "İttifak" ciddi cumhuriyet oyuncularındı. Kriz Örgütü röportajı, Vladimir Pribylovsky, müdür, STK "Panorama", Moskova, Nisan 2012.

¹⁴² Bunlara; Said Amirov (Mahaçkale belediye başkanı, Dargin millî hareketi); Sagıdpaşa Umakhanov (Hasavyurt belediye başkanı, Avar milli hareketi); Gadzi Makhachev (Federasyon başkanı Dağıstan temsilcisi, Avar milli hareketi); ve İmam Yaraliyev Derbent belediye başkanı, Lezgi milli hareketi) dahildi.

¹⁴³ Ünlü Avar şairi 1990'larda Avar cemaatinin başı ve Kafkas Dağ Halklarını Konfederasyonunun başkan yardımcısı Adallo Aliyev, kendilerine unvan ve kaynaklara erişim sunarak yetkililer tehdit ve vaatlere başvurdu. Kriz Örgütü röportajı, Mahaçkale, Dağıstan, Aralık 2011.

¹⁴⁴ İslami muhalefetteki eski milliyetçilerden bazıları şunlardır: Khachillayev kardeşler (Lak milli hareketi), Adallo Aliyev (Avar milli hareketi) ve Anzor Astemirov (Kabardey milli hareketi).

Bununla beraber, 2008'den beri bir çok Kuzey Kafkas milli organizasyonu yeniden dirilmeye başladılar. Desteklerini ölçmek zor fakat yerel siyasi aktörler olarak git gide gözle görünür hâle geliyorlar. 2012 federal siyasi partiler yasası milli topluluklar için yeni fırsatlar sağlayacak gibi görünüyor.¹⁴⁵ Rusya'da dinî veya millî kimliğe dayanan partiler yasaklandıysa da küçük partiler milli gündeme daha duyarlı olacaklar ve milliyetçi liderler tarafından içeri sızdırılacaklar. Yaygın olarak tartışılan siyasi reform bölgesel seçilen liderler sistemini geri getirecek ve etnik seferberliği kolaylaştıracak gibi görünüyor. Örneğin, Dağıstan'daki büyük bir etnik grup, görünüşe göre muhtemel cumhurbaşkanı adayları hakkında iç istişareleri başlattı.¹⁴⁶

Bölgeye gelen büyük yatırım projeleri artan etnik seferberlik ve rekabete yol açıyor. Kabardey-Balkarya'daki turist kompleksi ve Nogay bölgesindeki şeker fabrikası gibi bazı projelerin etnik grupların seferberliğe geçmesi ve çıkarları için pazarlık yapma ihtimalinin yüksek olduğu etnik olarak homojen topraklarda yapılması planlanıyor. Çerkezler Soçi Olimpiyatlarına tepki olarak seferber oluyorlar; Kazaklar ise Rusya boyunca artan milliyetçiliğe yanıt veriyorlar. Çağdaş etnik kuruluşların gündemleri, özerklik, kurtarımcılık, seçkin güç paylaşımı, rehabilitasyon ve dille kültürün desteklenmesine yoğunlaşmış durumda.

A. NOGAY İDARI BİRİM ÖZERKLİK İSTİYOR

1989'da kurulan en eski Nogay örgütü "Birlik" ile beraber Nogay Halkı Milli Konseyi Mayıs 2011 kongresinde kendi kendini yönetme ve kendilerine ait bir idari birim talebinde bulundular. Aradıkları etnik idari birim federasyonun ayrı bir parçası olacak veya tercihen Stavropol Krai gibi var olan bir bölgede federal bir birim olacak fakat çoğu Nogayın yaşadığı Dağıstan değil.¹⁴⁷ Liderler: "Nogaylar dağlı değildir; kendimizi Dağıstan'lı hissetmiyoruz; çok azımız Mahaçkale'de yaşıyor; ekonomik ve kültürel olarak diğer bölgelere yönelmiş durumdayız" diyorlar. Bununla beraber, siyasi başkentleri, tek etnik kökenli ve coğrafi olarak cumhuriyetin en büyük ve en az yoğunlukta nüfusuna sahip olan, Dağıstan'ın Nogay ilinin idari merkezi olan Terekli-Mekteb.¹⁴⁸

Nogaylar özellikle Dağıstan'ın dağlık bölgelerindeki insanlar tarafından topraklarını gasp edildiğini veya yaşam tarzlarının ihlal edildiğini hissettikleri zaman çok hassaslar. 2011'de Nogay bölgesinde bir şeker fabrikasının inşa edileceği duyurulduğunda zaten idari birimlerin komşu Tarumovski bölgesine

145 Kayıt için gereken şeyler oldukça basitleştirildi; Rus bölgelerindeki sadece yarısı 500 olan üyenin siyasi parti tescil ettirmesi gerekiyor, bunun da siyasi alanı genişletmesi bekleniyor. Rusya'nın ilk milliyetçi partisi Millet Çapında Rus Birliği adalet bakanlığı tarafından 2012 Haziran ayında kayıt altına alınmıştı.

¹⁴⁶ Kriz Örgütü röportajı, Mahaçkale, Şubat 2012.

¹⁴⁷ 14. Yüzyıla dayanan zengin bir tarihi geçmişe sahip olan (Altın Ordunun Nogay Hanı) ve bariz bir şekilde 100.000'den fazla sayıda olan Türkî topluluk Nogaylar, 1957'de ayrı bir millet oldular. Geleneksel olarak göçebe hayatı süren ve büyükbaş hayvancılıkla geçimini sağlayan Nogaylar 1783 yılında devletlerini kaybettiler ve yerlerinden edilerek, dağıtılarak, Osmanlı Devletine zorla yerleştirilerek göçebe hayatlarına son vermek zorunda kaldılar. Nogayların tarihi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz "naMATHbie ^,aTH HorancKon HcTopnn" ["Nogay tarihinde önemli günler"], www.nogaici.ru. "Cbe3g HorancKoro Hapoga cocroagca BonpeKH Boge Bnacren" ["Nogay Halk Kongresi yetkililerin iradesi karşısında dik durdular"], *Moy Dagestan* (online), 29 Mayıs 2011. Rusya'da Nogaylar genelde Dağıstan'da, Çeçenistan'da, Stavropol Krai'de, Astrahan ilinde ve Karaçay-Çerkezya'da yaşıyor. "Birlik" eylemcileri aynı zamanda Stavropol Krai ve Dağıstan'a Nogay illerinin statüsünü yükseltmesi çağrısında bulundu. Kriz Örgütü röportajı, Zelimkhan Kocherov, birinci başkan yardımcısı, Nogay Halkı Milli Kongresi, Terekli-Mekteb, Dağıstan, Şubat 2012.

¹⁴⁸ Bölge, cumhuriyet topraklarının %18'ini kapsıyor. Dağıstan'daki %59,2'lik ortalamayla kıyaslandığında nüfus yoğunluğu kilometre kare başına 2,5. Nogaylar 40.000'lik nüfusunun %80'ini oluşturuyor. Bundan başka Dağıstan'da Nogaylar, Tarumovsky, Kizlyarsky ve Babayurtovsky illerinde yaşıyorlar. Tüm Rusya nüfus sayımı 2010, www.perepis-2010.ru.

taşınacağını konusunda zaten ayağa kalkmış olan ve topraklarını kaybetme ihtimalinin yanı sıra en önemlisi diğer etnik kökenlerden birçok işçinin gelmesiyle kendi etnik kontrollerini kaybedeceklerinden korkan yerel halk hemen fabrikanın inşaatına karşı seferberliğe girişti.¹⁴⁹ Yerel eylemciler: “Eğer dağlılar bölgeye yerleştirilmeye başlarsa buradaki insanlar silahları ele alacaklar” diyorlar. Nogaylar fabrikaya şiddetle karşı çıkan Mayıs 2011 kongresini ve çok sayıda protesto düzenleyince, Dağıstan yönetimi projeyi Tarumovsky iline taşıdı.¹⁵⁰

Nogay millî hareketi (131 sayılı) Yerel Muhtariyetler Hakkında Federal Yasanın ve uzak otlaklar değişikliğinin icra edilmesini istiyorlar. Nogay bölgesindeki bir çok alan diğer etnik gruplar tarafından uzak otlak olarak kullanılıyor ve eski Nogay definlerine saygının yanı sıra otlaklardan elde edilen kazancın nasıl sarf edileceği konusunda çatışmalar doğuyor. Nogay liderleri aynı zamanda devlet kaynaklı baskı ve ayrımcılığın 18. yüzyıldan beri devam ettiğini öne sürerek bölge liderlerinin direk seçiminin geri getirilmesini, kültürlerinin, geleneklerinin ve edebi miraslarının desteklenmesi ve yaşatılmasını istiyorlar.¹⁵¹

Bu sıkıntı ve talepler 1990’ların özerklik isteğini yeniden gündeme getirdi. Bazı eylemciler devletin kendilerine gözdağı vermeye çalıştığını söylüyor ve gençlere yasal çareler yoluyla çözüm aramalarını söylerlerken, idari baskı ve yasal süreçlerden dışlanmanın gençleri radikalleştireceği konusunda uyarıyorlar: “Yetkililer bizim sorunlarımızla ilgilenmiyorlar çünkü biz her şeyi yasalara uygun olarak yapıyoruz. Belki de Çeçenler gibi davransak bizi dikkate alırlardı” diyorlar.¹⁵² Radikal İslam, Stavropol Krai’deki Nogaylar arasında ve Dağıstan’ın Nogay ilinde de yayıldı. Sözde “Nogay Müfrezesi” Çeçenistan savaşları sırasında savaşırken “Nogay Bozkır” vilayeti şu andaki direnişin bir parçası.¹⁵³

B. GÜÇ PAYLAŞIMI: KUMUKLAR ETNİK TEMSİLİYET İSTİYOR

Dağıstan’ın üçüncü büyük (460.000) etnik grubu olan Kumuklar “Tenglik” (Denklik) hareketini kurdukları 1989 yılından beri milliyetçi hedefler etrafında seferberlik düzenliyorlar. Siyasi hayatta önemli bir oyuncu olan bu hareket cumhuriyetin federalleştirilmesini ve Kumuk halkının özerkliğini talep ediyor. Grevler, demir yolları, otoyolların ve hava alanlarının kapatılmasıyla yüzlerce protestocunun kurduğu çadır kamplarının yanı sıra akademik konferans ve basını da kullanarak

¹⁴⁹ Araştırma komitesi ve vergi denetimi kaldırıldı. Kriz Örgütü röportajı, Nogay eylemci, Terekli-Mekteb, Dağıstan, Şubat 2012. Fabrika, Amerikalı Amity Technology LLC şirketiyle ortak bir proje; finansmanının %85’i Amerikan İthalat-İhracat Bankasından geliyor. 100.000 hektar tarıma elverişli arazi bu proje için tahsis edildi. "CaxapHbin npoeKT" ["Şeker projesi"], *Novoye Delo* (online), 8 Nisan 2011; "Arnegn Ho- rancKoro panoHa B ^arecraHe TOTOBAT o6^eHorancKHH MH- THHr" ["Nogay ilinde yaşayanlar bütün Nogayların katıldığı bir toplantıya hazırlık yapıyor"], nogaici.ru, 27 Mayıs 2011. Fabrika 15.000 istihdam yaratırken, Nogaylar sadece üçte birini tedarik edebilir.

¹⁵⁰ Kriz Örgütü röportajı, Nogay eylemci, Terekli-Mekteb, Dağıstan, Şubat 2012. "OrpoHTegbCTBO caxapHoro 3aBoga B HorancKOM panoHe ^arecraHe OTMeHeHO H3-3a npoTectOB MecTHbix ^HTegen" ["Dağıstan’ın Nogay ilindeki şeker fabrikasının inşaatı bölgede yaşayanların protestoları üzerine iptal edildi."], Kafkas Düşümü, 16 Haziran 2011.

¹⁵¹ Toprak aşınmasından dolayı eski mezarlar yüzeye çıktı. Mezarları tekrar gömmeye çalışan büyükbaş hayvancılarının başarısızlığa uğraması büyüklerinin kendilerini misilleme yapmaktan alıkoyduğu Nogay gençleri arasında bir kızgınlık dalgası yarattı. Ibid. "Birlik", Nogay dilini Astrahan’da okullara, radyo ve televizyona soktu. Karaçay-Çerkezya’da Nogaylar başlıca beş etnik gruptan birisi, bu da 2007’de Nogay ilinin kurulmasına yol açmıştı. Kriz Örgütü röportajı, Nogay eylemci, Terekli-Mekteb, Dağıstan, Şubat 2012.

¹⁵² Milli Nogay Halkı Konseyi, birinci başkan yardımcısı, Zelimkhan Kocherov, Mayıs 2011 Kongresi arifesinde yargı icra kuruluşları tarafından baskıya uğradığını söyledi Kongreye ev sahipliği yapan stadyum kamyonlar tarafından kapatılmıştı ve yoğun miktarda polis vardı. Bir polis memuruna hakaret etmekten dolayı Koçerov’a (sonradan düşen) bir suç davası açıldı. 31 Ocak 2012’de yaklaşan belediye seçimlerini tartışmak amacıyla düzenlenen bir toplantının arifesinde evi ateşe verildi. Kriz Örgütü röportajı, Terekli-Mekteb, Dağıstan, Şubat 2012. Yerel mahkeme, yerel sakinlerin bu seçime katılmasına engel koyan, il bildirgesine getirilen değişiklikleri onayladıktan sonra iddia edilene göre genç bir eylemci “ovalarda olmamız çok yazık; burada hiç dağ ya da orman yok, olsaydı dağa çıkardım! (yani savaşçıların arasına)” dedi. Ibid.

¹⁵³ Bazı Nogaylar, Dudayev kendilerine Çeçen içkerya Cumhuriyeti içerisinde özerklik sözü verdiğinden Çeçen bağımsızlığı için savaşmıştı. Kriz Örgütü röportajları, Nogay eylemciler, Mahaçkale, Dağıstan, Şubat 2012.

hükümet pozisyonlarına erişim de dâhil olmak üzere Kumuk çıkarlarını hararetle savunuyorlar. 2008 yılında etnik-siyasi bir eylem Rus başkanına kıdemli makamlara eşit erişim hakkı ve tarihi alanlarını restore etme hakkı taleplerini tekrar ederek başvuruda bulundu.¹⁵⁴

Kumuklar tarihi olarak en çok Dağıstan'ın düzlüklerinde yaşadılarsa da, diğer etnik grupların dağlardan düzlüklere toplu olarak ve çoğu zaman da zorunlu göç etmeleriyle kendilerinin sınır dışı edilen Çeçenlerin arazilerine yerleştirilmeleriyle beraber kendilerini bölünmüş, parçalanmış ve kendi etnik ana vatanları olarak kabul ettikleri topraklarda azınlık konumuna düşmüş olarak buldular. Bunu devlet kaynaklı "iç sömürgeleştirme" siyasetinin bir parçası ve "etnik nüfus saldırısı" olarak görüyorlar ve tarihi olarak kendilerine ait olan toprakların geri verilmesini istiyorlar. Üç Kumuk yerleşimi Tarki, Alburikent ve Kyakhulay sakinleri 8.000 hektardan fazla alan tazminatı almak istedikleri için şu anda baş kaldırma içerisindedir. 1992'den 2003'e kadar çoğunluğu Kumuk olan 14 köy, iddia edildiğine göre sakinlerinin rızası olmadan Mahaçkale'yle birleştirildi ve etrafındaki topraklar satıldı, bu da başka bir hüsrana sebebi oldu.¹⁵⁵

"Kumuk Ovası'nın" önemli bir kısmı şu anda uzak otlak olarak kabul ediliyor. Geçtiğimiz son 20 yılda, Kumuklar, Hasavyurt'taki Çeçenler ve Avarlarla, Kostek'teki Dargilerle ve Kumtorkalinsky bölgesindeki Laklarla büyük çaplı etnik çatışmalara girmenin eşiğinde oldular. Toplu kavgalar sık sık oluyor.¹⁵⁶

"Kumuk Ovası'nın" önemli bir kısmı şu anda uzak otlak olarak kabul ediliyor. Geçtiğimiz son 20 yılda, Kumuklar, Hasavyurt'taki Çeçenler ve Avarlarla, Bazı Nogaylar, Dudayev kendilerine Çeçen İçkerya Cumhuriyeti içerisinde özerklik sözü verdiği için Çeçen bağımsızlığı için Özerlik veya federalleşme taleplerinin olumlu olarak değerlendirilmeye alınması ihtimallerinin çok düşük olduğu günümüzdeki mevcut siyasi ortamda Kumuklar devlet kurumlarında ve cumhuriyetin bakanlıklarında üst düzeyde temsil edilmeyi istiyorlar. Kumukların liderleri, Dağıstan'ın en kalabalık iki milleti olan Avarlar ve Dargilerin genellikle hükümet makamlarını tekelinde tutmalarını ayrımcı olarak buluyor.¹⁵⁷ Aynı zamanda kendi dil ve kültürlerinin

¹⁵⁴ "^.arecTaH: KyMbiKCKnn ^THOc" ["Dağıstan: Kumuk etnikçiliği"], İnsani-siyasi araştırmalar enstitüsü, Moskova, 1993, sayfa. 32-34. Kumuk eylemciler yeni seçilen Başkan Medvedev'e "Kumuk halkının feci hâli hakkında" 16.000 kadar imza toplayarak bir çağrıda bulundular. Çağrıda günümüzdeki Babayurtovsky, Hasavyurtovsky, Kızılyurtovsky, Bujnaksy, Kayakentsy ve Dağıstan'ın Leninsky bölgeleri talep ediliyordu.

¹⁵⁵ *Kriz Örgütü röportajları, Kumuk eylemciler Ağustos 2012. Y.Y. Karpov, E.L. Kapustina, "rop'ı nocne ^op. Mmpa^oHHbie nno^ccu e,^a^ecmaHe e XX- naneme XXI eeKa. Hx co^anb- Hbie u ^mHo-KynbmypHbie nocnedcmea u nepcneKmueu"* [Dağlardan sonra dağcılar. XX. yüzyılda ve XXI. yüzyılın başlarında Dağıstan'dan göç süreci. Toplumsal ve etnik kültürel sonuçları ve bakış açıları], (Saint Petersburg, 2012).

¹⁵⁶ 1926 ve 1970 yılları arasında Kumukların kendi alanlarındaki payı %60'dan %26,9'a düştü; 1979'da bu oran %24,6 ve 1980'lerde %23,9 idi. "Dağıstan: Kumuk etnikçiliği", adı geçen eserde., sayfa. 17, 18. "Kumuk Ovası, Kumukların söylediği gibi kendilerinin tarihi ana vatanlarıdır. Kumukların en büyük hayal kırıklığı Lakları, Novolaksy bölgesinden tarihi Tarki köyüne yerleştiren 1991 kararıyla olmuştur. 2009 Mayıs ayında Gerga köyüyle ve Kayakent bölgesi Utamış-Kaya-kent köyü arasında büyük bir çatışma çıktı. 1.500 kişi ilk başta güreş müsabakasının sonucu hakkında anlaşmazlıkla başlayan çatışmaya katıldı ve bir kişi öldü. 2010 Mayıs ayında Hasavyurt bölgesindeki Kuruş ve Batayurt köylerinden 400 ilâ 500 kişi yol kazaları yüzünden çatıştı. 2010 Aralık ayında Babayurtovsky ilindeki Lvovsky-1 bölgesinde 200 Kumuk ve Avar arazi kullanımı ve kundakçılık yüzünden kavga etti. Alexandr Sidorov, "flpaKa c npojog^eHneM" ["Sonuçları olan bir kavga"], *Moy Dagestan* (online), 2 Ağustos 2010. "BTopaa 3a cyTKn MaccoBaa gpaKa B ^.arecTaHe: 200 nejoBeK ycTponjn 6nTBy 3a nacT6n^e" ["Günün ikinci toplu çatışması: 200 kişi otlaklar yüzünden çatıştı"], NEWSru.com, 14 Aralık 2010.

¹⁵⁷ Kumuklar, savcılık birimlerinin sadece %6'sını, hâkimlerin %6'sını, polis memurlarının %5'ini sağlık sektörü çalışanlarının ise %5'ini oluşturuyor. Şehir il mahkemeleriyle şehir illerinin başkanlarından sadece 53'ü ve şehir il polisi başkanlarının sadece dördü ve savcılarının sadece beşi Kumuk. Vergi hizmetlerinin başında hizmet veren sadece iki Kumuk var, hazinedarların ise sadece dördü Kumuk. Sivil Savunma biriminin iller arası bölümlerinde ve vergi suçlarıyla ekonomik suçlar iller arası bölümlerinde ise hiç Kumuk yok. Uyuşturucuyla mücadelenin başında ise sadece bir Kumuk var. Şehirdeki devlet hastanelerinde, klinik ve merkezlerdeki 70 başhekimden sadece altısı Kumuk. Fakat Kumuklar Dağıstan nüfusunun %14'ünü oluşturuyor!" "Kumuk halkının feci durumu. Rus Başkan Dimitri Medvedev'e çağrı", Kumukia.ru, 13 Temmuz 2008. Geleneksel olarak Dağıstan'da idari memur veya başbakan yardımcısı makamları en kalabalık iki etnik grup olan Avarlarla Dargiler'in temsilcileri arasında bölüştürülmüşken Kumuklar sadece mecliste sandalye alabiliyorlar.

muhafaza edilmesi için devletin programlar geliştirmelerini talep ediyorlar. 2010 yılında Başkan Maĝomedov Daĝistan'da ĝöreve geldikten sadece altı ĝün sonra bir kaç bin Kumuki Kumuk baş bakan talebinde bulunarak toplu bir protesto düzenlediler.¹⁵⁸

Türki bir halk olan Kumuklar, yerel ve federal yetkililer tarafından hareketlerinin en azından kısmî olarak baskı altına alındığını iddia ediyorlar çünkü onlar gençler arasında raĝbeti azalan pan-Türkçülük tehdidini kasten abartıyorlar:¹⁵⁹ "Bir babanın milli hüsrancı oĝluna daha radikal olan başka bir yol seçmesi gerektiğini düşündürüyor. Bazıları radikal İslam doktrinlerini benimsiyor". Medvedev'e Kumukların yazdığı bir açık mektupta Çeçen örneğinden yanlış derslerin çıkartılıyor olabileceği belirtiliyor: "Millî kalkınmaya en elverişli koşulların Rus devletine hiçbir zaman sadık olmayan halklara verilmesi dikkat çekici. Görünüşe ĝöre, bu örnek Kumuklara Rus devletiyle nasıl ilişkiler tesis etmeleri konusunda bir rehber teşkil etmeli!"¹⁶⁰

C. BÖLÜNMÜŞ HALKLAR: DAĝISTAN VE AZERBAJCAN'IN LEZGİLERİ

SSCB'nin çöküşünden sonra, çoĝu etnik grup (Lezgiler, Osetyalılar, Avarlar ve Sahurlar) Kuzey Kafkasya'daki etnik memnuniyetsizliğe meydan vererek uluslararası sınırların ötesine yayıldı. Daĝistan'daki milli grupların liderleri ortak yaklaşımlar geliştirmek ve bölünen halkların çıkarlarını daha başarılı bir şekilde temsil etmek amacıyla el ele verdiler. 2011 Haziran ayında Kuzey Kafkasya'nın bölünmüş hakları üzerine özel bir oturum Rus Halk Meclisi'nde düzenlendi.¹⁶¹

Daha yakın bir zamanda Lezgiler (386.000) Eylül 2011 Rus-Azerbaycan sınır anlaşmasıyla ayrıldı. Müzakerelerin kendi katılımları olmadan gerçekleşmesinden veya kendi çıkarlarının gözle görünür olarak deĝerlendirilmemesinden dolayı hayal kırıklığına uğramışlardı. Bir zamanlar Daĝistan'ın bir parçası olan fakat Azerbaycan'ın 40-50 km içinde olan iki Lezgi köyü (Khrahk-uba ve Uryan-Uba), Bakü'nün idaresine verilmişti. Rusya kaybolan mülk için herhangi bir tazminat veya yerleşme yardımı önerisinde bulunmadı. Köy sakinleri 2007'den beri Azerbaycan'ın kendilerine Rus vatandaşlığından feragat etmelerini veya mülklerini satıp gitmeleri konusunda baskı yaptığını söyledi. Sınır anlaşmasından sonra Azeri vatandaşlığını almazlarsa sınır dışı edilmekle tehdit edildiler, yerel okullar kapatıldı ve eylemcilerin köylerine geri dönmek için sınırdan geçmesi engelledi.¹⁶² Khrahk-Uba köyü temsilcileri Rusya'nın kendilerini güney Daĝistan'daki Lezgi bölgelerinin yakınına bir grup olarak yerleştirmesini istediklerini söyledi. Durum Lezgi topluluğunda da, eylemcilerin Azerbaycan'ın

¹⁵⁸ "20. yüzyılın başlarına kadar Türkî bir dil olan Kumuka Kuzey Kafkaslarda yaygın olarak etnik gruplar arası iletişimde kullanılıyordu. 1920 ve 1930'lu yıllarda diğer Müslüman etnik gruplarınkı gibi Arap alfabesinden Latin alfabesine geçtiler sonra da Kiril alfabesini kullanmaya başladılar. Ortaokullar bunun için haftada üç saat ayırdı. Daĝistan Üniversitesinin Kumuka bölümünde bile beş veya dört kişiden azı her yıl bunu okuyor. Kriz Örgütü röportajı, Kumuk eylemcisi, Mahaçkale, Daĝistan, Şubat 2012. 'TnaBe ^.arecTaHa HanoMHnnn nonn- THHeckNe o6braan' ["Daĝistan başkanına siyasi gelenekler hatılatılıyor"], *Kommersant* (online), 17 Şubat 2010.

¹⁵⁹ Pan-Türkçülük hareketi, 1880'li yıllarda, önemli derecede Türki diller konuşan nüfusu barındıran ülkelerin (başlıca Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu, Çin ve Yunanistan) Türk aydınları arasında Türkî toplulukların dilsel, kültürel ve ruhani müştereklikler temelinde kültürel ve siyasi olarak birleştirilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır.

¹⁶⁰ Kriz Örgütü röportajı, Kumuk eylemcisi, Khajbulla Alkhana- djiyev, Mahaçkale, Daĝistan, Şubat 2012. "Kumuk halkının feci durumu üzerine", adı geçen eserde

¹⁶¹ "CynanMaH ynaĝneB o MHTHHrax, pa3ĝeneHHOCTH HaporoB H aBapCKO-He3rnHCKOM coTpyĝHHHeCTBe" ["Süleyman Uladi-yev toplantılara, Avar-Lezgi işbirliği ve bölünmüş halklar"], Federal Lezgi Milli-Kültürel Özerkliği (FLMKÖ), flnka.ru,

¹⁶² Yerel okul müdürü Eşref Medzhidov, göç hizmetleri başkanı İlman Aliyev'e Khakh-Uba'daki evini ve arazisini satmayacağını söyledikten sonra 2011 Mayıs ayından beri kendisine Azerbaycan'a giriş izni verilmediğini Kriz Örgütüne anlattı. Ailesi Azerbaycan'da kalıyor. Kriz Örgütü röportajları, Medzhidov ve Fetullaev Nizami, yasal temsilciler, Khakh-Uba köyü sakinleri, Mahaçkale, Daĝistan, Aralık 2011. "HTenn cen Xpax-y6a H ypbaH-y6a He 6yĝyT nogBepaTbca HacnnbCTBeHHOH ĝe^opTa^HH" ["Khrahk-Uba ve Uryan-Uba köyü sakinleri zorunlu olarak sınır dışı edilmeyecekler"], RIA Daĝistan, 24 Ağustos 2011.

Lezgileri sistematik olarak asimile etme ve haklarını ihlâl etme çabaları olarak tabir ettikleri sınır geçme anlaşmalarında ilerlemelerde eksiklikler olmasından dolayı bir memnuniyetsizliğe sebep oluyor.¹⁶³

Lezgilerin sıkıntıları daha kolay fark ediliyor çünkü özellikle etkin olarak meselelerinin altını çizen Rus Federasyon Konseyi üyesi milyarder Süleyman Kerimov gibi birkaç etkili ve zengin liderleri var.¹⁶⁴ 1999'da kurulmuş bir örgüt olan Federal Lezgi Milli-Kültürel Özerkliği (FLMKÖ) hükümetlerle lobi faaliyetleri yürütüyor ve oturumlar, akademik konferanslar, Rus bakanlarla, Duma ve yerel yetkililerle uluslararası sempozyumlar düzenliyor ve Lezgi tarihiyle kültürü hakkında araştırmaları destekleyen profesyonel bir internet sayfasıyla akademik bir merkezi idare ediyor. Örgüt aynı zamanda Moskova'da ve Kuzey Kafkasya'da Lezgi kuşatmasını destekleyen protestolara arka çıkıyor. 2011 Temmuz ayında Azerbaycanlı bir Lezgi olan örgüt lideri Arif Kerimov, Lezgi sorunlarını direkt Putin'e iletti. Kerimov, Etnik İlişkiler Başkanlık Konseyine katılmak üzere davet edilmişken 18 Haziran 2012'de FLMKÖ ve Avar Milli-Kültürel Özerkliği en büyük iki bölünmüş Kuzey Kafkas halkının ilk büyük ortak toplantısı olan geniş bir Moskova konferansı düzenledi.¹⁶⁵ Halen daha, Lezgilerin Azerbaycan'daki koşullarının iyileşmesi kısıtlıdır.

D. TARİHİ İHTİLAFLAR VE ÇÖZÜMLENME SÜRECİ: ÇERKEZLER

Çerkez terimi (aynı zamanda "Adıge" olarak da bahsedilen) Kabardeyler, Çerkezler, Adıgeler ve Şapşığlara bölünmüş olan Batı Kafkas halklarına verilen bir isimdir. 18. ve 19. yüzyıldaki sömürge savaşları esnasında çok sayıda öldürüldüler ve 1864'te Kafkas Savaşı'nın sonunda çoğu Rusya'yı terk edip Osmanlı İmparatorluğuna gitmesi için zorlandı. Rusya'da eski tahliyelerden dolayı çoğu kendi tarihi ana vatanları olan Kuzey Kafkasya'nın dışında yaşayan 722.609 Çerkez var. O bölgede bile, Kabardey-Balkarya, Karaçay-Çerkezya, Adıgeya, Krasnodar Krai ve Stavropol Krai arasında dağılmış durumdadır.¹⁶⁶ Çerkezler Rusya'da ve Türk diasporasında iyi organize durumdadır. 1991 Mayıs ayında, Nalçik'de birçok ülkede kolları bulunan bir sınır ötesi dernek kurdular.¹⁶⁷ Etnik muhtariyet varlıkları "Adıge Khase" [Adıge Halk Meclisi] önemli sayıda Çerkezin bulunduğu yerlerde var. 1993 Gürcü-Abhaz savaşı, Kuzey Kafkas Çerkezleri Abhazlarla savaştığı için birleştirici bir unsurdu.¹⁶⁸

¹⁶³ Kriz Örgütü röportajı, Khrahk-Uba ve Uryan-Uba köyü sakinleri, Mahaçkale, Dağıstan, Aralık 2011. "O npo6neMax pa3geneHHbix HaporoB poccnn" ["Rusya'nın bölünmüş halklarının sorunları üzerine"], FLMKÖ, 24 Haziran 2011. Çatışmanın Azeri tarafından yorumu için bkz "Azerbaycan'daki Rusya Federasyonu Büyük Elçiliği, iki köy üzerinde anlaşma hakkında bir bildiri yayınlıyor", Turan Haber Ajansı, Bakü, 1 Mayıs 2012.

¹⁶⁴ 2011 yılında, Süleyman Kerimov en zengin on dokuzuncu Rus iş adamıydı. "CynenMaH KepnMOB" ["Süleyman Kerimov"], *Forbes Russia* (online).

¹⁶⁵ "npa3gHHHHbiH o geaTegbHoern ®.HHKA" ["FLMKÖ'nin etkinlikleri hakkında bayramlık bir film"], FLMKÖ, 24 Haziran 2011 Magomed Saidov, ".He3rHHbi H aBap^H Tpe6yroT npaB" ["Lezgiler ve Avarlar hak talep ediyorlar"], *Novoye Delo*, 22 Haziran 2012 Ortak konferansın başlığı "Rusya Federasyonu ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasındaki devlet sınırıyla bölünen Lezgi ve Avar halklarının sorunları ve onların bu sorunu çözme yolları üzerine" idi. "PyKOBogrebg ®HHKA AπnŞ KepnMOB H36paH B CoBeT npn npe3ngeHTe P® no Me^HaunoHagbHbiM OTHomeHHHM" ["FLMKÖ başkanı Arif Kerimov Etnik İlişkiler Konseyi başkanlığına seçildi"], FLMKÖ, 7 Haziran 2012.

¹⁶⁶ Bütün Rusya nüfus sayımı 2010, www.perepis-2010.ru. 1,5 ilâ 3 milyon Çerkez Türkiye'de yaşıyor, 80.000 ilâ 200.000'i Suriye'de, 100.000'i Ürdün'de. ["Türkiye'deki Kürtlerin sayısı!"], *Milliyet* (online), 6 Haziran 2008. Çerkezler, Kabardey-Balkarya'daki nüfusun %57,2'si, Karaçay-Çerkezya'daki nüfusun %12'si ve Adıgeya'daki nüfusun %25'ini oluşturuyorlar. Şapşığlar, Krasnodar Krai'nin, Soçi ve Tuapse illerinde yaşıyorlar. Stavropol Krai'de, Kabardeyler yerel Çerkezlerin büyük bir çoğunluğunu oluşturuyor. Buralar, Çerkezlerin sıkışık bir şekilde yerleştiği başlıca bölgeler.

¹⁶⁷ İsmi, Uluslararası Çerkez Birliği – Uluslararası Adıge ve Abhaz – Abaza Birliği. Abaza ve Abhaz milletlerinin Abhaz-Adıge dil grubuna ait olmak üzere Çerkezlerin yakından ilgisi var. Çoğu, Çerkezlerle eş zamanlı olarak Türkiye'ye kaçmış. Kuzey Kafkaslarda ve Abhazya'da (Gürcistan) yaşıyorlar.

¹⁶⁸ Bir kaç yıl boyunca Adıge Khase'nin genç eylemcileri, Çerkez şirketlerinden belli bir miktar finansal destek gören bir etkinlik olan Çerkez Kültür Festivalerini düzenledi. Kriz Örgütü röportajları, Mukhammed Cherkesov, Adıge Khase'nin Karaçay-Çerkezya lideri ve Anatoly Balkarov, Çerkez gençlik eylemcisi, Çerkesk, Mart 2012. "B Agbiree BOCCO3garoTca HapogHHe nepKeccKne nrbpi cpegn Mo^oge^H" ["Çerkez halk oyunları, Adıgeya'da gençlik arasında yeniden kuruldu"], Kafkas Düşümü, 27 Mart 2012. Örnek bir internet sayfası için bkz: www.elot.ru, adygaabaza.ru, adigasite.com, www.adiga.narod.ru, hay-marja.narod.ru, aheku.org, www.djeguako.ru, nart.narttv.com, adygabook.com, ve adygi.ru.

Çerkezlerin isteğinin merkezi Rus İmparatorluğunun kendi atalarına karşı işlediği suçların tanınması. Bazı liderler ve organizasyonlar Moskova'nın, Çerkezleri toplu halde sınır dışı edilmesini soykırım olarak kabul etmesi konusunda ısrar ediyorlar. Diğerleri ise daha yumuşak çözümlerin yeteceğini düşünüyorlar fakat haksızlıkların alenen kabul edilmesi konusunda ısrar ediyorlar. Soykırım talebi halka açık bir şekilde ilk 1990'da telaffuz edildi, sonra 2005'te "Çerkez Kongresi" Adıgeya'da oluşturulduğunda yeniden gündeme getirildi ve Rus başkanıyla Duma'ya iletildi. 2006'da yirmi örgüt çağırısı Avrupa Parlamentosu'na ve tekrar başkana iletildi.¹⁶⁹ Mesele, sınır dışı edilmeden önce geleneksel olarak Çerkezlerin yaşadığı ve çoğunun ayrıldığı liman olan Soçi'nin 2014 Olimpik Kış Oyunlarını kazanmasıyla 2007'de yeni belirginlik kazandı. Açılış töreninin düzenleneceği Krasnaya Polyana, son savaşın 1864'te verildiği sahne ve savaşta Rus zaferini belirten askeri geçidin yapıldığı yerd. Kuzey Kafkasya'yla daha sıkı bağlar tesis etme stratejisinin bir parçası olarak Gürcistan 2011'de Çerkez soykırımını kabul eden ilk devlet oldu.¹⁷⁰

Diğer talepler de Çerkezleri diasporadan ait oldukları ülkeye iade etmek de dâhil olmak üzere, tarihi adaletsizliklerle alakalı. 1999 federal yasası "Rusya'nın yerel halkının" basitleştirilmiş bir süreç doğrultusunda vatandaşlık alabileceğini taahhüt eder.¹⁷¹ 1999 yılında Kosova'dan Adıgeya'ya 200 kişi yerleşti. Suriyeli Çerkezlerin ülkelerine iade edilmesi ise Çerkez hareketleriyle Rus yetkilileri arasında 2011 Aralık ayından beri hâlâ tartışma altında. Onlar 100.000'e kadar Çerkezin ve diğer Kuzey Kafkasyalının Suriye'de yaşadığını ve 200 kadar ailenin terk etme isteklerini dile getirdiğini söylüyor. 11 Şubat 2012'de Adıgeya'nın başkenti Maykop'ta toplanan 1.000 kadar eylemci, ülkeye hızlı geri dönüşü sağlamak için Rus göç yasalarına değişiklikler getirmeyi teklif etti. Federal Göç Servisinin başkanı Konstantin Romadanovsky, bu değişikliklerin büyük hukukî sorunlar oluşturmayacağını söyledi.¹⁷² 300 kadar insan Kabardey-Balkarya'ya ve 100 kadar insan da Adıgeya'ya Ağustos itibariyle taşınmıştı fakat şimdiye kadar Suriyeli Çerkezler toplu göçle ilgileniyor gibi görünmüyorlardı.¹⁷³

Bazı Çerkez liderler özellikle Suriye'den daha fazla geri dönüşe izin verilirse, bu adaletsizliğe çözüm bulmak için bir adım olarak kabul edileceği için soykırım kampanyasını Olimpiyatlardan önce durduracaklarını söylüyorlar. Bazı sıkıntılara çare bulmanın başka bir yolu ise Olimpiyat programında Çerkez kültürüne ait güçlü öğelere de yer vermek. Diğer liderler ise meseleyi, tek bir idari birim altında birleşmek de dâhil olmak üzere devleti kendi milletlerini desteklemek ve rehabilite etmek için özel programlar benimseye yükümlü kılmak için bir yol olarak kabul ediyorlar. Çerkezler 2010'da

¹⁶⁹ 1990 yılında Nalçik'de düzenlenen "Kuzey Kafkas halklarının milli özgürlük mücadelesi ve muhacir sorunu" başlıklı bir konferansın verilerine dayanarak ilgili deyim Çar yanlısı polisler için kullanıldı. 1992 yılında Kabardey-Balkarya Meclisi, Çerkezlerin zorla ülke dışına çıkartılmalarını soykırım olarak kabul etti. 1994 ve 1996 yılları arasında o cumhuriyetin başkanları ve meclisleriyle Adıgeya, Rus Dumasından ve başkanından aynı şeyi yapmasını rica etti. Kriz Örgütü röportajı, Anzor Etleshev, Çerkez eylemci, Çerkessk, Karaçay-Çerkezya, Mart 2012. Soykırımın Rus akademik inkârı için bkz Andrey Epifantsev, "KaBKa3CKaa Bofea: ^eHO^Hg KOTopopo He 6bmo" ["Kafkas Savaşı. Olmayan Soykırım"], Agentstvo politich- eskih novostey, 7 Ekim 2009; "Agbirn go6nBaroTCa nproHa- HH CBBoero ^eHO^Hga" ["Çerkezler soykırımlarının tanınması için çaba sarf ediyorlar"], *Kommersant* (online), 13 Ekim 2006; "AepKecbi no^agoBa^ncb nyTHHy Ha ^pa" ["Çerkezler Putin'e Çar hakkında şikâyetinde bulundular"], Lenta.ru, 20 Kasım 2006.

¹⁷⁰ Kriz Örgütü Avrupa Brifingi Sayı: 65, Gürcistan-Rusya: Komşular gibi Yaşamayı Öğrenmek, 8 Ağustos 2011, sayfa. 9.

¹⁷¹ "Rusya Federasyonu'nun yurt dışındaki vatandaşlarla ilişkisiyle ilgili politikası hakkında" 99-F3 sayılı federal yasa, 24 Mayıs 1999.

¹⁷² "ynacTHHKH BCTpenn B O6^ecTBeHHOH nanare P® npegna- raroT co3gaTb 'gopo^Hyro KapTy' no nepceneHro cooTenecr- BeHHHKOB Ha pogHHy" ["Federal Halk Meclisi toplantısının katılımcıları vatandaşların ülkelerine geri dönmeleri için bir 'yol haritası' oluşturmayı önerdi"], Kafkas Düğümü, 30 Mayıs 2012. "CnpHHCKHe nepKecbi Hy^garoTca B craTyce 6e^eH^" ["Suriyeli Çerkezlerin mülteci statüsü alması gerek"], *Gazeta Yuga* (online), 1 Mart 2012.

¹⁷³ "TeMOH ^Ha penaipnaHTa B Agbiree, Ka6apgHHO-EanKapnH H Tpy3HH CTann npo6neMbi nepKecbKOH o6^HHM CHPHH" ["Adıgeya'da, Kabardey-Balkarya'da ve Gürcistan'da, Ülkesine geri dönenler günü başlığı Suriye'deki Çerkez topluluğunun sorunlarıydı"], Kafkas düğümü, 1 Ağustos 2012, "B Agbiree gna pena- TpaHTOB OTKpOMT Kypcbi pyccKoro a3HKa" ["Adıgeya'da ülkesine geri dönenlere Rusça kurslar sunuldu"], Kafkas Düğümü, 6 Temmuz 2012.

Adıgeya'nın Kuzey Kafkas Federal Bölgesine dâhil edilmemesinden dolayı içerlemiş bir haldeydiler.¹⁷⁴ Karaçay-Çerkezya Cumhuriyeti (KÇC), esasen siyasi etkinliklerinin merkezi ve kendilerinin 1930'lar ile 1940'lar özerkliklerinin sınırları içinde bir Çerkez cumhuriyeti kurmak istedikleri yer olarak kalıyor. Çerkezler, bölgenin çoğunluğunun Karaçay ve Rus olduğu için gerekli temsiliyet ve kaynaklara eşit ulaşım hakkından yoksun bırakıldıklarını hissediyorlar. Aynı zamanda baskı ve asimilasyon dolayısıyla büyük ölçüde yitirmiş oldukları dil ve kültürleri için daha profesyonel dil öğretim yöntemleriyle ve Çerkez medyasının da desteğiyle devletten yardım bekliyorlar.¹⁷⁵

E. KAZAKLARIN AYRI BİR ETNİK GRUP OLARAK TANINMASI

Kazaklar, Rus İmparatorluğunun çeşitli bölgelerinde sıkışık bir hâlde yaşayan ve orduda kendi oluşumlarında hizmet veren özel bir sosyal grup olarak ortaya çıktılar. 16. yüzyılın ikinci yarısında Terek nehri boyunca ilk yerleşimlerinden beri Kuzey Kafkas etnik peyzajının bir parçası oldular.¹⁷⁶ Sömürgeleşmede belirgin bir role sahiptiler, yerel halka karşı düzenlenen askeri harekâtlara katıldılar ve sınır korunmasını sağladılar. Tarihi olarak Kazaklar ve dağlık arazi halkları toprak üzerine savaştı: 1774'te Osmanlıları yendikten sonra Rusya tahkimat yaptı, 36 yeni Kazak yerleşimi (*stanitsa*) kurdu ve Rus soylularına toprak dağıttı bu da Çeçenler, Adıgeliler ve Dağıstan halkları tarafından destek gören ilk başlıca sömürge karşıtı başkaldırlara sebep oldu. 1817 ve 1819 yılları arasında sömürgeleştirme stratejisinin bir parçası olarak, Yermolov, Kazak yerleşimleri ve askerî tabyalar kurdu.¹⁷⁷ Kazaklar yerli halktan insanlarla birbirlerine kız alıp verdi, kültürel motiflerini aldı ve onlara kendilerinin bazı meslekî ve ziraî becerilerini aktardı.

Birlikleri, Bolşevik İhtilalinden sonra terhis edildi ve Sivil Savaş sırasında Kazaklar toplu baskıya maruz kaldı. 1920'li yıllarda en az 45.000 Kazak sınır dışı edilmişti (*Raskazachivanie*, "Kazaksızlaştırma"). Kazak toprakları milli cumhuriyetlere dâhil edilmişti, alanlar başlıca Çeçen ve İnguş köylülerine nakledilmişti ve yerleşim yerlerinin isimleri değiştirilmişti. Bazı gruplarla özellikle Çeçenler, İnguşlar ve Kabardeyleler ilişkiler Sovyet dönemi boyunca karmaşıktı ve bazen büyük çatışmalara ve cinayetlere sebebiyet veriyordu. 1992'de, Sovyet zamanları boyunca devletin terörüne maruz kalan Rus Kazakları rehabilite edildi.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Kriz Örgütü röportajı, Çerkez eylemci Anzor Etleshev, Çerkessk, Karaçay-Çerkezya, Mart 2012. "AepKeccKaa Monoge^b CeBepHoro KaBKa3a npegnaeT co3raTb HOByro pecny6nnKy" ["Kuzey Kafkaslardan Çerkez gençliği yeni bir Cumhuriyet kurmayı teklif ediyor"]; "Mypar Eep3eroB: 'EgnHaa ^epKecna aBnaeTca KOHCTHTy^HOHHIM npaBOM nepKeccKoro Hapora'" ["Murat Berzegov: 'Birleşik bir Çerkezya, anayasa Çerkez halkının ulusal hakkı'"], hem Kafkas Düğümü, 17 Temmuz 2010.

¹⁷⁵ Cumhuriyet talebi 1990'ların başında dile getirildi ve 2010 yılında Çerkessk'de düzenlenen Çerkez Kongesinde yeniden canlandırıldı."Pe3o- nro^Ha ^pe3BbraanHoro cbe3ra nepKeccKoro Hapoga OTP" ["Karaçay-Çerkezya Cumhuriyeti, Çerkez Halkı Olağanüstü Kongresi kararları"], Kafkas Düğümü, 5 Haziran 2010. Kriz Örgütü röportajları, Mukhammed Çerkesov, Karaçay-Çerkezya'da, Adıge Khase lideri, Çerkessk, Mart 2012; Anzor Etleshev, Çerkez eylemci, Çerkessk, Karaçay-Çerkezya, Mart 2012.

¹⁷⁶ İlk yerleşimciler çoğunlukla Orta Rusya'dan gelen göçmenlerdi, bazıları kölelikten kaçan köylülerdi, bazıları ise kovuşturmadan kaçan suçlulardı

¹⁷⁷ M. Bliyev and V Digoyev, *KaeKa3CKan eoüna [Kafkas Savaşı]* (Moskova, 1994), sayfa. 174.

¹⁷⁸ Kazaklar Sivil Savaş sırasında çoğunlukla Beyazlardan taraf oldular. Bunun sonucu olarak, binlerce kişi öldürüldü ve on binlercesi köylerinden kovuldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında, bazı Kazaklar, Almanya tarafında savaştı, bu da baskıya yeni bir sebep oldu. Rus Yüce Divanı'nın 3321-1 sayılı, "Kazakların rehabilitasyonu ile ilgili" kararı 16 Temmuz 1992. Kazakların baskısı hakkında daha fazla bilgi için, bkz Pavel Polyan, *He no ceoetü eone: uc- mopuM u ^eo^pa^uM npunydu menbubvz Mu^pa^uü e CCCP [İstek dışı olarak: SSCB'de zorunlu göçün coğrafyası ve tarihi]* (Moskova, 2001), sayfa. 53-54.

1990 yılında Vladikavkaz'daki Terek Kazakları Kongresi'nde (Kazak Dairesi) hareketin yeniden canlanması başladı.¹⁷⁹ Kazaklar silah taşımak için izin talep ettiler ve Çeçenistan'dan "tarihi olarak Kazak olan" Naursky ve Shelkovskoy bölgelerini Stavropol Krai'de birleşip kontrolleri altına almak istediler. 1991 yılı sonbaharında bir Terek Kazak Cumhuriyeti ilan ettiler ve daha sonra bir Sovyet cumhuriyeti olmasını ümit ettikleri Rusya'nın Güneyindeki Kazak Cumhuriyetler Birliğini başkenti Novoçerkassk olmak üzere kurdular. Sovyetler çöktükten sonra, bazı bölgesel kavgalarda savaştılar.¹⁸⁰

Günümüzde Terek Kazaklarının başlıca talebi hükümet mevkilerine ve devlet görevlerine daha iyi erişimle arazi ihtilaflarının çözümü de dâhil olmak üzere tüm hak ve ayrıcalıklara sahip olarak yerli bir etnik grup olarak tanınmak.¹⁸¹ Kendilerinin Kafkaslarda Rus millî çıkarlarını gözetmek, ayrılıkçılığı önlemek ve bütünleşmeyi kolaylaştırmada özel bir tarihi rolleri olduğuna inanıyorlar. "Eğer biz gitseydik, Rusya bu bölgeyi kaybedecekti. Örneğin, Kazaklar olmasaydı Kabardey-Balkarya çökecekti. Bir eylemci "Rus hükümeti yerel gerginlik ve çatışmaları çözmeye yardım etmek için bizim bağlantılarımızı ve bizim yerel sosyal başkentimizi kullanmalı" dedi. Bununla beraber, bazı liderlerin diğer Kafkas halklarına karşı çok hoşgörüsüz fikirleri var.¹⁸²

Çoğu genç kazak, adaletsiz toprak dağılımı ve yetersiz devlet yardımından kaynaklanan fırsat eksikliği olarak tabir ettikleri şeyden dolayı bölgeyi terk ediyor. Geleneksel Kazak topraklarının sık sık büyük şirketlere kiraya verildiği söyleniyor, bu yüzden Kazaklar kendi becerilerini ileri tarım şirketleri düzenlemek için kullanamıyorlar.

Bazıları kendi birimleri olan Kazak Ordularında askerlik yapmaya devam etmek istiyorlar. Diğerleri ise devletin askeriyesine hiçbir şekilde katılmak istemiyorlar. 2009 yılında özel bir Kazaklar Başkanlık Konseyi kuruldu; 2010 yılında on bir Kazak Ordusuna kendi bayrak ve amblemleriyle özel bir üniforma verildi ve Kazak dereceleri koyuldu. 2012 Ocak ayında Kazaklara taarruz silahı taşıma hakkı

¹⁷⁹ "KpaTKaa xpoHHKa нсTopnn Ka3aneцBa B gaTax" ["Kazak geçmişinin tarihlerle kısa bir vaka-i namesi"], Terek Kazaklarının resmî sitesi, Terkv.ru. "Tekrar karşılaşmak bir zevkti. 1920'li yıllarda Kazak [milliyetinin] kaldırılmasının ardından, hepimiz Rus olarak kayıtlara geçmiştik. Başına "kızıl" kelimesi eklenmeden "Kazak" sözcüğü 70 yıl boyunca telaffuz edilemedi". Kriz Örgütü röportajı Mikhail Klevtsov, eski Kazak *atamanı*, Kotlyarevskaya köyü sakini, KBC. 2002'deki bütün Rusya çapındaki nüfus sayımı ilk kere sayıları 140.028 kişiyi bulan etnik grup olan Kazakları da dâhil etti. Bununla beraber, Kazak eylemcilere ve bazı uzmanlara göre, Rusya'da yaşayan yedi milyon Kazak var; tek başına askerî Kazak derneklerine kayıtlı olanların sayısı 700.000'den fazla. "MegBegeB nognucaj pag yKa3oB, ynop- goHHBaro^nx geaTejbHocrb Ka3aneцTBa" ["Medvedev Kazakların etkinliklerini düzenleyen bir dizi kararname imzaladı"], Inosmi. ru, 11 Şubat 2010.

¹⁸⁰ Mineralnye Vody'de Dördüncü Kazak Kongresinde talepler dile getirildi. Aynı zamanda, 700 kadar Kazak demir yolu hatlarını ve hava alanının yolcu terminal binasının girişini birkaç saat olmak üzere kapattı. "XpoHojorna TepcKopo Ka3aneцTBa coBpeMeHHocrn" ["Modern Terek Kazaklarının kronolojisi"], Kazak İnozemtsevo Topluluğu, cossackinozemcevo.ru. Çeçenistan, 88 üzerinden 24 ile Kuzey Kafkasya'daki en fazla tarihi Kazak yerleşimini içinde barındırıyor. "Bo3po^geHne Ka3aneцTBa" ["The revival of the Cossacks"], Belgorod Kazak Departmanı, kazak31.ru, 15 Ocak 2011. Kazaklar, Transdinyester'de, Abhazy'a'da, İnguş-Osetya çatışmasında ve yine Rusların tarafında olmak üzere Çeçen ve 2008 Rus-Gürcü savaşında savaştılar. "OceTHHo-HHiym- CKnn KOH^JIKT: нсTopna u coBpeMeHHocTb" ["Osetyalı İnguş karmaşası: geçmiş ve şu an"], Politcom.ru, 30 Ekim 2007; "Ka3aKu Bbi6nparoT Me^gy Bojen u rocygapcTBOM" ["Kazaklar devlet ve özgürlük arasında tercih yapıyor"], Infox.ru, 27 Ağustos 2009

¹⁸¹ "Yüz yıllar boyunca, dağlarda yaşayarak, yerli halkla kız alıp verdik ve ayrı bir kültür oluşturduk, bunun böyle kabul edilmesi gerekiyor". Kriz Örgütü röportajı, Mikhail Klevtsov, eski Kazak atamanı, Kotlyarevskaya, Kabardey-Balkarya, Mart 2012. Kazaklar aynı zamanda bir etnik azınlık grubu olarak özel öğrenci kontenjanı gibi bazı önceliklere sahip olmak istiyorlar.

¹⁸²Ibid. 1990'lı yıllarda Terek Kazak Ordusu'nun (TKO) Pyatigorsk biriminin liderliği daha sonradan yasaklanan Rus Millî Birlik Partisiyle eşleştirilmişti. Pyatigorsk'daki ataman Kuzey Kafkasya'daki etnik kökenli Ruslar için koruma önlemleri talep ettiklerini söylemişti. Kriz Örgütü röportajı, Mikhail İnkovtsov, Mart 2012.

ve belediyelerle devlet kurumlarını korumak için güvenlik şirketleri kurma hakkı verildi.¹⁸³ Ek yasal önlemler kendilerinin devlet hizmetindeki özel rollerini garantiledi. Fakat Kazaklar, bunların sadece iyi niyet hareketleri olduğunu ve devletin aslında kendilerini gerçekten desteklemediğini söylüyorlar: "Geçtiğimiz son yirmi yıl içinde, federal hükümet sadece bizimle oynuyor; bize Kremlin'de Standart Terek Kazak Ordusu [unvanını] veriyor fakat bu toprak ihtilafını çözmiyor. *Stanitsa*, Kazaklar'a göre toplumsal bir dayanak. Kazakları arazi sahiplerinden ucuz emekçilere dönüştürmek muhtemel bir çıkar stratejisi".¹⁸⁴

Fakat Kazaklar da aynı zamanda etnik kökenler arası gerginlik yaratmada araç olarak kullanılma riskini taşıyorlar. 2012 Ağustos ayında, Krasnodar Krai valisi Alexander Tkachev, komşu Kuzey Kafkas bölgelerinden göçü önlemek amacıyla bölgesel hükümet fon kaynaklı yardımcı Kazak askerî birliklerinin kurulmasını emretti. Kazaklara, "dışarıdan gelenleri", kendilerine "rahat olmayan" yaşam koşulları oluşturarak "def etmelerini" tembihledi. Şimdilik, Kazaklar silahsız olacak ve yerel polislerle beraber görev yapacaklar fakat çoğu bunu çok tehlikeli bir gelişme olarak görüyor.¹⁸⁵ Etnik kültürler arası kavgalar zaten bölgede sık sık yaşanıyor ve 21 Temmuz'da Stavropol Krai'nin güneyinde Kazaklarla çıkan bir çatışmada iki Kafkaslı öldü. Bir de bu duruma silahları eklemenin ölü bilançosunu katlayarak artırması muhtemeldir.

VI. SONUÇ

Kuzey Kafkasya'nın Rusya'nın geri kalanıyla gerçek bir şekilde birleşmesi, ülkedeki güvenlik ve sağlıklı etnik ilişkiler için gereklidir. Şiddetin Çeçenistan'dan komşu cumhuriyet ve bölgelere yayılması, askeri, sivil ve direnişçiler arasında yüksek sayıda kayıplar ve ülke çapında çarpıcı bir biçimde kötüye giden etnik ilişkiler Moskova'nın ölümcül çatışmanın temelinde yatan sebeplerle başa çıkmak için yeni ve daha etkili yaklaşımlar bulması gerektiğine işaret ediyor.

Kalkınmada önemli ilerleme kaydetmesine rağmen Çeçenistan'ın hâlâ daha, şeffaf hükümet, siyasi çoğulculuk, hukukun üstünlüğü ve kadın haklarını güvence altına alma konusunda bir sorunu vardır. Şehirlerindeki kalkınmaya, altyapıya ve ekonomiye yatırım mesuliyeti, Çeçen ekonomisine büyük ölçüde opak ve yoğun bir bağlılık olarak gördükleri şeyden nefret eden Rus ve Kuzey Kafkaslı milliyetçilerin arasında gerginliklerin alevlenmesini önleme açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Bununla beraber, bütün Kuzey Kafkasya boyunca, milli hareketlerin açıkça ortaya koyduğu çözümlenmemiş etnik çatışmalar ve gerginlikler, toprak ve arazi ihtilafları, cevap bulunamamış eski ve yeni etnik sıkıntılar direnişi körüklüyor ve dini radikalciliğe uygun zemin hazırlıyor. Bu raporda çeşitlilik ve etnik kökenle alakalı anahtar meseleler kısaca incelendi. Bu meseleleri ele almak şu anki silahlı çatışmanın temelinde yatan çoğu sebebin kökünü kazımaya yardımcı olacaktır. Bölgede yeni bir milliyet siyasetini şekillendirebilmeye yardımcı olmak için etnik kökenler arası ihtilaflar üzerinde alan kaynaklı ve geniş

¹⁸³ 2010 yılından bu yana Kazaklar Stavropol Krai polisi ile korundu. "В Крае введены совместные патрули полиции и Кавказцев", Caucasian Knot, 6 Aralık 2010, "Починили Кавказцев на территории Ставрополья" ["Rus Kazakları silah taşımaya izin verildi"], *Pravda*, 26 Ocak 2012.

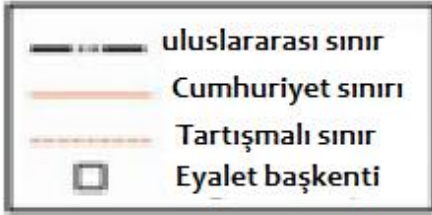
¹⁸⁴ Kriz grubu röportajı, Mikhail Klevtsov, eski Kazak atamanı, Kotlyarevskaya, Kabardey-Balkarya, Mart 2012. "Кавказцы добились свободы и выбора между государством" ["Kazaklar özgürlük ve devlet arasında seçim yaptılar"], Infox.ru, 27 Ağustos 2009; "Паспорта не выдадут казакам" ["Başkan kararname ile Kazaklar meseleleri üzerine Konsey kurdu"], Federasyon Başkanının ve Devletin Websitesi. kremlin.ru, 12 Ocak 2009; "не выдадут паспорта казакам" ["Başkan, RUSYA FEDERASYONU KAZAK TOPLULUKLARININ DEVLET KAYITLARINDA LİSTELENEN Kazak Askerî Birliklerinin amblem ve Bayraklarının oluşturulmasına yönelik kararnameyi imzaladı."], ibid; "Починили Кавказцев на территории Ставрополья" ["Rus kazakları'nın Silah taşımaya izin verilir mi?"], *Pravda* (online), 26 Ocak 2012. 1995 ve 1996'da, Kazak derneğin statüsüne ilişkin kararnamelerde dernek üyelerini kamu hizmetine yönlendirmek ve birtakım ekonomik faydalar sağlamak amaçlanmıştır. "Ka3aKn" ["The Cossacks"] Litsa Rossii [Fac- es of Russia"], www.rusnations.ru/etnos/cossack (n.d.).

¹⁸⁵ Yönetmelik no. 656-r, "On the organisation of the Cossack brigades involved in peacekeeping in Krasnodar Krai (Krasnodar Krai'deki barışı koruma operasyonlarına katılan Kazak Tugayı Organizasyonu", 14 Ağustos 2012, Garant.ru. "Ткачев объединит казаков" ["Tkaçov Kafkaslar üzerinden Kuban'ı koruyacaktır: the Cossacks unites tarafından oluşturulmuştur], NEWSru.com, 3 Ağustos 2012.

kapsamlı bir politika araştırması yapılmasına gerek vardır. Hükümet gerginlik yaşanan bölgeleri yakından izlemeli, hassas ve etnik olarak karışık olan topluluklarda hükümet mevkileri de dâhil olmak üzere işlere ve yerel yasaların uygulanmasına eşit erişim imkânı sağlamalıdır.

Aynı zamanda yayımlanan eş bir rapor geleneksel ve kökten dinci İslamın bölgede ortaya çıkması, cihattan ilham alarak ortaya çıkan direnişin özellikleri ve hükümetin direnişle mücadele çabaları hakkında daha fazla arka plan bilgisi sunmaktadır. Kargaşanın sadece sert güvenlik önlemleriyle üzerinden gelinebileceğini değil aynı zamanda özellikle siyasi, hukuki ve ekonomik kurumların ve uygulamaların yozlaştığı bir ortamda yerel halkın kalbini kazanan ve aklına ters düşmeyen uygun farklı seçenekler belirlemenin de ne kadar zor olduğunu da örneklerle gösterecektir. Kriz Örgütü, Kuzey Kafkaslarla ilgili bu giriş serilerini 2013 yılının başlarında tamamlayacağı üçüncü raporunda Rus hükümetine ve ortaklarına tavsiyeler sunacaktır. **Moskova/İstanbul/Brüksel, 19 Ekim 2012**

EK A: KUZEY KAFKASYA HARİTASI

EK B: KISALTMALAR DİZİNİ

ÖSSC	Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
TME	Terörle Mücadele Eylemi
FLMKÖ	Federal Lezgi Milli-Kültürel Özerkliği
FSB	Federal Güvenlik Güçleri (Federalnaya Sluzhba Bezopasnosti)
ÜİM	Ülke İçi Mülteci
KBC	Kabardey-Balkarya Cumhuriyeti
KÇC	Karaçay-Çerkezya Cumhuriyeti
MKP	Zorunlu olarak göç ettirilen kişiler için yapılmış sıkışık yerleşimler (Mesta Kompaktnogo Prozhivaniya)
MÜ	Meclis Üyesi
MVD	İç İşleri Bakanlığı (Ministerstvo Vnutrennykh Del')
MTMK	Milli Terörle Mücadele Komitesi
KKFB	Kuzey Kafkas Federal Bölgesi (Çeçenistan, Dağıstan, İnguşetya, Kabardey-Balkarya, Karaçay-Çerkezya, Kuzey Osetya ve Stavropol Krai olmak üzere)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
PVR	Geçici Yerleşim Merkezleri (Punkt vremennogo razmeschenia)
RF	Rusya Federasyonu
RSFSC	Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
TKO	Terek Kazak Ordusu

Adet

Yerel görenek

kuralları. **Ataman**

Kazak lideri, bir Kazak askeri biriminde ulaşılabilecek en yüksek askeri derece.

Du 'a

Allah'a toplu yakarış.

Familyalar

İnguşetya, Kuzey Osetya, Kabardey-Balkarya ve Karaçay-Çerkezya'daki klan altı aile birimleri.

Farz

Şeriata göre, Müslümanların yükümlülükleri iki türdür: *Farz-ı kifaye*'de bazıları muaf tutulurken, *ümmetteki* bazı Müslümanların yapması yeterlidir; *Farz-ı ayn* ise her Müslümanın toplumsal adaletsizliğin üstesinden gelme ve İslâmı yayma ve koruma çabaları. Daha geniş bir anlamı olsa da, bu terim genellikle, militan eylemcilerle özdeşleştirilmiştir.

Krai

Rusya Federasyonundaki bir toprak idari birim kategorisi.

Küfür

Allah'ın varlığını ve birliğine inanmama.

Kutanlar

Sovyet dönemlerinde dağlardan aşağılara inen çobanlara verilen uzak otlaklarda büyükbaş hayvan yetiriciliğiyle özdeşleşmiş, ovalarda geçici yerleşimler. Çoğu *kutan* şimdi kalıcı yerleşimlere dönüştü fakat genellikle hâlâ kayıt dışılar.

Lezginka

Geleneksel Kafkas dansı.

Medrese

Dini üniversite veya

okul.

Meclis

İslam'la dilsel veya kültürel bağlantıları olan ülkelerde temsili veya yasama toplantısı.

EK C: TERİMLER SÖZLÜĞÜ

istisnasız yapması gereken (dua gibi) şahsi yükümlülüğüdür.

Fetva

İslam âlim(ler)inin yayınladığı hukuki görüşler.

Fıkıh

İslam içtihatı ve ilahiyatla ayrılmaz bir biçimde bağlı olan toplumsal davranış kuralları bütünü.

Fitne

Düzensizlik, toplumsal kargaşa, aynı zamanda bölünme

Gazve

İslam uğruna silahlı

mücadele.

Hac

İslam'ın beş farzından olan Mekke'yi ziyaret etme.

İlahi

Genellikle tek veya koro halinde erkek sesinin söylediği ve müzik aletleri tarafından eşlik edilmeyen İslami şarkılar.

Pan-Türkçülük

1880'li yıllarda, önemli derecede Türki diller konuşan nüfusu barındıran ülkelerin (başlıca Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu, Çin ve Yunanistan) Türk aydınları arasında Türkî toplulukların dilsel, kültürel ve ruhani müştereklikler temelinde kültürel ve siyasi olarak birleştirilmesi amacıyla ortaya çıkan hareket.

Kadı

İslami yargıç ve yetkili.

Hulefa-i Raşidin

Hz. Muhammed'in 632 yılında vefat etmesinden sonra İslam topluluğunun ilk dört halifesi (Ebu Bekir, 'Ömer, 'Osman ve 'Ali). Bu halifelerin dönemleri, özellikle Selefiler tarafından saygıyla bahsedilen "Asr-ı Saadet" olarak kabul edilmektedir.

Cumhurbaşkanı

Rusya Federasyonunu oluşturan cumhuriyetlerdeki en üst makam. 2010 yılına kadar cumhurbaşkanı başkan unvanıyla anılıyordu.

Cemaat

Ortak dini ayinler, İslami çalışmalar ve karşılıklı yardımlaşma amacıyla birleşen Müslüman toplulukları. Aynı camiye giden veya aynı toprak bütünlüğü ilkesinde belli bir dini dogmaya bağlılık gösteren müminlerden bahsetmek için de kullanılabilir.

Kuzey Kafkas direnişi bağlamında bu deyim aynı zamanda sabotaj düzenlemek ve görevlere karşı çıkmak amaçlı kurulmuş yerel birimlerden bahsetmek için de kullanılmıştır.

Cihad

Allah yolunda özenle ve sebat ederek çalışma. Kişinin kendi günahları ve

Şeriat

Kuran, *Sünnet*, ve *fıkıha* dayanan, Müslüman hayatının büyük bir kısmını kapsayan İslam'ın bir dizi yasal, ahlaki, etik ve dini emirler bütünü, İslam yasası.

Şura

Danışma konseyi ve meclisi

Stanitsa

Kazak yerleşimi

Sufilik

8. ve 9. yüzyılda Sufi topluluğu içerisinde ortaya çıkan ve sonradan 10. ve 12. yüzyıllarda ayrı bir dini ve felsefi bir doktrin olarak şekillenen İslam'ın mistik ve münzevi bir kolu. Sufilik ayrı kardeşliklerden (*tariqa*) oluşur. Sufi müritleri, genellikle Allah lafzını içeren dua şekillerinin devamlı zikredilmesinden ibaret olan çeşitli tefekkür yöntemleri uygular.

Tarikat

Allah'a ulaşma yolu; aynı zamanda Sufi kardeşlikleri.

Teip

Klan, baba tarafından akrabalığı bulunan grup (Çeçenistan, İnguşetya).

Mezheb

Müslüman hukuk ve içtihat ekolü.

Mekteb

Temel İslam dersleri veya İslami ilkokul.

Maslat

Uzlaş.

Müftü

Kıdemli din adamı; Rusya'da, Müslüman heyetinin ruhani lideri.

Mürid

Sufilikte: takipçi, Sufi şeyhinin (*mürşid*) öğrencisi.

Mürşid

Sufilikte: rehber veya öğretmen. Sufilik yolu, bir öğrencinin bir öğretmene bağlılık yemini (*bi'at*) etmesiyle başlar. Sonra onun müridi olur.

Naibstvo

19. yüzyılda Kuzey Kafkas İslamî Devleti "İmamlık"ta bir il.

Selefilik (Selefi)

İlk müslüman sahabilerin ve atalarının (*arapçası: es-selef-i salihun*) inancı ve hayatına odaklanmayı ön gören ve sonradan çıkarılan bütün dini uygulamaları sapkınlık olarak gören Müslüman dini liderlerini ve takipçilerini birleştiren İslam'ın bir kolu. Selefilik, ermişlere hürmeti ve yerel geleneklerin İslami uygulamalara dâhil edilmesini reddeder ve kadınlarla erkekler için sıkı İslami giyim kuralları koyarak Kuran'ın harfi harfine uygulanmasını talep eder. *Mezheplerin* kurucularının otoritesini (şeriat ekollerini) kabul eder fakat sadece *Kur'an* ve *Sünnet*'e dayalı tek bir hukuk ekolü olması gerektiğini söyler.

Şehit

Bu deyim, hayatlarını dini bir emri yerine getirmek üzere vermiş veya kendi ülkelerini veya İslamı savunma ya da ailelerini korumak amacıyla

Ümmet

İslam'da bu deyim ülke, sınır, milliyet vb. gözetmeksizin Müslümanlar topluluğuna dalalet eder.

Vilayet

Bölge veya il. Kuzey Kafkasya'da direnişin bölgesel alt birimleri.

Vrd

Bir Sufi *tarikatinin* alt birimleri. **Vahabilik** Özellikle, Suudi Arabistan'da Muhammed bin Abdül-Vahhab el-Tamimi'nin (1703 - 1792) müritleri, kökten dinci Müslümanları tabir etmek için kullanılan bir terim. Bu deyim Kuzey Kafkasya'da Selefi'lere hakaret amaçlı kullanılmaktadır. Selefi âlimlere göre, bu deyim hararet amaçlı bir isim olarak icat edilmiştir ve İslami hareketler ve partilerin kendileri tarafından hiçbir zaman kullanılmamıştır.

EK D

KUZEY KAFKASYA'DAKİ ETNİK GRUPLAR VE NÜFUSLARI

Abazalar	36.919
Adigeler	107.048
Ermeniler	20.5856
Avarlar	863.884
Azeriler	150.782
Balkarlar	108.577
Çeçenler	1.335.183
Çerkezler	61.592
Dargiler	539.686
Gürcüler	16.621
İnguşlar	415.169
Kabardeyler	498.446
Karaçaylar	209.922
Kumuklar	460.049
Laklar.....	161.276
Lezgiler	393.140
Nogaylar	81.511
Osetyalılar	479.947
Ruslar	3.178.128
Rutullar	27.849
Tabasaranlar	127.455
Tatarlar.....	18.207
Tatlar	455
Türkler.....	29.251

Kaynak: 2010 Rus nüfus sayımı

EK E:

ULUSLARARASI KRİZ ÖRGÜTÜ HAKKINDA

Uluslararası Kriz Örgütü (Kriz Örgütü), bağımsız, kar amacı gütmeyen, beş kıtada 130 kadar personeli olan, ölümcül çatışmaları önlemek ve çözüm getirmek amaçlı, alan bazlı inceleme ve yüksek düzeyde müdafaa yoluyla çalışan bir sivil toplum kuruluşudur.

Kriz Örgütünün yaklaşımı saha araştırmasına dayanır. Siyasi analizciler, şiddetli bir çatışmanın patlak vermesi, tırmanışa geçmesi veya tekrarlaması muhtemel ülkelere veya yakınlarına yerleştirilir. Sahadan topladıkları bilgi ve değerlendirmelere dayanarak uluslararası anahtar karar alıcıları hedef alan pratik tavsiyeler içeren analitik raporlar üretir. Kriz Örgütü aynı zamanda dünya etrafındaki en belirgin çatışma veya muhtemel çatışma durumları hakkında kısa ve öz güncel bilgiler içeren on iki sayfalık aylık bir bülten olan *Kriz İzleme*'yi de yayımlar.

Kriz Örgütünün raporları ve brifing metinleri yaygın olarak e-mail ile dağıtılır ve eş zamanlı olarak internet sitesine de, www.crisisgroup.org konur. Kriz Örgütü, kendisinin kriz analizlerini vurgulamak ve politika emirlerine destek sağlamak için basın da dâhil olmak üzere hükümetlerle ve onları etkileyenler ile yakından çalışır.

Siyaset, diplomasi, iş ve basın alanlarından belirgin isimleri içinde bulunduran Kriz Örgütü Heyeti, dünya etrafında üst düzey politika belirleyicilerin dikkatine raporları ve tavsiyeleri getirmeye yardımcı olmayla doğrudan ilgilenir. Kriz Örgütü'ne eski A.B.D. devlet müsteşarı ve büyükelçisi Thomas Pickering başkanlık eder.

2009 Temmuz ayından beri başkanı ve yöneticisi, eski Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri ve Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi başsavcısı Louise Arbour olmuştur.

Kriz Örgütünün uluslararası karargahı Brüksel'dedir ve örgütün 34 yerde ofisi veya temsilciliği vardır; bunlar: Abuja, Bangkok, Pekin, Beyrut, Bişkek, Bogota, Bujumbura, Kahire, Dakar, Şam, Dubai, Gazze, Guatemala, İslamabad, İstanbul, Jakarta, Kudüs, Johannesburg, Kabil, Katmandu, Londra, Moskova, Nairobi, New York, Port-au-Prince, Priştine, Rabat, Sanaa, Saraybosna, Seul, Tiflis, Trablusgarp, Tunus ve Washington DC'dir. Kriz Örgütü şu anda, dört kıta boyunca, çatışmaların devam ettiği veya çatışma çıkması muhtemel 70 alanı kapsamaktadır Bunlar; Afrika'da, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Fildişi Sahili, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Eritre, Etiyopya, Gine, Gine-Bissau, Kenya, Liberya, Madagaskar, Nijerya, Sierra Leone, Somali, Güney Sudan, Sudan, Uganda ve Zimbabve; Asya'da, Afganistan, Burma/Birmanya, Endonezya, Kaşmir, Kazakistan, Kırgızistan, Malezya, Nepal, Kuzey Kore, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka, Tayvan Boğazı, Tacikistan, Tayland, Timor-Leste, Türkmenistan ve Özbekistan; Avrupa'da, Ermenistan, Azerbaycan, Bosna Hersek, Kıbrıs, Gürcistan, Kosova, Makedonya, Kuzey Kafkasya, Sırbistan ve Türkiye; Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da, Cezayir, Bahreyn, Mısır, İran, Irak, İsrail-Filistin, Ürdün, Lübnan, Libya, Fas, Suriye, Tunus, Batı Sahra ve Yemen; Latin Amerika ve Karayipler'de, Kolombiya, Guatemala, Haiti ve Venezuela.

Kriz Örgütü büyük ölçüde hükümetlerden, enstitü kurumlarından ve özel kaynaklardan finansal destek alır. Aşağıda adı geçen hükümet birimleri ve kuruluşlar geçtiğimiz yıllarda Kriz Örgütüne fon sağlamıştır: Avustralya Uluslararası Kalkınma Kurumu, Avustralya Dış İşleri ve Ticaret Birimi, Avusturya Kalkınma Kuruluşu, Belçika Dış İşleri Bakanlığı, Kanada Uluslararası Kalkınma Kurumu, Kanada Uluslararası Kalkınma ve Araştırma Merkezi, Kanada Dış İşleri ve Uluslararası Ticaret, Danimarka Krallığı Dış İşleri Bakanlığı, Hollanda Dış İşleri Bakanlığı, AB Komisyonu, Finlandiya Dış İşleri Bakanlığı, Alman Federal Dış İlişkiler Ofisi, İrlanda Yardım Kuruluşu, Lihtenştayn Prensiği, Lüksemburg Dış İşleri Bakanlığı, Yeni Zelanda Uluslararası Kalkınma Kuruluşu, Norveç Krallığı Dış İşleri Bakanlığı, İsveç Uluslararası Kalkınma Kuruluşu, İsveç Dış İşleri Bakanlığı, İsviçre Federal Dış İşleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Dış İşler

Bakanlığı, Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Birimi, A.B.D. Uluslararası Kalkınma Kuruluşu.

Aşağıda adı geçen enstitü ve özel kuruluşlar geçtiğimiz yıllarda Kriz Örgütüne fon sağlamıştır: Adessium Kuruluşu, New York Carnegie Kuruluşu, Hayır Müessesesi, İhtiyarlar Vakfı, Henry Luce Vakfı, William ve Flora Hewlett Vakfı, İnsani Birlik, Av Alternatifleri Fonu, John D. & Catherine T. MacArthur Vakfı, Açık Toplum Enstitüsü, Saban Demiri Fonu, Rockefeller Kardeşler Fonu ve VIVA Güven.

Ekim 2012

EK: F

2009'DAN BERİ KRİZ ÖRGÜTÜNÜN AVRUPA'DAKİ RAPOR VE BRİFİNGLERİ

Balkanlarda

- Makedonya'nın İsmi: Çıkmazı Açmak*, Avrupa Brifingi Sayı: 52, 12 Ocak 2009 (ayrıca Arnavutça ve Makedonca olarak da mevcut).
- Bosna'nın Yarım Kalan Geçiş: Dayton ve Avrupa arasında*, Avrupa Raporu Sayı: 198, 9 Mart 2009 (ayrıca Sırpça olarak da mevcut).
- Kosova'ya Sırpların Birleştirilmesi: Tehlikeyi Göze Almak*, Avrupa Raporu Sayı: 200, 12 Mayıs 2009.
- Bosna: Mostar'da Siyasi Olgunluğun Sınavı*, Avrupa Brifingi Sayı: 54, 27 Temmuz 2009.
- Kosova: Ştirpçe, bir Sırp kuşatması modeli mi?*, Avrupa Brifingi Sayı: 56, 15 Ekim 2009 (ayrıca Arnavutça ve Sırpça olarak da mevcut).
- Bosna'nın Çifte Krizi*, Avrupa Brifingi Sayı: 57, 12 Kasım 2009.
- Bağımsız Kosova'da Hukukun Üstünlüğü*, Avrupa Raporu Sayı: 204, 19 Mayıs 2010 (ayrıca Arnavutça ve Sırpça olarak da mevcut).
- Uluslararası Adalet Divanı'nın Kararından sonra Kosova ve Sırbistan*, Avrupa Raporu Sayı: 206, 26 Ağustos 2010 (ayrıca Arnavutça ve Sırpça olarak da mevcut).
- Bosna Hersek Federasyonu – Karşılıklı bir Kriz*, Avrupa Raporu Sayı: 209, 28 Eylül 2010 (ayrıca Boşnakça olarak da mevcut).
- Bosna: Avrupa'nın Harekete Geçme Vakti*, Avrupa Brifingi Sayı: 59, 11 Ocak 2011 (ayrıca Boşnakça olarak da mevcut).
- Kuzey Kosova: Uygulamada Çift Egemenlik*, Avrupa Raporu Sayı: 211, 14 Mart 2011.
- Bosna: Devlet Kurumları Saldırı Altında*, Avrupa Brifingi Sayı: 62, 6 Mayıs 2011 (ayrıca Boşnakça olarak da mevcut).
- Makedonya: Çatışmadan On Yıl Sonra*, Avrupa Raporu Sayı: 212, 11 Ağustos 2011.

- Bosna: Republika Srpska Ne İstiyor?*, Avrupa Raporu Sayı: 214, 6 Ekim 2011 (ayrıca Boşnakça olarak da mevcut).
- Denetlenmemiş Brcko*, Avrupa Brifingi Sayı: 66, 8 Aralık 2011 (ayrıca Boşnakça olarak da mevcut).
- Kosova ve Sırbistana: Birazcık İyi Niyet Uzun Mesafe Kaydedebilir*, Avrupa Raporu Sayı: 215, 2 Şubat 2012.
- Bosna'nın Kördüğümü: Anayasal Reform*, Avrupa Brifingi Sayı: 68, 12 Temmuz 2012 (ayrıca Boşnakça olarak da mevcut).
- Kosova'yı Serbest Bırakmak: Meydan Okumalarla Başa Çıkmak*, Avrupa Raporu Sayı: 218, 10 Eylül 2012.

Kafkaslar

- Gürcistan-Rusya: Hâlâ Güvensiz ve Tehlikeli*, Avrupa Brifingi Sayı: 53, 22 Haziran 2009 (ayrıca Rusça olarak da mevcut).
- Dağlık-Karabağ: Zorluğu Aşmak*, Avrupa Brifingi Sayı: 55, 7 Ekim 2009.
- Abhazya: Bağımlılığı Güçlendirmek*, Avrupa Raporu Sayı: 202, 26 Şubat 2010 (ayrıca Rusça olarak da mevcut).
- Güney Osetya: Tanınma Yükü*, Avrupa Raporu Sayı: 205, 7 Haziran 2010 (ayrıca Rusça olarak da mevcut).
- Azerbaycan: Hassas İstikrar*, Avrupa Raporu Sayı: 207, 3 Eylül 2010.
- Gürcistan: İstikrarlı bir Geleceği Güvence Altına Almak*, Avrupa Brifingi Sayı: 58, 13 Aralık 2010.
- Ermenistan ve Azerbaycan: Savaşı Önlemek*, Avrupa Brifingi Sayı: 60, 8 Şubat 2011 (ayrıca Rusça olarak da mevcut).
- Gürcistan: Javakheti Bölgesinin Bütünleşme Zorlukları*, Avrupa Brifingi Sayı: 63, 23 Mayıs 2011.
- Gürcistan-Rusya: Komşu gibi Yaşamayı Öğrenmek*, Avrupa Brifingi Sayı: 65, 8 Ağustos 2011 (ayrıca Rusça olarak da mevcut).

- Azerbaycan'ın IDP Yükünün Altından Kalkmak*, Avrupa Brifingi Sayı: 67, 27 Şubat 2012 (ayrıca Rusça olarak da mevcut).
- Ermenistan: Devlet Adamlığı Fırsatı*, Avrupa Raporu Sayı: 217, 25 Haziran 2012.

Kıbrıs

- Kıbrıs: Birleşme mi Ayrılma mı?*, Avrupa Raporu Sayı: 201, 30 Eylül 2009 (ayrıca Yunanca ve Türkçe olarak da mevcut).
- Kıbrıs: Mülk Ayrımını Geçmek*, Avrupa Raporu Sayı: 210, 9 Aralık 2010 (ayrıca Yunanca ve Türkçe olarak da mevcut).
- Kıbrıs: Yerleşime Giden Altı Adım*, Avrupa Brifingi Sayı: 61, 22 Şubat 2011 (ayrıca Yunanca ve Türkçe olarak da mevcut).
- Afrodit'in Hediyesi: Kıbrıs Petrol Gücü Yeni Bir Diyalog mu?*, Avrupa Raporu Sayı: 216, 2 Nisan 2012.

Türkiye

- Türkiye ve Ermenistan: Zihinleri Açmak, Sınırları Açmak*, Avrupa Raporu Sayı: 199, 14 Nisan 2009 (ayrıca Türkçe olarak da mevcut).
- Türkiye ve Orta Doğu: Hırslar ve Baskılar*, Avrupa Raporu Sayı: 203, 7 Nisan 2010 (ayrıca Türkçe olarak da mevcut).
- Türkiye'nin İsrail ve İran Krizleri*, Avrupa Raporu Sayı: 208, 8 Eylül 2010 (ayrıca Türkçe olarak da mevcut).
- Türkiye ve Yunanistan: Ege İhtilafını Çözme Zamanı*, Avrupa Brifingi Sayı: 64, 19 Temmuz 2011 (ayrıca Yunanca ve Türkçe olarak da mevcut).
- Türkiye: PKK direnişine bir son vermek*, Avrupa Raporu Sayı: 213, 20 Eylül 2011 (ayrıca Türkçe olarak da mevcut).
- Türkiye: PKK ve bir Kürt yerleşimi**, Avrupa Raporu Sayı: 219, 11 Eylül 2012.

KRİZ ÖRGÜTÜ MÜTEVELLİ HEYETİ

BAŞKAN

Thomas R Pickering

Eski A.B.D. Devlet Müsteşarı; Birleşmiş Milletler Rusya, Hindistan, İsrail, Ürdün, El Salvador ve Nijerya

BAŞKAN & CEO Louise Arbour

Eski Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri ve Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi başsavcısı

BAŞKAN YARDIMCISI Ayo Obe

Dava Vekili, Lagos, Nijerya

Ghassan Salame

Dekan, Paris Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Siyasi Bilimler

İDARİ KOMİTE Morton Abramowitz

Eski A.B.D. Devlet Müsteşar Yardımcısı ve Türkiye Elçisi

Cheryl Carolus

Eski Güney Afrika Birleşik Krallık Yüksek Komiseri ve Afrika Milli Kongresi Genel Sekreteri

Maria Livanos Cattau

Eski Uluslararası Ticaret Odası Genel Sekreteri

Yoichi Funabashi

Japonya'yı Yeniden İnşaa Etmek Örgütü Başkanı; Eski Yazı İşleri Müdürü, *Asahi Shimbun*

Frank Giustra

Başkan & CEO, Fiore Finansal Ortaklığı

Lord (Mark) Malloch-Brown

Eski Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İdarecisi

Moises Naim

Kıdemli Ortak, Uluslararası Ekonomi Programı, Carnegie Uluslararası Barış Vakfı; Eski Yazı İşleri Müdürü, *Dış Politika*

George Soros

Başkan, Açık Toplum Enstitüsü

Par Stenbäck

Eski Finlandiya Dış İşleri Bakanı

DİĞER KURUL ÜYELERİ

Kofi Annan

Eski Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri; Nobel Barış Ödülü sahibi (2001)

Nahum Barnea

Yedioth Ahronoth'da Baş köşe yazarı, İsrail

Samuel Berger

Başkan, Albright Stonebridge Grup LLC; Eski A.B.D. Milli Güvenlik Danışmanı

Emma Bonino

İtalyan Senatosu Başkan Yardımcısı; Eski Uluslararası Ticaret ve İtalya'nın Avrupa İşlerinden Sorumlu Bakan ve Avrupa İnsani Yardım Komiseri

Micheline Calmy-Rey

Eski İsviçre Konfederasyonu Başkanı ve Dış İşleri Bakanı

Wesley Clark

Eski NATO Müttefik Yüksek Komutanı

Sheila Coronel

Toni Stabile Araştırmacı Gazetecilikte Uygulama Profesörü, Toni Stabile Center Araştırmacı Gazetecilik Merkezi, Columbia Üniversitesi, A.B.D.

Mark Eyskens

Eski Belçika Başbakanı

Nabil Fahmy

Eski A.B.D. ve Japonya Mısır Elçisi, Kurucu Dekan, Kamu İşler Okulu, Kahire Amerikan Üniversitesi

Joshua Fink

CEO & Baş Yatırım Görevlisi, Enso Sermaye Yönetimi LLC

Joschka Fischer

Eski Almanya Dış İşleri Bakanı

Lykke Friis

Eski İklim ve Enerji Bakanı ve Danimarka Cinsiyet Eşitliği Bak. Kopenhag Üniversitesinde Eski Rektör Yardımcısı

Jean-Marie Guehenno

Arnold Saltzman Savaş ve Barış Araştırmaları Profesörü, Columbia Üniversitesi; Eski Birleşmiş Milletler Barış Sürdürme Eylemleri Genel Sekreter Yardımcısı

Carla Hills

Eski A.B.D. Konut Sekreteri ve A.B.D. Ticaret temsilcisi

Lena Hjelm-Wallén

Eski Başbakan Yardımcısı ve İsveç Dış İşleri Bakanı

Mo İbrahim

Mo İbrahim Vakfının Kurucusu ve Başkanı; Kurucu, Celtel Uluslararası

İgor İvanov

Eski Rusya Federasyonu Dış İşleri Bakanı

Asma Jahangir

Pakistan Yüce Divan Barolar Birliği Başkanı, Eski Birleşmiş Milletler Din ve İnanç Özgürlüğü Özel Sözcüsü

Wadah Khanfar

Kurucu Ortağı, El Şark Forumu; Eski Genel Direktör, El Cezire Ağı

Wim Kok

Eski Hollanda Başbakanı

Ricardo Lagos

Eski Şili Başkanı

Joanne Leedom-Ackerman

Eski Uluslararası PEN Klübü Uluslararası Sekreteri, Romancı ve Gazeteci, A.B.D.

Lalit Mansingh

Eski Hindistan Dış Sekreteri, A.B.D. Büyükelçisi ve Birleşik Krallık Yüksek Komiseri

Benjamin Mkapa

Eski Tanzanya Başkanı

Laurence Parisot

Başkan, Fransız İş Konfederasyonu (MEDEF)

Karim Raslan

KRA Grubunda CEO, Kurucu ve İdari Müdür

Paul Reynolds

Başkan & CEO, Canaccord Finansal Şirketi

Javier Solana

Eski AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, NATO Genel Sekreteri ve İspanya Dış İşleri Bakanı

Liv Monica Stubholt

Strateji ve İletişim Kıdemli Başkan Yardımcısı, Kvaerner ASA; Eski Norveç Dış İşleri Bakanlığı Devlet Müsteşarı

Lawrence Summers

Eski A.D.B. Milli Ekonomik Konseyi Başkanı ve A.B.D. Hazine Müsteşarı, Harvard Üniversitesi'nin Emeritus Başkanı

Wang Jisi

Dekan, Uluslararası Araştırmalar Okulu, Pekin Üniversitesi; Çin Dış İşleri Bakanlığının Dış Politika Danışma üyesi

Wu Jianmin

İdari Başkan Yardımcısı, Çin Yenilik ve Kalkınma Stratejisi Enstitüsü; Member, Çin Dış İşleri Bakanlığının Dış Politika Danışma Komitesi üyesi; Eski Çin Birleşmiş Milletler (Cenova) ve Fransa Büyük Elçisi

Lionel Zinsou

CEO, PAI Partnerler

BAŞKANLIK KONSEYİ

Kriz Örgütüne gerekli yardım uzmanlık sağlayan bir grup değerli bireysel ve kurumsal bağışçılar.

Dow Chemical	George Landegger	Shearman & Sterling LLP
Mala Gaonkar	McKinsey & Company	Ian Telfer
Frank Holmes	Ford Nicholson & Lisa Wolverton	White & Case LLP
Steve Killelea	Harry Pokrandt	Neil Woodyer

ULUSLARARASI İSTİŞARE KURULU

Kriz Örgütünün ölümcül çatışmaları önleme çabalarında anahtar rol oynayan bireysel ve kurumsal destekçiler.

Anglo American PLC APCO	FTI Danışmanlık	Zelmira Koch Polk	Nina Solarz
Worldwide Inc. Ryan Beedie	Seth & Jane Ginns	Elliott Kulick	Horst Sporer Statoil
Stanley Bergman & Edward Bergman	Alan Griffiths	Harriet Mouchly-Weiss	Belinda Stronach Talisman
BP	Rita E. Hauser	Naringslivets Inter- nationella Rad (NIR)	Enerji Tilleke & Gibbins Kevin
Chevron	Sir Joseph Hotung	– Uluslararası İsvç Endüstrisi Konseyi	Torudag Güven
Neil & Sandra DeFeo Aile Vakfı	Iara Lee & George Gund Vakfı	Griff Norquist	Yapı Merkezi İnşaat ve San. Şirketi
Equinox Ortakları	George Kellner	Ana Luisa Ponti & Geoffrey R. Hoguet	Stelios S. Zavvos
Fares I. Fares	Amed Khan	Kerry Propper	
Neemat Frem	Faisal Khan	Michael L. Riordan	
		Shell	

KIDEMLİ DANIŞMANLAR

Kriz Örgütüyle birlik sürdüren ve destekleriyle yardımlarına başvuru alan Eski Kurul Üyeleri (aynı zamanında icra ettikleri diğer görevleriyle tutarlı miktarda olmak üzere).

Martti Ahtisaari Emeritus Başkanı	James V. Kimsey Aleksander Kwasniewski	Michael Sohlman
George Mitchell Emeritus Başkanı	Todung Mulya Lubis Allan J. MacEachen	Thorvald Stoltenberg
Gareth Evans Emeritus Başkanı	Graça Machel Jessica T. Mathews Nobuo Matsunaga	Leo Tindemans
Kenneth Adelman Adnan Abu Odeh HRH	Barbara McDougall	Ed van Thijn Simone Veil Shirley Williams
Prince Turki al-Faisal Hushang Ansary Öscar	Matthew McHugh	Grigory Yavlinski Uta Zapf Ernesto Zedillo
Arias Ersin Arnoğlu Richard Armitage Diego	Miklós Nemeth	
Arria Zainab Bangura Shlomo Ben-Ami	Christine Ockrent	
Christoph Bertram Alan Blinken Lakhdar	Timothy Ong	
Brahimi Zbigniew Brzezinski Kim Campbell	Olara Otunnu	
Jorge Castaneda Naresh Chandra Eugene	Lord (Christopher) Patten	
Chien	Shimon Peres	
Joaquim Alberto Chissano Victor Chu Mong	Victor Pinchuk	
Joon Chung Pat Cox	Surin Pitsuwan	
Gianfranco Dell'Alba Jacques Delors Alain	Cyril Ramaphosa	
Destexhe Mou-Shih Ding Uffe Ellemann-	Fidel V. Ramos	
Jensen Gernot Erler Marika Fahlen Stanley	George Robertson	
Fischer Malcolm Fraser I.K. Gujral Swanee	Michel Rocard	
Hunt Max Jakobson	Volker Rühle	
	Güler Sabancı	
	Mohamed Sahnoun	
	Salim A. Salim	
	Douglas Schoen	
	Christian Schwarz-Schilling	